

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 42.

Tisdagen den 29 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 398, med förslag till lag om anstånd i visst fall med upprättande av kommunal röstlängd.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Herr talmannen gav härpå ordet till

*Svar å
interpellation.*

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Hellner*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr *A. Engberg* — efter att hava erinrat om vissa anklagelser, som i pressen framställts emot tjänstemän vid svenska beskickningen i Petrograd, generalkonsulatet i Moskva samt utrikesdepartementet och vilka interpellanten sammanfattat under beteckningen »provision vid valutatransaktioner och rubelsmuggling i kurirbagage» — till mig framställt följande frågor:

1) Då de påtalade oegentligheterna påstås hava delvis ägt rum redan i början av 1918, varför har officiell undersökning om förhållandena påbörjats först 1919?

2) Då ifrågakvarande oegentligheter — provision vid valutatransaktioner och rubelsmuggling i kurirbagage — få antagas hava ägt rum i största hemlighet och därför knappast lära kunna annat än i enstaka undantagsfall konstateras genom vittnesförhör med i oegentligheterna icke inblandade — är det eders excellens mening, att klarhet kan bringas över saken med mindre än att vissa bankkonton, som beröra de i denna affär inblandade, bli för undersökningen tillgängliga, och är det eders excellens avsikt att för den händelse en dylik bankinspektion prövas för undersökningsresultatets vederhåf-

Svar å
interpellation.
(Forts)

tighet nödvändig, tillråda regeringen att besluta alla härför erforderliga åtgärder?

3) Då i förevarande affär riksdagens intresse av full klarhet är ostridigt, är det eders excellens avsikt att för tillgodoseende av detta intresse bereda några medlemmar av riksdagen tillfälle att biträda vid undersökningens fullföljande?

De av interpellanten åsyftade anklagelserna kommo till min kännedom ungefär samtidigt med att beskickningens och generalkonsulatets personal i början av sistlidne december månad hemkommit från Ryssland. Ryktet kom till mig i den obestämda formuleringen: rubelsmuggling och valutaspekulationer. Vad rubelsmugglingen angår var anklagelsens innehåll dock någorlunda preciserad därigenom att den skulle hava ägt rum med kurirposten. Jag visste, att svenske ministern i Petrograd hade förbjudit att sända rubler med kurirposten. Denna instruktion hade utfärdats, då export av rubler blev förbjuden i Ryssland, alltså före sovjetregeringens tid. På våren 1918 hade man från legationen under hand förfrågat sig hos mig, huruvida ej i ömmande fall undantag kunde medgivas: det inträffade nämligen ofta att enskilda svenskar hos legationen framställde begäran att få hem-sända sina kontanta penningar för att få dem i säkerhet. Jag hade på denna fråga svarat att sådana undantag icke kunde beviljas, utan att legationen borde fortfarande upprätthålla förbudet. Jag blev därför förvånad över att det nu påstods, att det skulle hava överträtts, och jag tillkallade den tjänsteman vid beskickningen, som närmast hade ansvaret för kurirposten. Han förklarade, att förbudet samvetsgrant upprätthållits från beskickningens sida: att enskilda svenskar, som ville skicka försändelser med kurirposten alltid fått tillsä-gelse att rubler ej finge medsändas. och att honom veterligen endast i två fall rubler sänts med kurirposten. I det ena fallet gällde det ett belopp, som en av Röda korsets tjänstemän med beskickningschefens tillstånd fått sända hem till Röda korset i Stockholm. I det andra fallet hade en enskild svensk i Petrograd lyckats i ett paket, som uppgavs innehålla té, insmuggla c:a 250 000 rubel. Då kurirposten ankom till Stockholm — blev emellertid kuriravdelningen i utrikes-departementet misstänksam på paketets innehåll samt öppnade det: då det befanns, jämte té, även innehålla rubler, vägrade kuriravdel-ningen att utlämna paketet till adressaten i Sockholm samt återsände penningarna till Petrograd med nästa kurir. I övrigt förklarade samma tjänsteman, att man på legationen noga observerat alla en-skilda försändelser, som fått åtfölja kurirväskan. Om någon miss-tanke yppats, att de innehöllo penningar, hade man i avsändarens närvaro öppnat försändelsen samt, om miss-tanken bekräftats, vägrat befordra densamma. Emellertid kunde han ej vara säker på att ej i enstaka fall någon enskild försändelse innehållit penningar utan att det observerats. Han meddelade vidare, att vad han yttrat endast gällde den kurirpost, som censurerats av beskickningens ordi-narie avdelning. Därförutom hade med kurirpost befordrats *dels* pos-ten från beskickningens s. k. B-avdelning *dels* ock posten från general-konsulatet i Moskva. Som B-avdelningen och generalkonsulatet ut-

gjorde delar av den svenska representationen och själv hade att övervaka sin post, hade på beskickningens ordinarie avdelning ingen censur av deras post ägt rum. Slutligen hade svenska Röda korset med beskickningens kurirer fått avsända förseglade försändelser, vilka icke från beskickningens sida underkastats censur.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

På min fråga, huruvida någon censur utövats å de försändelser som legationens egna tjänstemän fått befordra med kurirposten, svarade han att legationens tjänstemän enligt gammal och på alla legationer tilläpplad praxis fått utan censur hemsända förseglade försändelser med kurirpost. Han medgav att det varit möjligt att med dylika brev penningar kunnat hemsändas, men förklarade sig sakna kännedom, om att dylikt missbruk ägt rum.

För att få kännedom om huru förbudet tillämpats på B-avdelningen och generalkonsulatet tillkallade jag dels chefen för utrikesdepartementets B-avdelning, dels ock den tjänsteman på generalkonsulatet i Moskva som haft att övervaka generalkonsulatets post. Den förre meddelade, att några av de i B-avdelningens tjänst anställda tjänstemännen plägat med beskickningschefens tillstånd för varje månad hemsända en del av sin avlöning till underhåll av sina i Sverige kvarlämnade familjer. Frånsett detta, hade han icke förmärkt att de till B-avdelningen ankommande försändelser innehållit några penningar, och han vore övertygad, att förekomsten av penningar, åtminstone till större belopp, ej skulle hava undgått hans uppmärksamhet. Den tillkallade konsulattjänstemannen från Moskva förklarade å sin sida, att förbudet mot rubelsändning med kurirposten var välkänt å generalkonsulatet och att honom veterligen inga försök gjorts att kringgå detsamma.

Längre fram har jag fått anledning att tillspörja först åsyftade tjänsteman angående riktigheten av ett påstående, som förekommit i pressen, att en viss namngiven bankir skulle vid ett tillfälle hava som kurir medfört i kurirbagaget från Petrograd en betydande summa i rubler, på vilka han sedan i Sverige gjort en stor förtjänst. Jag fick då det svar, att den åsyftade bankiren väl varit använd som kurir från Stockholm till Petrograd, men däremot icke i motsatt riktning. Han hade erbjudit sig som kurir även för hemresan men sedan han fått klart besked, att han som kurir endast kunde få medföra av beskickningen granskade affärshandlingar, hade han avstått från att vara kurir.

Innan jag lämnar frågan om kurirposten skall jag också meddela några upplysningar rörande en annan trafik, som varit mycket omtalad i pressen. Det hade under kriget utvecklats sig en kurirtrafik på Ryssland, som dessförinnan torde varit obekant, nämligen att i viss utsträckning använda kurirer för befordran av annat än brev och depescher. Anledningen härtill har väl närmast varit, att under kriget transportförhållandena varit svåra och osäkra och att befordran med kurir funnits vara den enda utvägen att säkert befordra en angelägen försändelse. Detta hade utvecklats till en kutym som stilletligande tolererats. Den har nog också förekommit på vissa andra länder, om också i mindre skala. Såväl ryska utrikesdepartementet

Svar å
interpellation.
(Forts.)

som ryska legationen i Stockholm begagnade sig därav i stor omfattning. Vid ett tillfälle medförde en rysk kurir 1,100 kilograms bagage; vid ett annat rapporterades det, att en rysk kurir fyllt en hel järnvägskupé med sitt bagage. Dessa fall föranledde på sin tid utrikesdepartementet att fastställa en maximivikt av 100 kg. för kurirgods. Denna kutym var sedan länge fullt utbildad, då jag blev utrikesminister, och jag ansåg mig ej hava någon anledning att göra slut på densamma. Den har bibehållits under sovjetregeringens regim och sovjetregeringen hade bestämt en maximivikt av 150 kg. för kurirbagage. Beskickningen i Petrograd har under sovjetregeringens tid på denna väg försetts med livsmedel från Sverige, och på samma sätt har sovjetregeringens representation i Sverige hit infört åtskilliga saker, som det här rådde brist på. Enligt den praxis, som utbildat sig, fick kuriren även sitt enskilda bagage upptaget som kurirgods. Då detta bagage i regel var slutet och förseglat och då det från utrikesdepartementets kuriravdelning utlämnades i detta tillstånd, har det ej kunnat iakttagas vad detta kurirbagage innehöll. Det är uppenbart att denna praxis lämnat utrymme för utförelse även av konstsaker och antikviteter såsom kurirgods, men i vilken omfattning det skett torde bliva svårt att konstatera. Sveriges minister i Petrograd, general Brändström, har på min fråga förklarat, att han, då konstsaker och antikviteter blivit exportförbjudna, till en början ej ansett sig hava anledning att föreskriva andra regler för dylika saker än för andra varor, men då han längre fram funnit, att medförandet av dylika saker i kurirbagaget begynt antaga en omfattning, som han måste finna vara ett missbruk, hade han förbjudit detsamma. Han har emellertid förklarat, att ryktena härom vore ytterligt överdrivna, samt att han vore övertygad, att det mesta, som antagits hava befordrats med kurir, inkommit på annan väg. Sovjetregeringen hade nämligen, åtminstone tidtals, varit mycket frikostig med att giva tillstånd att utföra dylika saker både åt legationsmedlemmar och åt enskilda personer.

Jag övergår till att tala om den andra beskyllningen — valutaspekulationen. Denna var det betydligt svårare att få fast form på. Redan innan beskickningen hemkallats hade jag haft anledning att på grund av en dylik, mot viss tjänsteman vid beskickningen i Petrograd riktad tillvitelse i oktober 1918 skriva till general Brändström med begäran att erhålla förklaring huru det förhölle sig. Sedan representationen i början av december kommit hem, började rykten gå om oegentligheter vid generalkonsulatet i Moskva, likaledes under beteckningen valutaspekulationer. Jag tillkallade omedelbart generalkonsul Asker och sporde honom, om han kunde giva mig upplysning om vad ryktena åsyftade och om han hade sig bekant, att några oegentligheter ägt rum vid generalkonsulatet. Han förklarade, att ryktena kommit till hans öron i samma obestämda form som till mig, och att han ej visste vad som åsyftades. Måhända syftades på det förhållande, att generalkonsulatet i och för sin skyddsverksamhet för de tyska fångarna skaffat sig behöflig rubelvaluta genom att sälja svenska kronor i form av anvisningar å tillgodoha-

vanden i Sverige. Detta tillvägagående skulle nog efter den ryska sovjetregeringens terminologi anses såsom spekulation, och möjligen hade hemkomna svenskar omtalat dessa affärer såsom ett överträdande av sovjetregeringens dekret.

För att förklara anledningen till och innebörden av nu antydda åtgärder torde det vara behöfligt att lämna några upplysningar om den skyddsverksamhet för tyska undersåtar som den svenska representationen i Ryssland utövade.

Sedan Nordamerikas Förenta Stater i februari 1917 avbrutit sina diplomatiska förbindelser med centralmakterna, övertog Sverige på Tysklands anmodan den verksamhet till skydd för tyska undersåtar i Ryssland, som förut utövats av Förenta Staterna. Då den svenska representationens ordinarie personal var alldeles otillräcklig att uppbära den nya arbetsbördan, upprättades *dels* i utrikesdepartementet *dels* vid beskickningen i Petrograd samt vid generalkonsulatet i Moskva särskilda avdelningar för denna verksamhet, de s. k. B-avdelningarna. Denna verksamhet var av synnerligen omfattande art: det gällde att hava omsorg om alla i Ryssland boende civila tyska undersåtar, att förse dem med penningunderstöd samt så småningom även att i större eller mindre omfattning skaffa dem livsmedel och andra förnödenheter. Ensamt den verksamhet som låg under generalkonsulatet i Moskva, sträckte sig till ett 40-tal guvernement i europeiska Ryssland; generalkonsulatet hade upprättat 14 underavdelningar i olika delar av området, var och en under ledning av en svensk delegat, och personalen å generalkonsulatets B-avdelningskansli uppgick till över 100. Budgeten för denna verksamhet var också kolossal; den uppgick för varje månad till många miljoner rubel. Denna verksamhet upphörde, vad det europeiska Ryssland beträffar, med utgången av maj månad 1918, efter vilken tid tyskarna själva övertogo densamma genom en för ändamålet tillsatt kommission. Penningar för denna verksamhet tillhandahölls av tyska regeringen genom förmedling av ryska banker och intill december månad 1917 tillgick finansieringen så, att för varje månad tyska regeringen tillhandahöll beskickningens B-avdelning i Petrograd det belopp, som beräknats åtgå för månaden, och beskickningen sände till generalkonsulatet den del, som var avsedd för dess behov. Allt detta gick utan svårigheter till december 1917, då sovjetregeringen nationaliserade alla privatbanker, och samtidigt utfärdade bestämmelser, som i hög grad kringskuro möjligheten att disponera över i bankerna inestående tillgodohavanden. Beskickningen och generalkonsulatet sökte till en början råda bot på de svårigheter, som härigenom uppkommo för deras verksamhet, genom att förmå sovjetregeringen att medgiva behöfliga undantag för deras räkning från de bestämmelser, som inskränkte dispositionsrätten. Sovjetregeringen lovade att hjälpa, men den höll ej sina löften och kunde antagligen ej heller hålla dem, emedan det mycket snart uppstod stor knapphet på penningar i bankerna.

I början av januari 1918 erhöll utrikesdepartementet alarmrande telegram ungefär samtidigt från Moskva och Petrograd. Inne-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

hållet i båda var, att på grund av nyss relaterade omständigheter beskickningen och generalkonsulatet icke såge sig i stånd att sörja för distribueringen av understödsmedlen samt att de ej såge annan utväg att anskaffa behöfliga medel än den, att kronvaluta inbetalades å deras resp. bankkonton i Stockholm, samt att de mot kontanter i rubel sålde dessa tillgodohavanden till enskilda, som behöfde kronvaluta. Beskickningen hemställde att för detta ändamål snarast möjligt 3,000,000 kronor måtte insättas å dess girokonto. I Moskva-telegrammet tillades, att detta syntes vara enda utvägen att förebygga hungersnöd bland civilfångarna.

Så snart jag mottagit beskickningens telegram, som kom den 11 januari, tillkallade jag chefen för B-avdelningen, baron Åkerhielm, samt generalkonsul Asker, som för tillfället befann sig i Stockholm, för att höra deras mening, angående det föreslagna sättet att skaffa rubler.

Generalkonsul Asker yttrade mycken tvekan angående detta förslag, emedan det skulle innebära ett överträdande av sovjetregeringens bestämmelser. Han ansåg sig ej kunna tillstyrka detta, i varje fall ej innan han själv på platsen undersökt förhållandena och kommit i tillfälle att bedöma risken.

I detta sammanhang vill jag nämna, att jag icke varit i stånd att få exakt kännedom om lydelsen av de bestämmelser, som generalkonsul Asker åsyftade. Att ett förbud var utfärdat, som förbjöd spekulation i främmande valutor, är otvivelaktigt, men det tyckes också vara klart, att affärer i främmande valutor kunde göras med den avdelning av ryska finansministeriet, som benämndes kreditkansliet. Enligt en mening skulle ej heller affärer med andra vara straffbara, om de blott skedde till den kurs, som kreditkansliet fastställt. Efter en annan mening skulle däremot varje affär med enskilda vara förbjuden, oberoende av kursen.

På min uppmaning begävo sig generalkonsul Asker och baron Åkerhielm till tyska legationen i Stockholm för att med dem överlägga om vad som borde göras. Det överenskoms här, att i första rummet försök skulle göras att anskaffa rubler i Stockholm och sända dem med kurir till Petrograd. Men därjämte skulle tyska legationen sätta in det av beskickningen i Petrograd begärda beloppet på dess bankkonto i Stockholm, för att i nödfall också den andra metoden skulle stå öppen.

Från utrikesdepartementet telegraferades den 11 januari till Petrograd med anmodan till beskickningen att söka andra utvägar att skaffa medel än den i sitt telegram föreslagit och hänvisades härutinnan till möjligheten att förskaffa ryska regeringens medgivande till undantag från restriktionerna till förmån för understödsverksamheten.

Till svar å detta telegram kom den 18 januari meddelande, att legationen redan försökt denna utväg och utverkat lättnader, men att dessa ej hade någon effekt, på grund av bristen på kontanter i bankerna. Beskickningen ansåg därför nödvändigt, att anlita den utväg den förut föreslagit. Då detta telegram anlände, hade redan

den $15/1$ från utrikesdepartementet telegraferats till Petrograd att 2 miljoner kronor insatts å beskickningens och 1 miljon å generalkonsulatets bankkonton samt att ytterligare 1 miljon å vartdera kontot snarast skulle insättas.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Den 16 januari kom ett telegram från Moskva, som meddelade, att de icke kunnat sända ut mer än 100,000 rubel av januariunderstödet och att nöden bland fångarna växte. Det meddelades vidare, att en viss stormakts representant, som också behöfde pengar för hjälpverksamhet, redan slagit in på den ifrågasatta utvägen att skaffa rubler genom att sälja anvisningar på sitt hemland. Generalkonsulatet menade, att under rådande force majeure sovjetregeringen icke kunde göra befogad anmärkning häremot.

Under tiden mellan den 11 och den 23 januari gjorde emellertid tyska beskickningen här sitt bästa för att upköpa rubler som sändes med kurirer. I olika poster levererades och avsändes inemot ett par miljoner rubel. Men dessa belopp räckte ej långt, och rublerna blevo dessutom mycket dyra i jämförelse med vad de skulle kostat i Ryssland. Den 23 januari hemställdes från tyska legationen, att utrikesdepartementet skulle telegradera till beskickningen i Petrograd, och anmoda denna att i största möjliga omfattning skaffa sig rublesedlar genom att köpa mot betalning i kronor i Stockholm. Så skedde också och den 31 januari kom beskickningens svar av innehåll att rubelsändning med kurir ej vidare vore behöflig, emedan utväg yppats att skaffa större kontant rubelbelopp till en kurs av omkring 44. Detta betydde alltså att för en krona kunde i Petrograd erhållas 2 rubel 27 kopek under det att samtidigt i Stockholm för 1 krona endast erhöles ungefär hälften.

Den 7 februari meddelade beskickningen, att den köpt 7,000,000 rubel för en summa av 3,043,478 kronor, alltså efter en kurs av 2 rubel 30 kopek per krona. Innehållet i bägge dessa telegram meddelades tyska beskickningen.

Ungefär vid denna tidpunkt — slutet av januari och början av februari — blevo förbindelserna mellan Stockholm och Petrograd via Finland avbrutna i följd av inbördeskriget i Finland och möjligheten att sända rubler med kurirpost avskuren. Från denna tid fanns alltså ingen annan praktisk möjlighet att skaffa penningar till skyddsverksamheten än den av beskickningen och generalkonsulatet förordade.

Jag har velat utförligt beröra dessa förhållanden, emedan bland de anklagelser, som i pressen riktats mot representationen i Ryssland, också varit den, att representationen genom dessa rubelaffärer brutit mot lagarna i det land, där den var anställd och därigenom satt Sveriges goda förhållande till detta land i fara. Av min redogörelse framgår, att beskickningen härutinnan handlat med utrikesdepartementets vetskap samt under trycket av ett nödläge. Att åtskilliga främmande länders representationer i Ryssland funno sig tvungna att göra sammaledes, är känt. Med tämligen stor säkerhet kan det antagas, att sovjetregeringen var fullt medveten om vad som skedde. Från dess sida har emellertid ingen som helst protest eller reklamation ägt rum.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Jag återgår härefter till försöken att få klarhet om den närmare innebörden i ryktena rörande valutaspekulationen. Jag uttalade till generalkonsul Asker mina tvivelsmål angående sannolikheten, att nu omförmälda rubelaffärer i och för sig givit anledning till ryktena om oegentligheter. Erinrande om, att två preciserade beskyllningar mot medlemmar av generalkonsulatets personal hade blivit framställda och voro föremål för undersökning, sporde jag om ej möjligen flera liknande fall förekommit och kunde vara åsyftade. Av de beskyllningar jag nu omnämnt gick den ena ut på, att ett par tjänstemän vid konsulatet skulle hava obehörigen uppskörtat en svensk undersåte, som begärt deras hjälp för att få sin förmögenhet räddad hem till Sverige, och som fått den begärda hjälpen på det sätt att tjänstemännen till låg kurs köpte hans rubler mot anvisning på kronor i Stockholm. Det andra fallet gällde en konsulattjänsteman, som lånat pengar ur den av honom omhänderhavda konsulskassan och ännu vid sin hemkomst till Sverige häftade i skuld för beloppet.

Generalkonsul Asker förklarade emellertid på mina frågor, att han icke kände till några liknande fall och ej trodde, att sådana förekommit.

Jag hade alltså ej lyckats i mina bemödanden att genom att höra vederbörande tjänstemän få närmare upplysningar om innebörden av de kringlöpande ryktena. Jag uppdrog då åt chefen för utrikesdepartementets handelsavdelning kanslirådet Ahlström, vilken fått utredningen i nyssnämnda tvenne fall om hand, att i samband därmed också anställa undersökning rörande de i ryktena omförmälda oegentligheterna.

Den 22 december 1918 lämnade kanslirådet Ahlström mig en promemoria angående resultatet av undersökningen i ett av de särskilda fall, som han hade om hand. I denna promemoria yttrar han: »Därest emellertid, såsom jag anser böra ske, vidare undersökning skall äga rum i fråga om de vid beskickningen och konsulatet i Ryssland anställda tjänstemännens åtgärder, finner jag det omöjligt att med min nuvarande arbetsbörd åtaga mig densamma annat än om särskild hjälp för protokollföring ställes till mitt förfogande.»

På promemorian skrev jag med anledning härav följande order: »Utredningen bör fortgå och göras fullt omfattande. Hjälp med protokollföring bör ställas till förfogande! Förslag å lämplig person!» Hellner.

Promemorian lämnades av mig till kabinetssekreteraren, och av honom erhöll kanslirådet Ahlström densamma någon av de sista dagarna i december eller de första i januari.

Interpellantens yttrande, att utredning i dessa saker slutligen i början av år 1919 framtingats, vilket jag förmodar skall innebära att utredningen framtingats genom den tidningskampanj som den 8 mars inleddes i Socialdemokraten, är alltså baserat på obekantskap med den verkliga situationen.

Det dröjde emellertid rätt länge, innan någon fast hållpunkt för undersökningarna erhöles. Någon dag i början av januari månad erfor jag av en av mina kolleger i statsrådet, att en promemoria, skulle förefinnas, som skulle innehålla en del fakta i saken. Jag anmodade

honom att försöka skaffa mig en avskrift av denna promemoria, vilket han också trodde sig kunna göra. Efter ett par dagar meddelade han, att den person, som upprättat promemorian, ville tillhandahålla densamma under villkor att han ej behövde yppa sitt namn. Han vore däremot villig att uppgiva namn på personer, som kunde intyga riktigheten av de fakta, som angåvos. Då det syntes mig möjligt att härigenom få en utgångspunkt för en undersökning, accepterade jag villkoret, och bad att snarast möjligt få promemorian mig tillställd. Först i mediet av februari månad erhöll jag den. Jag överlämnade den till kanslirådet Ahlström med uppdrag att höra däri angivna vittnen och att i övrigt fullfölja undersökningen rörande allt som därmed hade sammanhang. Ungefär vid samma tidpunkt hade kanslirådet Ahlström fått en annan utgångspunkt. Han hade i januari månad fått anledning att höra generalkonsul Heilborn, vilken förestått avvecklingen av B-avdelningens verksamhet, sedan den tyska kommissionen övertagit skyddsverksamheten samt överstelöjtnant Stenfelt i sammanhang därmed lämnat sin anställning vid beskickningen i Petrograd. Generalkonsul Heilborn hade meddelat, att han i maj månad på minister Brändströms uppdrag verkställt en revision vid generalkonsulatet i Moskva, samt att berättelsen över denna revision kunde giva klarhet rörande vissa rubelaffärer, som ägt rum vid konsulatet. Revisionsberättelsen fanns i B-avdelningens arkiv i Petrograd, vilket ej kunnat medföras, då beskickningen i december begivit sig hem. Heilborn skulle emellertid just resa till Petrograd för att hämta hem arkivet. Vid hans återkomst någon dag i senare hälften av februari överlämnades revisionsberättelsen jämte en del andra handlingar i saken till kanslirådet Ahlström.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Kanslirådet Ahlström har sedermera meddelat mig, att det var den 27 eller 28 februari, han fick denna revisionsberättelse.

Sedan det blivit känt, att undersökningen uppdragits åt Ahlström, begynte man på vissa håll i pressen kritisera detta, under förmenande, att han genom sin ställning såsom tjänsteman i utrikesdepartementet skulle vara utsatt för obehörig påtryckning från personer, som vore intresserade av att klarhet i saken ej erhöles. Kanslirådet Ahlström anhöll på grund härav att bliva befriad från uppdraget. Ehuru jag ej funnit minsta anledning att betvivla att kanslirådet Ahlström skulle utföra uppdraget samvetsgrant, fann jag dock sedan dylika anmärkningar framkommit lämpligt att överlämna uppdraget åt en person utom departementet, och i samråd med statsministern anmodade jag justitierådet Borgström att övertaga utredningen.

I detta sammanhang måste jag giva en förklaring angående denna utrednings ändamål, då jag tror att det i allmänhet icke råder en klar uppfattning härom. De beskyllningar, som riktats mot Sveriges representation i Ryssland och numera även mot utrikesdepartementet, innebära påståenden om begångna ämbetsfel, ringare eller svårare, allt efter vad som befinnes vara faktiskt i beskyllningarna, men i alla händelser ämbetsfel, vilkas beivrande faller under allmän åklagare och allmän domstol. Men det ligger i sakens natur, att regeringen icke kunnat remittera till åklagaremakten obestämda och formlösa rykten,

Svar å
interpellation.
(Forts.)

utan att det varit nödvändigt att söka få fram de fakta och de handlingar, som beskyllningarna åsyfta. Detta var ändamålet med den av utrikesdepartementet föranstaltade undersökningen. Denna är nu slutförd och justitierådet Borgström har avlämnat, utom protokoll över de av honom hållna förhören, en sammanfattande redogörelse för resultatet av undersökningen.

Jag skall tillåta mig att uppläsa denna redogörelse:

»Genom beslut den 21 nästlidna mars har Eders Excellens uppdragit åt undertecknad att företaga undersökning rörande vissa påtalade förhållanden vid Sveriges representation i Ryssland under år 1918 samt att efter skedd undersökning yttra mig angående de åtgärder, vartill jag funne densamma böra föranleda. Till fullgörande av det mig sålunda lämnade uppdraget, får jag — med återställande av de till mig från utrikesdepartementet utlämnade handlingarna i ärendet samt med överlämnande av dels protokoll över av mig hållna sammanträden, därvid åtskilliga personer blivit i saken hörda, dels ock ytterligare i ärendet inkomna handlingar — anföra följande:

I en till Eders Excellens överlämnad anonym promemoria ävensom i vissa, nyligen i tidningen Socialdemokraten intagna artiklar förekomma mot svenska beskickningen och konsulatet i Petrograd samt svenska generalkonsulatet Moskwa åtskilliga beskyllningar. De åtgärder, beskyllningarna avse, torde kunna sammanfattas i följande huvudpunkter:

1. otillåtna valutatransaktioner under år 1918 vid generalkonsulatet och beskickningen;
2. obehörigt anlitande av kurirposten för överförande till Sverige av i Ryssland uppköpta rubler och andra föremål; samt
3. missbruk av medel, som i Ryssland vistande enskilda personer eller firmor lämnat i legationens eller konsulatets förvar.

På grundval av de sålunda framkomna beskyllningarna hade redan inom utrikesdepartementet igångsatts av kanslirådet och chefen för dess handelsavdelning W. Ahlström ledda undersökningar, vilka jag ansett det falla inom mitt uppdrag att fullfölja till dess jag kunnat bilda mig ett omdöme, huruvida och i vilken omfattning felaktigheter blivit begångna, å angivelsernas delvis anonyma karaktär icke oväsentligt försvårade undersökningarnas fortsatta bedrivande, avlät jag den 28 mars en skrivelse till nyssnämnda tidnings redaktör med förfrågan huruvida och under vilka villkor det material, varå tidningens artiklar i ämnet grundade sig, kunde ställas till mitt förfogande. Å denna skrivelse erhöll jag telefonledes det svar, att redaktionen förbundit sig att icke yppa sina sagesmäns namn, men att den skulle söka bliva befriad från denna förbindelse. Något material har emellertid icke sedermera tillhandahållits mig.

Som bekant uppdrog Tyskland på sin tid åt Sverige att bland i Ryssland vistande tyska krigs- eller civilfångar med av tyska staten tillhandahållna medel bedrivna understöds- och hjälpverksamhet. För ändamålet organiserades särskilda avdelningar av utrikesdepartementet, beskickningen i Petrograd och generalkonsulatet i Moskwa, de s. k. B-avdelningarna, å vilka anställdes särskild personal. Såsom chef för

B-avdelningen vid generalkonsulatet i Moskwa fungerade åtminstone i början av året 1918 v. konsuln S. Heljestrand ensam, men erhöll rätt snart, eller redan i början av februari, till sin närmaste förman kabinettskamarherren E. Boström. I maj eller juni efter freden i Brest-Litowsk lämnade emellertid både Boström och Heljestrand Moskwa ungefär samtidigt med att jämväl generalkonsuln därstädes C. Asker hemreste. Generalkonsulatet förestods under Askers frånvaro av andra personer, däribland under viss del av november av v. konsuln E. Langenfelt. Bland personalen i övrigt må nämnas chefen för legationens B-avdelning, minister-residenten Stenfelt, legationssekreteraren vid beskickningen frih. A. Koskull, handelsattachéen därstädes E. Hagberg, kassören vid generalkonsulatet S. Becker samt tjänstemännen därstädes E. Lindelöf och G. H. Sandberg. Såsom finansagenter vid de påtalade rubelköpen uppgivas hava fungerat ingenjören H. Rasch samt österrikiske undersåten H. Hilferding.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

I. Valutatransaktionerna.

A). Vid generalkonsulatet i Moskwa.

Av utredningen härom, vilkens fullföljande ej obetydligt försvårats därav att såväl Asker som Stenfelt numera äro avlidna, torde framgå följande: Enligt gällande föreskrifter hade generalkonsulatet i Moskwa för sin ifrågavarande hjälpverksamhet skolat finansieras från legationen i Petrograd. Generalkonsulatet begärde under återopandade av de rådande svåra penningförhållandena — de ryska myndigheterna hade utfärdat nästan fullständigt förbud för bankerna att utbetala kundernas tillgodohavanden — att få självt anskaffa nödigt kapital genom att försälja kronor medelst assignationer å generalkonsulatets konto i Aktiebolaget Stockholms Handelsbank, därå tyska staten låtit inbetala visst belopp för hjälpverksamhetens bekostande. Emellertid verkställde generalkonsulatet, utan att avvakta besked å denna framställning och delvis innan framställningen ägt rum, under februari månad 1918 betydande rubelinköp medelst dylika assignationer till belopp vida överstigande generalkonsulatets tillgodohavande såväl hos nämna bank — 1 milj. kronor — som hos banker i Ryssland.

Enligt från generalkonsulatet meddelade uppgifter uppgingo de kronförsäljningar, som skett exempelvis under tiden februari—juni, till sammanlagt belopp av minst c:a 10 milj. kr., därav under februari c:a 6,6 milj. (under mars verkställdes ingen försäljning), april c:a 2 milj., och maj närmare 1 milj. Den kurs, till vilken försäljningarna hos generalkonsulatet bokfördes, var under februari 2 rubel 30 kopek, april 2 rubel 85 kopek och maj 2 rubel 90 kopek pr krona. Under februari verkställdes sammanlagt 29 st. försäljningar, däribland den 1 och 7 februari vardera gången för 1 milj. kr., vid vilka Hilferding antecknats såsom köpare men en firma Karavan såsom den, till vilken assignationerna skulle utställas, den 11 februari för c:a 900.000 kr. från Rasch samt sistnämnda dag ytterligare ett 20-tal köp från olika säljare för tillhopa c:a 2 milj. kr., vid vilka köp Hilferding jämväl

Svar å
interpellation.

(Forts.)

angivits såsom köpare. Samtliga försäljningar under april och maj uppgivas även hava förmedlats av Hilferding.

Försäljningarna under februari äro med hänsyn till beloppens storlek, de som i detta sammanhang väckt största uppmärksamheten.

Såsom orsaker till att så stora rubelköp skett i februari har från generalkonsulatets sida framhållits, att tyska staten utfäst att för evakueringen skulle anslås 6 milj. rubel, vilket belopp generalkonsulatet då ansett sig böra anskaffa, att 3 milj. rubel erfordrades för understöd under februari, att ett avsevärt belopp ogrundna understöd resterade för december 1917 och januari 1918, emedan bankerna redan då vägrat utbetala generalkonsulatets tillgodohavanden, samt att så stora förråd av livsmedel och andra förnödenheter som möjligt måst uppköpas, då all produktion hotade att avstanna. Den ifrågasvarande rubelanskaffningen hade således varit en nödfallsutväg, som påkallats för utförande av det den svenska staten lämnade uppdraget. — I fråga om kursen för köpen ha från generalkonsulatets sida uppgivits dels beträffande köpen för den 11 februari, att kursen 2:30 vore den, som vid ifrågasvarande tid blivit av beskickningen i Petrograd fastställd, därom meddelande lämnats av Rasch, dels vad angår det genom Rasch den 11 februari avslutade köpet, att Rasch som själv från ryska finansministeriets kreditkansli tillhandlat sig rubler på grundval av samma kurs, förklarar sig bunden av en av nämnda myndighet given order att söka förhindra ytterligare försämring av rubelns penningvärde, en order vars överträdande enligt Rasch's påstående kunnat för honom medföra straffpåföljd, dels ock i fråga om övriga köp, att nämnda kurs blivit av Rasch i egenskap av legationens befullmäktigade finansagent fastställd. Rasch å sin sida har bestritt att han uppträtt såsom befullmäktigad finansagent, men i övrigt vitsordat dessa uppgifter. Hilferding har bestämt förklarat, att när generalkonsulatet dels önskat erhålla rubelbeloppen i kontant valuta och ej i andra då gängse betalningsmedel (statscheckar, räntekuponger o. d.), dels ock uppställt såsom villkor att den svenska valutan ej utbjödes till sådana, som kunde misstänkas köpa den i spekulationssyfte, den redovisade kursen 2:30 varit den högsta, som för belopp av den storlek, varom här vore fråga, kunnat uppnås.

I fråga om sättet för kronförsäljningarnas verkställande har generalkonsulatet gjort gällande, att — fränsett det till Rasch försålda beloppet och några andra smärre försäljningar — Hilferding i verkligheten allenast förmedlat försäljningarna. Han hade anskaffat vederbörande köpare och såsom provision av dessa uppburit c:a 12 å 14 kopek pr rubel. Däremot hade själva slutuppgörelserna träffats med den ryska firman direkt. Berörda uppgifter hava ock vitsordats av Hilferding. Också hava åtminstone angående de till Karavan gjorda försäljningarna slutsedlar upprättats mellan generalkonsulatet och nämnda firma, varjämte särskilt skriftligt avtal om provision uppjorts mellan firman och Hilferding.

I angivelserna antydes emellertid, att assignationerna i verkligheten betalats med avsevärt högre pris och att skillnaden mellan den verkliga och den bokförda kursen, vilken skillnad väsentligt skulle

överstiga vanlig provision, undanhållits vederbörande. Enligt under utredningen från visst håll framkommen uppgift, som emellertid återger allenast ett rykte och ej stöder sig på bestämda iakttagelser, skulle försäljningarna också i regel hava ingåtts utan Hilferdings förmedling, vadan bokförandet av denne såsom köpare varit en skenåtgärd för att kunna dölja den verkliga kursen. Ifrågavarande framställning har emellertid från generalkonsulatets sida bestritts och Hilferding har kategoriskt förnekat sig hava i någon som helst form till generalkonsulatets tjänstemän utbetalt provision i anledning av nu ifrågavarande affärer. Ytterligare utredning i berörda avseende läser ej kunna vinnas utan vederbörande ryska firmors hörande, något varom jag ej kunnat föranstalta. Intill dess så skett torde emellertid uppgiften kunna lämnas utan avseende. (Det må i detta sammanhang framhållas, att jag i anledning av en i tidningarna förekommande uppgift, att Heljestrand erhållit varning i tjänsten för bedrivna finansoperationer, förfrågat mig om saken hos utrikesdepartementet och därvid erhållit det meddelande, att någon upplysning i berörda avseende icke kunnat i där förvarade handlingar återfinnas och att ingen av de nu i departementet tjänstgörande ägde kännedom om att dylik varning givits.)

Av ovanstående föranledes jag till följande uttalanden i denna del:

Även om medgivas kan, att det av generalkonsulatet framhållna nödläget utgjort tillräcklig anledning för generalkonsulatet att utan avvaktan av tillstånd skaffa sig rörelsekapital genom försäljning av kronor mot rubel, synes mig uppenbart, att generalkonsulatet haft särskild anledning att härvid icke gå utöver det oundgängligen nödvändiga. Det måste således betraktas såsom en synnerligen stor oförsiktighet av generalkonsulatet att så väsentligt som skett överskrida det tillgängliga anslaget av 1 milj. kronor utan att äga full säkerhet för att tyska staten skulle ställa till förfogande medel motsvarande det i anspråk tagna beloppet.

Vad därefter angår själva sättet för rubelinköpen och den kurs, vartill de företagits, lära — om man ock i brist på utredning om motsatsen får antaga den av generalkonsulatet lämnade framställningen vara riktig — generalkonsulatets åtgärder ej helt kunna gå fria från klander. Vad först beträffar valutaaffären med Rasch har jag ej funnit anledning till erinran mot densamma. Likaså torde generalkonsulatets åtgärd att i och för rubelköpen i huvudsak anlita Hilferding med hänsyn dels därtill att generalkonsulatet helt naturligt icke lämpligen själv kunde direkt utbjuda kronvalutan samt dels till de rekommendationer Hilferding kunnat prestera och till det sätt varpå han, enligt vad som uppgivits, fullgjort sina tidigare förbindelser med generalkonsulatet — icke böra göras till föremål för anmärkning. Däremot synes det mig, att generalkonsulatet icke förebragt tillfyllestgörande skäl för sin åtgärd att genom Hilferding sluta avtal till en så låg kurs å krona som 2:30. Att den av legationen fastställda kursen, vilken avsåg att gälla huvudsakligen vid utbetalning av tjänstemännens i kronor bestämda löner, icke kunnat

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

vara normerande för generalkonsulatets rubelinköp, hade bort vara för generalkonsulatet klart och Rasch's uppgift härom, vilken f. ö. lämnats allenast i förbigående, hade bort äga betydelse endast såsom en minimikurs. Generalkonsulatets uppgift, att kursen 2:30 fastställdes av Rasch såsom legationens ombud beror, i den mån den överhuvud förtjänar avseende, på ett missförstånd från generalkonsulatets sida — ett missförstånd, som icke nöjaktigt förklarats. Det riktigaste synes mig hava varit, därest rubelköpen icke kunnat undvikas, att träffa avtal med Hilferding om ifrågavarande affärer mot viss provision till en — dock någorlunda fast — kurs av minst 2:30. Av utredningen i målet, särskilt en av generalkonsuln E. Heilborn våren 1918 på anmodan av ministern P. H. E. Brändström verkställd undersökning synes mig med största sannolikhet framgå, att på detta sätt bättre kurs skulle erhållits, något som generalkonsulatet efter allt att döma icke saknat anledning inse.

Asker har framhållit, att då generalkonsulatets åtgöranden i denna sak vunnit vederbörande tyska myndigheters godkännande, ingen annan ägde tala å desamma. Denna uppfattning torde icke vara riktig. Generalkonsulatets tjänstemän hava handhaft ifrågavarande uppdrag i kraft av sin anställning hos svenska staten och en försummelse av ovan angivna slag måste då betraktas som begången i tjänsten även om medgivnas bör, att hänsyn måste tagas därtill att anmärkning från vederbörande målsägare icke föreligger.

Det må anmärkas, att Boström och Heljestrand uppgivit sig vara jämte Asker gemensamt ansvariga för ifrågavarande åtgärder från generalkonsulatets sida.»

Här skall jag göra ett avbrott i uppläsningen för att lämna ett meddelande, som jag erhållit innevarande dags förmiddag.

Då tyske ministern före påsk skulle resa till Berlin, anmodade jag honom under hand och förtroligt att efterhöra i tyska utrikesdepartementet, huruvida man där funnit någon anledning till klander mot det sätt, varpå generalkonsul Asker förvalt sitt uppdrag som vårdare av de tyska krigs- och civilfångarnas intressen. Tyske ministern har i dag meddelat mig, att han förfrågat sig hos tyska utrikesdepartementet, som i sin tur förfrågat sig hos tyska försvarsdepartementet, och att man lämnat det svar, att man i försvarsdepartementet, under vilket verksamheten lydde, långt ifrån att ha någon anledning till missnöje med det sätt, varpå generalkonsul Asker utfört sitt uppdrag, tvärtom funnit, att han utfört det på ett i alla hänseenden förtjänstfullt sätt och att man hade anledning till största tacksamhet mot honom för de tjänster, han därmed hade gjort Tyskland.

»I detta sammanhang torde böra upptagas till behandling följande särskilda, i den anonyma promemorian eller tidningsartiklar framställda anklagelsepunkter.

a) Hilferding har medgivit, att han vid sin resa i slutet av förra året från Ryssland till Sverige, färdats med ett falskt pass, eller ett svenskt pass utfärdat för en i Moskva bosatt svensk undersåte, A. Meyer, å vilket pass det ursprungligen befintliga fotografiet

borttagits och ersatts med Hilferdings. Enligt Hilferdings utsago skulle han hava erhållit passet genom sin kusk. Utredningen giver emellertid icke vid handen, att någon svensk tjänsteman haft med förfalskningen av ifrågavarande pass att skaffa.

b) Svenske undersåten, ingenjören Norén har vid förhör inför Ahlström berättat, att han i november 1918 av Langenfelt, som då förestod generalkonsulatet, erhållit i uppdrag att vid resa från Moskva till Sverige medföra kurirbagage. Då det för Norén av vederbörande ryska myndighet utfärdade pass var ofullständigt, så tillvida som förbud mot visitering av bagaget däri saknades, hade på Noréns förslag och med Langenfelts medgivande ett äldre för Norén utfärdat, i berörda avseende fullständigt pass för resa från Moskva till Petrograd blivit å generalkonsulatet ändrat beträffande datum och destinationsort, varefter N. vid hemresan till Sverige begagnat sig av detsamma. Jag har icke ansett nödigt att härom höra Langenfelt.

c) Det har vidare påståtts, att Rasch skulle genom en av honom anlitad person H. Brodén erbjudit den ovannämnda kassören Becker en »gåva» å visst kontant belopp. Rasch har förnekat all vetskap härom, varemot Becker vitsordat, att ett dylikt erbjudande väl framställt av Brodén, men återtagits, då det av Becker avvisats.

d) ingenjören Filip Dunder har hos Eders Excellens anmält ovannämnda å generalkonsulatet anställda Lindelöf och Sandberg för att hava i Moskva genom oriktiga uppgifter förmått Dunder, vilken befunnit sig på genomresa till Sverige, att till en för honom ofördelaktig kurs försälja ett belopp av 56,000 rubel, varigenom de själva berett sig obehörig vinst. Det må härvid förutskickas, att Lindelöf och Sandberg plägat tillhandagå tjänstemännen vid generalkonsulatet och även i Petrograd med försäljning av deras i kronor utbetalda löner. I anledning av berörda anmälan har Ahlström i närvaro av Asker och ministern Brändström hållit förhör med Lindelöf och Sandberg, över vilket förhör emellertid ej förts protokoll. Såsom resultat av detta förhör har Ahlström i en rörande hans undersökning uppsatt promemoria antecknat, att Lindelöf och Sandberg icke uppträtt på ett sådant sätt, som en hjälpsökande landsman har rätt att fordra, i det att de icke lämnat Dunder upplysning om att han äode rätt att till Petrograd, där kursen dem vederligt var bättre överföra det penningbelopp i rubel han innehade, utan endast nekande besvarat hans begäran att få överföra penningarna till Sverige, att Lindelöf, vilken i allmänhet plägade för Sandbergs räkning verkställa försäljning av kroncheckar i ty att Lindelöf i sin tjänst hade mera beröring med den resande allmänheten, jämväl i detta fall så gjort. att Lindelöf, liksom han eljest plägat göra, tagit 20 kopek högre kurs för krona än den kurs han själv redovisade till Sandberg, vilken kurs i detta fall var 2.80, samt att båda brutit sin skriftliga förbindelse till generalkonsulatet att ej bedriva dylika transaktioner.

Vad Ahlström sålunda antecknat har föredragits för Lindelöf och Sandberg, vilka därvid till en början icke haft något annat att erinra än att saken borde anses vara bragt ur världen, därigenom att

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Dunder numera gottgjorts. Sedermera har Sandberg uti en till mig ingiven skrift anfört, att Sandberg aldrig talat med Dunder personligen, att Sandberg på Lindelöfs förfrågan, om Sandberg kunde sälja en check på 20,000 kr. åt honom, förklarar sig villig härtill efter en kurs av 2,80, att Sandberg därefter på Lindelöfs begäran mot erhållande av 56,000 rubel utskrivit checken till order »Filip Dunder», samt att allt tal om provision åt Lindelöf i detta eller andra fall eller något kompaniskap mellan Sandberg och honom bestredes.

På särskilda frågor hava Lindelöf och Sandberg (vilka äro svågarar, gifta med var sin syster) förklarar, att de, utom med Dunder, icke drivit andra valutaaffärer än ovannämnda åt tjänstemännen, därvid de själfvallet ej uppburit någon gottgörelse. Vidare utredning i detta hänseende har icke kunnat åstadkommas.

Vad rörande fallet Dunder förekommit är åtminstone för Lindelöf av synnerligen graverande art. Så vitt Lindelöf angår delar jag fullständigt Ahlströms ovan angivna åsikt.

Jag vill erinra, att ministern Brändström, Asker och Ahlström vid förhörets avslutande voro ense om att Asker skulle avskeda Lindelöf och hemställa till Sandberg att inkomma med underdånig ansökan om avsked. Uppenbarligen erfordras dock, i anledning av vad Sandberg numera sökt göra gällande i denna del ytterligare utredning, som emellertid med hänsyn till sakens beskaffenhet torde böra äga rum inför vederbörligt forum.

Beträffande generalkonsulatets rubelinköp innehålla de anonyma angivelserna slutligen påståenden därom, att till följd av de därvid skedda övertrasseringarna å generalkonsulatets B-avdelnings konto i Stockholms Handelsbank inträffat, att ett stort antal kroncheckar, med vilka rublerna av generalkonsulatet guldits, icke kunnat av banken honoreras, då de där presenterats för inlösen, att bl. a. Rasch, sedan vissa av honom avtalade valutaförsäljningar på grund av generalkonsulatets åtgärder icke kunnat genomföras, enligt en med generalkonsulatets tjänstemän träffad uppgörelse i skadestånd uppburit c:a en halv milj. kronor, att för täckande av det å generalkonsulatets ovannämnda konto uppkomna bristen avsevärda rubelbelopp genom generalkonsulatets försorg överförts till Stockholm och insatts å kontot, samt att särskilt Asker vid sin hemresa medtagit massor av rubelsedlar insydd i tygpåsar och förvarade i en såsom kurirgods förseglad koffert.

Vad angår dessa påståenden har jag till en början funnit av utredningen framgå,

att generalkonsulatets rubelköp i regel icke guldits medelst checkar å B-avdelningens ovannämnda konto utan genom på direkta order av generalkonsulatet eller beskickningen verkställda anvisningar eller överföringar från berörda konto till vedebörande rubelsäljares, därvid enligt uppgift svårigheter uppstått allenast i sådana fall, då på grund av namnförväxling eller eljest någon otydlighet förelegat,

att enligt vad som inhämtats av generalkonsulatets B-avdelnings av mig granskade konto hos Stockholms Handelsbank jämte av banken och i övrigt meddelade upplysningar insättningarna å kontot, vilka till största delen verkstälts av beskickningen eller utrikesdepartementet, skett i svensk valuta med undantag för ett belopp å 3,8 milj. mark, bokfört till c:a 1,88 milj. kronor, som i juli 1918 inlevererats från beskickningen,

samt att sistberörda inbetalning grundade sig därå, att generalkonsulatet, som önskat återköpa och å sin räkning i banken överföra ett belopp av 2 milj. kronor, för ändamålet genom Hilferding för 5,7 milj. rubel förvärvat en check å 3,8 milj. mark, vilken därefter genom beskickningen insänts till banken, varefter och då, på grund av inträffad kurssänkning, för nyssberörda markbelopp ej kunde gottskrivas konsulatet högre krontal än c:a 1,88 milj.. Hilferding jämlikt eget åtagande på sätt kontot utvisar senare utfyllt felande beloppet medelst en inbetalning av c:a 120,000 kronor.

På grund av vad såkunda antecknats anser jag vederlagt påståendet att inlösen av sålda kroncheckar skulle i större utsträckning vägrats. Väl har det enligt vad vederbörande bankdirektör meddelat mig någon gång inträffat, att banken, då tillgång till gäldandet av företedd anvisning saknats i kontot, låtit svara dem, som företett anvisningen, att banken i saknad av meddelande från generalkonsulatet för närvarande icke kunde fullgöra anvisningsordern, men samtliga anvisningar hava emellertid honorerats.

Påståendet att Rasch skulle av ovan uppgivna anledning erhållit skadestånd, vilket påstående av samtliga vederbörande bestritts, torde ock sakna grund och synes bero på missuppfattning av en i handlingarna närmare omförmäld, i juni 1918 mellan generalkonsulatet och Rasch träffad uppgörelse, mot vilken icke lär vara något att anmärka.

Däremot äger det ju sin riktighet att generalkonsulatet vid ett tillfälle återköpt ett större kronbelopp, två miljoner, vilket belopp sedermera överförts å konsulatets bankkonto. Mot denna transaktion, på vilken Hilferding förlorat avsevärt belopp, torde, enligt vad Heilborn meddelat Ahlström, i och för sig icke någon erinran vara att framställa, även om den än mera utvisar olämpligheten av de av generalkonsulatet företagna övertrasseringarna. Att ytterligare återköp av kronor ägt rum eller att till täckande av bristen i generalkonsulatets bankkonto rubler överförts till Stockholm och insatts å kontot har icke framgått av undersökningen. Särskilt vill jag hava antecknat, att vid den av mig verkställda utredningen intet framkommit som bekräftat påståendet, att Asker skulle vid sin hemresa hava medfört ett större parti rubelsedlar.

B. Valutatransaktioner vid beskickningen.

Utredningen visar härom följande. Hagberg har för samtliga beskickningens ledamöter och tjänstemän verkställt valutatransaktioner, uppgående till ganska betydande belopp. Dessa hava i allmän-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

het tillgått så, att någon person, på vilken han ansett sig kunna lita, till honom inlevererat en viss rubelsumma, emot vilken antingen hos Hagberg deponerade kontanta kronor utlämnats eller ock en betalningsorder sänts till något bankkontor i Stockholm. Någon skriftlig handling uppsattes i regel ej häröver. Jämväl för enskilda personer har Hagberg verkställt dylika transaktioner till avsevärda belopp. Hagberg har förklarat, att dessa transaktioner icke i något fall tillfört honom pekuniär vinst.

Även om Hagbergs sistnämnda uppgift är riktig, förefaller det mig högeligen olämpligt att en tjänsteman i hans ställning sysslat med dylika affärer, vilka ju voro förbjudna av de ryska myndigheterna. Anmärkas må å andra sidan, att affärerna bedrivits öppet med hans förmäns vetskap och att det närmast ankommit på dem att förbjuda deras fortsättande. Måhända stå vidare upplysningar i denna sak att vinna genom granskning av Hagbergs konto hos Skandinaviska Kreditaktiebolaget i Stockholm.

II. Obehörigt anlitande av kurirposten.

A) för rubler.

Allt sedan det första krigsåret har i Ryssland gällt förbud mot utförande ur landet av penningar eller värdehandlingar utöver vissa mindre belopp.

Enligt vad som upplysts har kurirposten i allmänhet besörjts icke av utrikesdepartementets tjänstemän utan av enskilda personer, för vilka i vederbörlig ordning utfärdats kurirpass. Att i själva den av kurirerna medförda kurirposten utsmugglats rubler i avsevärd omfattning torde, enligt vad utredningen givit vid handen, icke hava förekommit. Väl har det inträffat, att enskilda personer, vilkas för befordran med kurirposten avsedda brev skolat avlämnas öppna, i breven inlagt rubelsedlar, men även om en eller annan gång i följd av den vid försändelsernas granskning helt naturligt rådande brådskan dylika försök undgått upptäckt, hava de sålunda överförda posterna icke uppgått till betydande belopp, och någon straffvärd försummelse härutinnan kan icke anses påvila de tjänstemän, vilka haft till åliggande att granska kurirposten före dess förseglande.

Däremot är den möjligheten ingalunda utesluten, att de såsom kurirer använda personerna, vilka synas hava ägt vissa privilegier att få sina personliga tillhörigheter utförda utan visitation, missbrukat detta privilegium till utförande av rubler. Med hänsyn till dessa personers ställning torde emellertid ett sådant förfarande icke kunna rubriceras såsom tjänstefel utan lärer närmast vara att betrakta såsom ett allvarligt missbruk av förtroende. Med denna uppfattning har jag ansett det icke falla inom ramen för det mig lämnade uppdraget att anställa vidare efterforskningar angående den omfattning, i vilken rubelsmuggling på nu antytt sätt kan hava försiggått. Jag tillåter mig emellertid i detta sammanhang betona angelägenheten av att för framtiden vid utfärdande av kurirpass åt enskilda större

urskiljning iakttages, och att endast fullt pålitliga personer beklädas med kuriruppsdrag.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Vidare vill jag här hava anmärkt, att, enligt vad av utredningen framgår, en person synes hava vid ett tillfälle våren 1918 berett sig möjlighet att före avresan från Petrograd få en honom tillhörig kappsäck förseglad med legationens sigill utan att kappsäckens innehåll undergått vederbörlig granskning ävensom att denne kort förut fått sig tillväxlad en större summa i rubel. Av nyss anförd anledning och då den tjänsteman, hos vilken det vid förseglingen brukade sigillet förvarades, ännu lär befinna sig i Petrograd, har jag ej föranstaltat om vidare utredning i denna fråga.

Enligt vad som meddelats i en mig från utrikesdepartementet tillsänd promemoria hava Röda korsets försändelser under dess sigill utan censur fått befordras med vanlig kurirpost, därvid emellertid vid olika tillfällen för Röda korset inskräpts nödvändigheten av att större kontroll utövades beträffande Röda korsets kurirförsändelser. Av mig från utrikesdepartementet tillställda handlingar framgår emellertid, att åtminstone vid ett tillfälle försök gjorts att under Röda korsets sigill utföra rubel, ehuru försöket misslyckats i det att rubelbeloppet av Röda korsets härvarande vederbörande överlämnats till departementet. Att missbruk av lämnat förtroende sålunda ägt rum är synnerligen beklagligt, men synes mig icke kunna läggas utrikesdepartementets tjänstemän till last och lärar därför falla utom ramen för den mig anförtrödda undersökningen.

Jag vill slutligen här hava såsom min uppfattning antecknat, *dels* att det med hänsyn till de i Ryssland rådande förhållandena icke legat något som helst orätt uti att såsom skett svenska undersåtar beretts möjlighet att med kurirpost utföra penningar och dyrbarheter och dymedelt rädda dem undan plundring över till Sverige under förutsättning dock att vederbörande tjänstemän icke för tillåtelsen betingat sig vederlag i någon som helst form, *dels ock* att utöver ovan antydda möjligheter andra utvägar att överföra rubel till Sverige (smuggling ombord, överföring genom andra länders kurirer, särskilt ryska) förefunnits och att sålunda det här vid åtskilliga tillfällen faktiskt förefintliga överflödet på rubel kan förklaras utan att man behöver tänka sig att obehöriga åtgärder av svenska tjänstemän medverkat härtill.

Angående en under utredningen framkommen men obestyrkt uppgift, att en vid generalkonsulatet anställd tjänsteman skulle hava betingat sig provision för utförandet av rubler såsom kurirgods, hänvisas till vad förhöringsprotokollet därom innehåller.

B) för andra föremål.

Enligt gammal hävd lärer till de diplomatiska privilegierna räknas rätten för vederbörande att utan myndigheternas kontroll vid avflyttning från ett land medföra sina personliga tillhörigheter i nära nog obegränsad utsträckning. Av utredningen framgår, att de diplomatiska och konsulära tjänstemännen i Ryssland i stor utsträck-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ning låtit locka sig av lättheten att för jämförelsevis billigt pris överkomma allehanda konstföremål, mattor o. d. till att göra betydande inköp icke blott för eget behov utan även i spekulationsssyfte och för vänners och bekantas räkning, varefter det sålunda inköpta hemförts till Sverige med åberopande av nämnda diplomatiska privilegium. Detta förfaringssätt synes mig kunna anses innebära ett missbruk av sagda privilegium, för vars rätta bedömande emellertid uppenbarligen erfordras en utredning om den skala, i vilken inköpen på spekulatation och för andras räkning skett. Därest saken anses förtjäna beivran, torde en dylik undersökning, vilken lär bli ganska tidsödande, lämpligen böra anförtros åt för sådana uppdrag särskilt kvalificerad person.

I detta sammanhang vill jag hava antecknat, att av en mig från utrikesdepartementet tillställd promemoria synes framgå, att sedan vederbörande ryska myndigheter givit tillstånd till att med Röda korsets sigill försedda försändningar finge avsändas med direkta båt-lägenheter till Sverige, detta tillstånd missbrukats i affärssyfte.

III. Missbruk av depositioner.

Undersökningarna härom ha endast omfattat förhållandena i Petrograd beträffande vilka vissa anmärkningar framstälts.

På därom gjord framställning har medgivande lämnats svenska undersåtar och även ryssar, vilka voro personligen bekanta med någon tjänsteman, att i beskickningens eller konsulatets kassaskåp förvara sina penningar och andra värdesaker. Vid mottagandet har alltid upplysts, att deponerandet skedde på vederbörandes egen risk, då möjligheten av plundring eller konfiskationsåtgärder ingalunda var utesluten. Någon avgift erlades icke. Ej heller kontrollerades depositionens innehåll. Kvitto å depositionerna lämnades i allmänhet icke. Den som inlämnat ett paket till förvaring ägde alltid rätt att på begäran utfå depositionen och fritt förfoga över innehållet innan det åter inlades i kassaskåpen, ett medgivande varav deponenterna i stor utsträckning begagnat sig. I vissa fall synas depositionerna hava avlämnats öppna. Förteckning över mottagna och återlämnade depositioner fördes icke. Dock har ett inventarium över de i vissa kassaskåp vid legationen förvarade depositionerna upprättats men sedermera av uppgiven anledning förstörts.

Även om under rådande förhållanden mottagandet av depositionerna i och för sig väl låter sig försvaras, synes mig sättet för handhavandet av denna rörelse ingalunda tillfredsställande. Man saknade ju all möjlighet till kontroll såväl i avseende på pro-depositionernas ursprungliga innehåll och de förändringar desamma undergått under förvaringstiden som beträffande deras behöriga återställande. Man synes hava levat i den övertygelsen, att legationen resp. konsulatet med hänsyn till frånvaron av kvitto icke stode i ansvar för depositionernas behöriga förvarande, en uppfattning, som naturligtvis icke är riktig. Förvånansvärt är att ändock så få anmärkningar förekommit. De anmärkningar, som kommit till min kännedom äro endast två.

Den ena gäller en deposition av Svenska Röda korset å 500,000 rubel, å vilken sedermera särskilt kvitto utfärdats utan att dock anteckning härom synes hava gjorts. Då Röda korset sedermera med företeende av kvittot återfordrade sin deposition, har den icke kunnat återfinnas. Som emellertid, enligt vad jag erfarit, särskild undersökning om detta fall pågår, har jag icke ansett detsamma falla under det mig anfördrodda uppdraget. Den andra gäller en deposition av Rasch hos legationen. Härom är upplyst följande. Då depositionen, vilken utgjordes av dels checkar och dels sedlar å tillhopa c:a 44,000 rubel, inlämnades till förvaring å legationen, hade icke någon av beskickningens tjänstemän närmare granskat dess innehåll. Depositionen förvarades i ett av legationens kassaskåp, till vilket nyckeln innehades av Hagberg. När sedan depositionen återlämnades till Rasch och innehållet däri av denne jämte ett hans biträde kontrollräknades å legationens lokal, befanns, att ett belopp å c:a 13,000 rubel saknades, varemot man hittade en papperslapp, därå med Hagbergs stil fanns antecknat »Hagberg 11,000 rubel». Huruvida denna papperslapp legat i det konvolut, som omslöt de deponerade checkarna och sedlarna, eller av en händelse varit liggande å det bord, vid vilket kontrollräkningen skedde och så medelst blandats med konvolutets innehåll vid kontrollräkningen, har ej kunnat utredas. Hagberg har emellertid förklarat, att anteckningen å papperslappen härrörde från hans hand och avsåge ett lån, som han erhållit från Koskull. Däremot har Hagberg bestämt bestritt, att han lånat något belopp ur ifrågavarande deposition. Hagberg har förklarat sig anse såsom sannolikt, att lappen efter infriandet av Hagbergs lån hos Koskull av misstag kvarglömts å bordet.

Av denna redogörelse torde framgå, att Hagberg icke kan anses övertygad att hava förfarit obehörigt med ifrågavarande deposition, om än det förefaller oförståeligt, att Hagberg, om hans förklaring angående tillkomsten och återfåendet av omtalade »lappen» är riktig, icke genast förstörde densamma.

Vidare har förekommit, att de vid konsulatet anställda tjänstemän i stor utsträckning för egna utgifter använt sig av, »lånat», hos konsulatet deponerade medel. Ett sådant förfaringssätt måste i och för sig betraktas såsom ett ganska grovt åsidosättande för egen fördel av tjänsteplikt. Ehuru man vid felets bedömande synes böra taga hänsyn till de rådande svåra penningeförhållandena och därtill att prisen på livsmedel och andra förnödenheter stegrats i avsevärd grad, anser jag dock mig icke kunna förorda att med allt för stor mildhet bedöma ens de fall då vederbörande lånat ur depositionerna för att bestrida egna oundgängliga levnadskostnader. Av utredningen framgår emellertid, att i vissa fall lån förekommit för inköp av mat, konstsaker o. d., något som måste anses särskilt förkastligt.

Till försvar för lånen har vidare anförts, att vederbörande deponent skulle lämnat sitt medgivande till ett dylikt förfaringssätt. Med hänsyn till den nära släktskapen mellan en av deponenterna och en av de låntagande tjänstemännen, förefaller uppgiften i vad den avser förhållandet dem emellan sannolik. I övrigt har upplysning i

Svar å
interpellation.
(Forts.)

detta hänseende icke stått att vinna — det synes för övrigt icke antagligt att deponenterna spontant skulle lämnat medgivande av antydd art och klart är att medgivandet måste vara bestämt och tydligt formulerat för att rättfärdiga en sådan åtgärd som att låna av medel som anförtrots i konsulatets vård.

Anmärkas bör, att en av tjänstemännen under tjänstgöring vid generalkonsulatet i Moskva använt sig av konsulskassan för att täcka sina lån ur depositionerna. Bristen i konsulskassan har han emellertid sedermera täckt.

Vid legationen synas dylika missförhållanden i fråga om depositioner icke hava ägt rum, därvid jag dock vill erinra om vad ovan anförts angående den av Rasch inlämnade depositionen.

Av vad sålunda förekommit torde framgå, att vederbörande tjänstemän i vissa fall gjort sig skyldiga till uppenbart åsidosättande av sin tjänsteplikt, under det att i andra fall tillvägagångssättet, om än olämpligt eller oriktigt, knappast kan betraktas såsom tjänstefel. Gränsen är emellertid beträffande de särskilda fallen synnerligen svår att uppdraga, och synes mig med hänsyn härtill lämpligt att vederbörande åklagaremyndighet lämnas tillfälle att fatta ståndpunkt i frågan. Jag föranlättes fördenskull hemställa, att handlingarna i saken överlämnas till justitiekanslersämbetet för den åtgärd, ämbetet kan finna skäligt företaga.

Det lär ock ligga i tjänstemännens intresse att på detta sätt bliver offentligen fastslaget, huruvida och i vad mån tjänsteförseelse föreligger.

Antagligt är ock, att vid de undersökningar, vilka justitiekanslersämbetet lär komma att företaga och vilka uppenbarligen kunna ske under helt andra betingelser än som stått mig till buds, ytterligare utredning skall kunna åstadkommas.

Stockholm den 25 april 1919.

A. Borgström.»

Da justitierådet Borgströms undersökning bragt i dagen saker, som ovillkorligen måste anses klandervärda och i vissa fall måste karakteriseras såsom uppenbart åsidosättande av tjänsteplikt, har Kungl. Maj:t remitterat ärendet till justitiekanslern för den åtgärd, vartill han finner fog.

I anknytning härtill vill jag yttra några ord med anledning av interpellantens yttrande att »de som främst äga skyldighet att åstadkomma fullständig klarhet och rättelse hava ansträngt sig att obehörigen begränsa utredningen.»

Jag hoppas att en var, som opartiskt bedömer vad jag idag meddelat, skall finna sig övertygad att så icke varit förhållandet. Men jag vill tillägga ytterligare detta, att jag långt ifrån att vilja förhindra åstadkommande av klarhet i saken från första början då ifrågasvarande rykten nådde mig, ansett det vara min plikt att vinnlägga mig om, icke blott att envar som felat, får stå till ansvar därför utan

även att envar, som icke har något att förebära sig, blir fritagen från misstankar.

Svar å
interpellation.

(Forts.)

Jag har härmed avslutat redogörelsen för mina åtgöranden i saken. Utöver de upplysningar jag själv lämnat samt dem som innehållas i justitierådet Borgströms redogörelse, skall jag icke ingå i några detaljer i saken eller uttala mig angående enskildheterna i interpellantens motivering, då detta skulle vara ändamålslost och då dessutom ett tillförlitligt omdöme om vad som är sant eller falskt ej torde kunna vinnas, innan den fullständiga utredning ägt rum, som kommer att bli följden av sakens remitterande till justitiekanslern. Jag anser mig dock böra nämna, att på grund av omständigheter som kommit i dagen under loppet av undersökningen, två tillförordnade tjänstemän blivit skilda från utrikesdepartementets tjänst på det sätt att deras förordnanden icke blivit förlängda, under det att två tjänstemän blivit tillsvidare försatta ur tjänstgöring.

I övrigt är det endast i en punkt, som jag anser mig böra meddela vissa ytterligare upplysningar. Interpellanten har i sin första punkt framställt frågan, varför officiell undersökning om förhållandena påbörjats först 1919, då de påtalade oegentligheterna delvis skulle hava ägt rum redan i början av 1918. Mitt svar härpå är att, såsom jag redan meddelat, ryktena om oegentligheter först på hösten 1918 kommit till mina öron. Förr kunde jag alltså ingenting åtgöra. Men det kan ju frågas, varför ej general Brändström tidigare till mig rapporterat de rykten, som föranlett att han i maj månad förordnat om en revision av Moskva-konsulatets rubelaffärer. Jag har framställt denna fråga till general Brändström, och hans svar löd, att han genom den anställda revisionen ansett det hava blivit utrett, att inga oegentligheter förelegat och att han därför ej funnit anledning rapportera saken. Det är i denna punkt, som jag anser det vara min plikt att lämna en redogörelse, som kan sätta kammaren i stånd att bedöma, hurudan situationen var, då general Brändström ställde sig på denna ståndpunkt.

Jag måste då anknypa mig till vad jag förut meddelat angående de förhållanden som föranledde inköp av rubler i Ryssland mot anvisning på kronor i Stockholm. Jag erinrar om att beskickningen den 7 februari i telegram till utrikesdepartementet meddelat, att den inköpt 7,000,000 rubel efter en kurs av 2 rubel 30 kopek per krona. Denna affär hade avslutats någon dag i slutet av januari emellan ministerresidenten Stenfeldt och herr Rasch. Det har från legationen B-avdelning uppgivits att affären skett med godkännande av en tysk delegation, som vid den tiden besökte Petrograd. Av beloppet var 4 miljoner avsett för Moskva-konsulatets behov och generalkonsul Asker, som på hemresan från Stockholm passerat Petrograd, hade fått löfte att detta belopp snarast skulle tillställas konsulatet. Den 31 januari anlände Rasch till Moskva för att leverera 4 miljoner rubel. Det befanns emellertid, att han endast medförde $\frac{1}{2}$ miljon i kontanter och resten i anvisningar på en bank i Moskva. Det vill synas som om Rasch fått kreditkansliets löfte, att dessa medel skulle omedelbart utbetalas, men banken vägrade emellertid att göra detta. Samma dag den

Svar å
interpellation.
(Forts.)

31 januari skrev generalkonsul Asker ett brev till beskickningen i Petrograd och beklagade sig över, att ej beloppet sänts kontant. Han föreslog nu om beskickningen ej kunde kontant tillhandahålla erforderliga medel, att generalkonsulatet självt skulle få sälja kronoanvisningar på Stockholm mot kontant rubelbetalning. Det är ännu oklart, huruvida något svar på denna framställning avgivits, ja till och med om brevet kommit beskickningen tillhanda. Under den närmast följande tiden köpte emellertid generalkonsulatet rubler i stor utsträckning. Under tiden emellan den 1 och 12 februari köptes för tillhopa 6,673,913 kronor allt till en kurs av 2 rubel 30 kopek. Då denna affär i mars månad blev bekant vid beskickningen i Petrograd, ansåg man där att generalkonsulatet *dels* överskridit sin befogenhet *dels* ock gjort en dålig affär, då högre kurs bort kunna erhållas. Såsom förut nämnt blev generalkonsul Heilborn skickad till Moskva för att taga närmare kännedom om dessa rubelköp.

Sedan generalkonsul Heilborn i rapport till Stenfeldt av den 20 maj 1918 redogjort för utgången av sina undersökningar i Moskva, fick han ånyo avresa dit för att till vicekonsuln Heljestrand, som haft rubelanskaffningen om hand, framställa vissa frågor i några punkter, som ej ansetts tillfredsställande utredda. Vid sin hemkomst från detta andra besök avgav han den 5 juni ett skriftligt besked av följande lydelse:

»På de till konsul Heljestrand framställda frågorna, vilka bifogas, har jag erhållit även bifogade svar, och anser jag därigenom de i min rapport till ministerresidenten Stenfeldt berörda kronoförsäljningarna från generalkonsulatet i Moskva förklarade.»

Det var på detta utlåtande, som general Brändström stött sin slutsats att inga oegentligheter förekommit.

På interpellantens andra fråga, huruvida jag har för avsikt att tillråda regeringen att besluta erforderliga åtgärder för att vissa bankkonton, som beröra de i denna affär inblandade, må bliva för undersökningen tillgängliga vill jag svara med att emina därom, att enligt den lydelse, bestämmelserna om banksekretessen hava i nu gällande lag om bankrörelse, det står utom tvivel att allmän åklagare och domstol hava möjlighet att erhålla upplysningar från en bank rörande en uppgiven persons penningtransaktioner med banken. Någon särskild åtgärd från regeringens sida för vinnande av detta syfte läser alltså ej vara erforderlig eller ens möjlig.

Interpellantens frågor för det tredje, huruvida det är min avsikt att för tillgodoseende av riksdagens intresse av full klarhet, bereda några medlemmar av riksdagen tillfälle att biträda vid undersökningens fullföljande. Jag har redan uttalat, att denna sak enligt regeringens åsikt hör under allmän åklagares och allmän domstols handläggning samt att den av utrikesdepartementet föranstaltade utredningen endast haft ett preliminärt syfte. Detta syfte är uppnått i och med att regeringen funnit den skedda utredningen utgöra tillräcklig grundval för att remittera ärendet till justitiekanslerns ämbetsåtgärd. Det är givet att genom denna åtgärd vida större säkerhet för klarhets vinnande skall ernås, än genom en undersökning

av andra personer, vilka icke hava samma utvägar att få sanningen uppdagad som en domstol har. Då därjämte genom remissen alla handlingar i ärendet bliva tillgängliga för allmänheten, torde intresset av full klarhet vara tillgodosett.

Sedan jag härmed besvarat de framställda frågorna vill jag till sist med sammanfattning av vad jag förut yttrat, göra gällande att jag så snart ifrågavarande beskyllningar kommit till min kännedom sökt genom att höra vederbörande tjänstemän förskaffa mig närmare kunskap om beskyllningarnas innebörd och riktighet;

att jag, då detta ej ledde till resultat, ofördröjligen och mer än 2 månader innan frågan upptogs i pressen, skriftligen beordrat en tjänsteman i utrikesdepartementet att företaga en uttömmande utredning i ämnet;

att jag under utredningens fortgång från utrikesdepartementets tjänst skilt de tjänstemän mot vilka grundade anmärkningar befunnits föreligga i den mån befogenhet därtill tillkommit mig;

samt att jag så snart erforderligt material erhållits, tillstyrkt Konungen att hänvisa saken till vederbörlig myndighets handläggning.

Vidare yttrade:

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Jag ber först att få framföra min tacksamhet till hans excellens herr utrikesministern för det synnerligen uttömmande svar, som han givit på min interpellation. Jag tror, att kammaren under åhörande av detta svar bör ha fått ett ganska starkt intryck därav, att de omständigheter, de oegentligheter, som åsyftades i den framställda interpellationen, uppenbarligen hava varit av en sådan beskaffenhet och en sådan karaktär, att det visar sig, att riksdagens intresse att få frågan utförligt belyst varit obestriddligt. Jag tror, att man till hans excellens herr utrikesministern kan rikta ett tack alldeles särskilt därför, att vi här ha fått taga del av det preliminära utredningsresultatet och också därmed fått möjlighet att bilda oss en preliminär uppfattning om omfattningen av de förekomna oegentligheterna.

Innan jag går vidare, vill jag emellertid med anledning av en passus, som förekom i herr utrikesministerns anförande, be att få betona en sak. Det syntes mig som om herr utrikesministern hade fattat min interpellation eller innehållet av någon punkt i min interpellation såsom innebärande en adress till honom, och såsom innebärande något försök att *klandra* honom i samband med denna affär. Jag ber då inför kammarens ledamöter — och det så mycket hellre, som det i tidningspressen har varit synligt utläggningar i denna riktning — att få betona, att det icke är på det sättet, att här har riktats anmärkningar *direkt* mot utrikesledningen. Jag ber också att få tillägga, att enligt min bestämda uppfattning det icke kan finnas någon befogad anledning att tolka interpellationen i denna riktning, och jag hoppas, att vad jag här har betonat, också skall godtagas. Det har kommit till min kännedom, och jag har med

Svar å
interpellation.
(Ports.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ledsnad erfarit det, att herr utrikesministern skulle ha känt sig särskilt träffad av någon formulering i min interpellation, som påtalade försök till begränsning av den pågående utredningen. Det syftade alldeles icke åt herr utrikesministern, utan det syftade åt helt annat håll, nämligen åt de personer, närmast inom Rysslandsbeskickningen, som här hade varit verksamma för en begränsning av utredningen i stället för att i god tid meddela herr utrikesministern, vad som hade förekommit.

Jag ber att få peka på en sak. Den kommuniké, som först tillställdes pressen från utrikesdepartementets sida, var av följande lydelse: »Med anledning av i Socialdemokraten av den 8 d:s publicerade rykten rörande påstådda rubelsmugglingar och valutatransaktioner vid den svenska representationen i Ryssland, har Svenska telegrambyrån från vederbörligt håll inhämtat följande: För åtskilliga veckor tillbaka kommo liknande rykten till utrikesdepartementets kännedom. Utrikesministern uppdrog åt en tjänsteman i departementet att företaga en ingående undersökning angående ryktenas grund. Denna undersökning är ännu ej till fullo avslutad, men, enligt vad sagda tjänsteman meddelat, har utredningen, ehuru i det närmaste slutförd, icke givit anledning till den uppfattningen, att beskickningens eller generalkonsulatets tjänstemän begagnat sådana åtgärder, som tidningen antytt, till vinnande av egna fördelar. Sedan undersökningen blivit slutförd, kommer meddelande om dess resultat att offentliggöras.»

Jag ber att få påpeka, att det här alltså i denna kommuniké uttryckligen säges, att »för åtskilliga veckor tillbaka» hava liknande rykten kommit till utrikesdepartementets kännedom. När det står så i denna kommuniké, som är utfärdad den 8 mars, förstår var och en, att det ges icke möjlighet för någon annan tolkning av uttrycket »åtskilliga veckor tillbaka», än att det var inom ramen av *detta* år, som man inom utrikesdepartementet hade fått anledning att befatta sig med affären. Det var därför helt naturligt, att den första frågan i min interpellation fick den formulering, som den fick, nämligen hur det kom sig, att, då dessa oegentligheter hade pågått under år 1918, det först hade blivit officiell undersökning under år 1919.

Men vidare! Det heter i denna kommuniké, att denna undersökning ännu ej är till fullo avslutad, »men har utredningen, ehuru i det närmaste slutförd, icke givit anledning till den uppfattningen, att beskickningens eller generalkonsulatets tjänstemän begagnat sådana åtgärder, som tidningen antytt, till vinnande av egna fördelar». Jag måste för min del säga mig, att mot bakgrunden av den redogörelse, som vi här hava fått höra såsom en sammanfattning av preliminär beskaffenhet av vad justitierådet Borgström har förebragt, detta meddelande till allmänheten innebär en uppgift, som ter sig ganska egendomlig. Man får där den uppfattningen, att det icke har förelegat någon grund till tidningsuttalandena, och detta var också den tolkning, som gavs åt meddelandet från pressen. Det visar kanske bäst en rubrik i tidningen Stockholms Dagblad, där det talades om att den igångsatta undersökningen *vederlagt* tidningen Socialdemo-

kratens uppgifter. Man fick det bestämda intrycket, att denna kommuniké innebar en kategorisk dementi på att något skulle ha förekommit.

Jag ber, som sagt, att få påpeka detta för att klargöra, för det första att, med avseende å den första frågans formulering, det fanns anledning med hänsyn till denna kommuniké att framställa den, för det andra, att man av kommunikén fick det intrycket, att undersökningen stod inför sin snara fullbordan och skulle ge vid handen, att ingenting av det hade någon grund, som framförts i tidningspressen. Man stod med den kännedom, som man hade fått om åtskilliga saker, ganska spörjande och tveksam inför det hela. Enligt min mening har den interpellation, som här har framställts i kammaren och som nu har besvarats, varit nödvändig, därför att det har behövts att få *klarhet* angående alla dessa cirkulerande rykten och angående alla dessa mer eller mindre bestämda uppgifter i pressen, som också sammanfattats i inledningen till min interpellation. Det var nödvändigt att få klarhet, därför att det tarvades, att verkligen också riksdagen fick reda på, huruvida de tjänstemän, som voro anställda på ansvarsfulla poster i utrikesbeskickningen, fullgjort sina åligganden på ett sådant sätt, att riksdagen kunde känna ett fullt förtroende till dem.

Jag vill också påpeka, att, när jag framställde denna interpellation, jag gjorde det i egenskap av privat riksdagsman, som önskade få klarhet i saken. Jag gjorde det icke på uppdrag av någon grupp eller något parti, utan aktionen var min egen. Med anledning av vad som här förekommit i pressen har det synt mig nödigt att betona detta.

Om alltså bevekelsegrunderna för min interpellation hava varit att få klarhet i saken, måste man säga, att vad som här i dag förbragts från utrikesministerns sida, givit kammaren en ganska god föreställning om att här ha passerat saker av en sådan beskaffenhet, att det sannerligen måste sägas öppet och klart ifrån, att det har *överskridit gränsen för det tillständiga*.

Det framgick av svaret och särskildt av den del av svaret, som omfattade redogörelsen för undersökningen, att på punkt efter punkt står fortfarande *en serie av öppna frågor*, på punkt efter punkt *tarvas det ytterligare klarhet och ytterligare utredning*, innan det definitiva avgörandet kan komma. Det framgick också tydligt och klart, att det pekade i den riktningen, att här i olika avseenden ha försiggått saker, som gör ett inskridande nödvändigt, och det på allvar.

Jag ber också att få peka på en annan sak. När den *andra* kommunikén utfärdades av utrikesdepartementet, blev man ganska undrande, huru det kom sig, att man här nu fick affären vidgad. Berodde det därpå, att saken hade framkommit i tidningspressen, eller berodde det på ytterligare upplysningar inom departementet självt? Såvitt jag kan se saken, och det tycker jag också delvis framgick av hans excellens herr utrikesministerns förklaring mot slutet, har här onekligen *brustit i förtroende från Rysslandsbeskickningens ledning i förhållande till utrikesdepartementets ledning*. Ty

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

låt vara, att man genom den undersökning, som företagits i den ryska beskickningen, hade kommit till ett negativt resultat. Det hade dock uppenbarligen varit en solklar skyldighet för vederbörande att alldeles oavsett resultatets karaktär omedelbart delge detta resultat till utrikesledningen, så att icke här saker skulle passera inom beskickningen i Ryssland under föråret 1918 och hans excellens herr utrikesministern icke ha reda på dessa förrän på hösten samma år. Man måste säga sig, att med ett *sådant* förtroende från denna legations sida är det verkligen skäl att göra den anmärkningen, att sådant naturligtvis icke kan få äga rum. Det har här uppenbarligen brustit ifrån ledningen av den ryska beskickningen, brustit på ett sätt, som gör det alldeles nödvändigt att göra denna erinran. Den omständigheten, att över huvud taget misstankar om begångna oegentligheter där hade förekommit, borde omedelbart ha bragts till utrikesledningens kännedom för att möjliggöra för denna ledning att ingripa med undersökning i tid.

Det är alltså enligt min mening med fullt fog, som man med anledning av den redogörelse, som lämnats av hans excellens herr utrikesministern, framställer *ett ganska gravt klander gentemot ledningen av vår Rysslandsbeskickning*. På den punkten måste jag säga mig, att, när man hörde den redogörelse av justitierådet Borgström, som här gavs — jag vill inflika, att jag har icke haft tillfälle att taga del av interpellationssvaret, och jag vill därför icke ingå på en granskning av enskilda punkter och jämföra dem med upplysningar och uppfattningar, som jag själv har — man dock fick det bestämda och bestående intrycket, att det i Rysslandsbeskickningen hade passerat saker av sådan beskaffenhet, att det skulle vara högst förunderligt, om beskickningens chef i Petrograd kunde ha varit *okunnig* om dessa förhållanden. Jag tillåter mig verkligen att sätta ett frågetecken på den punkten. Det är uppenbart, att här redan på våren 1918 ägt rum en kontrovers, som slutat i något slags förlikning, men som dock varit av den beskaffenhet, att den ovillkorligen borde ha inrapporteras till utrikesledningen så att denna alltså på ett långt tidigare stadium skulle ha kunnat ingripa.

Det framgick vidare av den lämnade redogörelsen, att det s. k. diplomatiska förtroendet har missbrukats. Jag vill icke gå in på enskildheter. Jag har visserligen på åtskilliga punkter den uppfattningen, att utredningens resultat från justitierådet Borgströms sida kanske är alltför juridiskt så tillvida, att utredningen icke tagit nödiga hänsyn annat än till rent juridiskt formella sidor av saken. Men det framgår likvisst å andra sidan, att bakom det hela skymtar reella förhållanden som, om de också icke kunna åtkommas med juridisk måttstock, likvisst i *politiskt* avseende måste sägas innebära ett memento, icke minst till riksdagen, att här ha ögonen öppna.

Det är tydligt, att utförselbudet, såsom ju också framgick, i vissa fall har överträtts. Det är tydligt, att underordnade tjänstemän ha bedrivit en s. k. »lånerörelse», som egentligen är ett förskönande uttryck för något annat. Det är också tydligt, att man

har gjort sig skyldig till en valutaspekulation, som på atskilliga punkter varit rätt betänkelig, och det är framför allt tydligt, att detta fastställande av växelkursen till 2 kronor 30 öre tarvar en alldeles särskild undersökning. Jag tror, att det vore nyttigt, att man under fortsättningen av granskningen av denna affär särskilt uppehöll sig vid frågan, varför i all världen man haft anledning att hålla hårt på just den kursen, ty någon nöjaktig förklaring har icke kommit.

Jag vill vidare påpeka, att med avseende på censuren över försändelser det är min uppfattning, att denna måtte ha brustit i åtskilliga stycken, när det gällde försändelser hit. Jag har för min del hört bestämda uppgifter om att det *icke* har iakttagits så stor varsamhet, när det gällt försändelser hit över, som när det gällt öppnandet av härifrån kommande kurirpost. Det är också en omständighet, som i sin mån bidrar till att man ställer sig tvivlande och spörjande på vissa punkter.

Jag kan icke heller underlåta att i detta sammanhang framhålla, att med avseende å vad som varit synligt i pressen rörande ett visst förhör, en viss undersökning, som åstadkommits av utrikesministrerns närmaste man, det var tydligt, att de uppgifter, som under hand hade lämnats till en spörjande, och som sedan kommo ut i pressen, dementerades icke i det tillgängliga aktstycke, som vederbörande presterade i form av en insändare i en huvudstadstidning.

Ja, den omständigheten utgjorde också en anledning till att sätta ett frågetecken för, hur i allvärlden det står till med förtroendet ifrån de närmast underordnade tjänstemännens sida till utrikesministern. Det klander, som man alltså först och främst har att rikta, det gäller hela detta system där man opererar på egen hand inom utrikesbeskickningarna utan att ha öppet förtroende uppåt till högsta toppen. Det är ett system, som vi ha alla skäl att brännmärka. Det är ett system, som vittnar om nödvändigheten av den demokratiska omgestaltning av våra utrikesförhållanden, som vi från vänstersidan krävt. Det är ett system, som röjer att *där finnes allt för mycket kvar av den gamla surdegen*. Det hjälper icke bara med att man får ny utrikesledning. Det hjälper icke, att man där har de allra förträffligaste män, för vilka man har det mest orubade förtroende med avseende på deras heder och redbara avsikter och vilja. Det hjälper icke, allt detta, när under dem finnes en kår, som är *moraliskt anfrått, som är korrumpad på vissa punkter*. Man måste säga sig, att vad som här passerat kastar ett blixtljus över de förhållanden, vari vi för närvarande stå. Det är visserligen sant, att man därute levat under samhällsförhållanden, som voro i upplösning. Det är visserligen sant, att det ryska samhället företedde bilden av ett samhälle, där möjligheter erbjöde sig att tillskansa sig både det ena och det andra, att den miljö, vari man befann sig, med andra ord var så beskaffad, att man kanske icke tog det så noga med mitt och ditt. Men detta rättfärdigar naturligtvis på intet sätt att man handlar på detta vis. Och vad man måste kräva är, att här sker en grundlig upprensning av samtliga de element, som kunna befinnas på ett eller annat sätt komprometterade i

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

denna affär. Detta är nödvändigt för att vi skola återvinna förtroendet från folkets sida till utrikesledningen.

Jag ber också att i detta sammanhang få uttala min synnerliga tillfredsställelse över att denna sak nu kommit därefter, att den kan överlämnas till justitiekanslern. Och jag ber att få uttala, att jag och säkerligen många med mig hysa den bestämda förväntan, att man här icke kommer att taga silkesvantarna på sig utan klämma efter, så att det känns, vem det vara må. Och jag tror också, att om denna affär i fortsättningen kommer att ledas på sådant sätt, om man hänsynslöst går fram med en räfst och näpst med alla skyldiga, ja, då skall också denna upprensning komma till stånd, en upprensning, som möjliggör nyrekrytering på åtskilliga håll, där sådan sannerligen kan vara välbehöflig.

Jag förstår mycket väl, att denna fråga kan ses både rent formellt-juridiskt och politiskt. Jag förstår mycket väl, att vid ett rent juridiskt betraktelsesätt man har ingen befogenhet att kräva en rensning i större omfång än där det finnes juridiska indicier för att det förekommit förseelser av det ena eller andra slaget. För min del önskar jag, att man i fortsättningen, i det praktiska handlandet, vidgar rensningen och icke bara stannar vid det rent juridiska, utan också ser till att det sker en utrensning, som avlägsnar även dem, vilka visserligen icke kunna betraktas såsom direkt juridiskt förvunna till det ena eller andra, men vilka dock kunna stå där hindrande i vägen, när det gäller en omläggning och en nyorientering av förhållandena på detta område. Jag tror också, att kammaren skall vara hans excellens herr utrikesministern synnerligen tacksam för den bestämda försäkran, han givit om att gå till botten med denna fråga. Men om så är, så är det min uppfattning att man under fortsättningen bör söka få till förhör så många som möjligt. Jag tror, att ett avslutande av denna utredning på den punkt, där den nu står, kunnat ske med hörande av ännu flera än som faktiskt ägt rum. Jag är icke blind för det förhållandet att stora svårigheter kanske legat i vägen att till förhöret få hit den ena som den andra. Men å andra sidan har affären haft den betydelse och karaktär, att skäl verkligen förelegat för en vidgad omfattning av vittnesförhören.

Men jag vill också betona som min övertygelse, att när nu denna utredning kommer att fortgå och rättegången i saken blivit slutförd, vi också i riksdagen skola få en redogörelse för vad som passerat. Jag kan icke undgå att göra den reflexionen att interpellationens berättigande framför allt låg däruti, att om den icke hade framställts, så är det mycket, som talar för, att det hela måhända i allt väsentligt hade blivit en intern angelägenhet inom utrikesdepartementet. Det hade visserligen kanhända meddelats någon kommuniqué, som givit huvudsynpunkter och huvudresultatet av undersökningen, men sedan skulle allt ha varit klart. Men jag tror icke, att man då hade fått saken så lagd, att den allmänna opinionen i landet, att nationens samvete, så att säga, att folkets djupa lager i landet hade kommit i tillfälle att här reagera på det sätt, som nu är möjligt. Ty när man står i en tid som den nuvarande, när man ser förvärvsbegäret på alla om-

råden utlösa sig, ser den ekonomiska korrumpationen sträcka sig till det ena området efter det andra, och när man äntligen också ser, huru den sträcker sig in på områden, där vi hava statens funktionärer — ja, då må man säga sig, att det är fara på färde. Och då förstår man sannerligen åtskilligt av den bolsjevistiska tankegången, som inför sådana upplösningar säger sig, att det gamla är så ruttet, så korrumpat, att det är ingenting annat än brasan, som hjälper. För att förhindra att dylika åskådningar vinna terräng, för att förhindra, att folkets breda lager förlora förtroendet, är det nödvändigt, *att man här sätter yxan till roten och går fram med en räfst, som icke lämnar något övrigt att önska.*

Jag uttalar också den förväntan, att hans excellens herr utrikesministern på denna punkt skall, i den mån här kommer att ges anledning till fortsatt uppröjning och fortsatt räfst inom utrikesdepartementet, lägga manken till och icke underlåta något som helst.

Det är uppenbart, att hela den framställning, som avsåg att redogöra för vad som i saken förekommit där borta inom beskickningen, hela denna del av framställningen får man ju vänta med att i detalj granska, tills man efteråt kan få läsa handlingarna i saken. Det är ju omöjligt att nu gå in på någon granskning av de särskilda punkterna, utan jag får låta det vara med de erinringar, som redan gjorts. Utredningens ändamål angavs vara fastställandet av de ämbetsfel, vilkas beivrande faller under allmänna åklagaren. Ja, det är på den punkten, jag redan tillåtit mig göra en liten erinran. Jag för min del ser däri en alltför snäv begränsning av ändamålet. Utredningens ändamål får icke vara bara detta, att få juridiskt fast en del personer, som gjort sig förvunna till något orätt, *utan ändamålet bör ytterligare vara att försöka få till stånd en verklig upprensning av dessa förhållanden, även där det icke juridiskt talar i vare sig den ena eller andra riktningen.*

Till sist vill jag säga, att när jag avstår från att nu jämföra åtskilliga punkter, som framkommo i denna redogörelse, med den uppfattning jag har i olika avseenden angående vad som passerat, så gör jag självfallet detta därför att det är uppenbart, att man icke kan fälla omdömen i dessa särskilda punkter, förrän man mer ingående har granskat dem och fått se dem i följd ställda i juridisk belysning. Men jag vill betona, att det, icke minst för andra kammarens vidkommande, är av den allra största vikt, att man även i fortsättningen har ögonen öppna och ser till, att i den mån det skulle inträffa vad som här skett — nämligen att man inom en beskickning så brister i sina åligganden att man håller utrikesledningen i okunnighet om skandalösa saker, som faktiskt passerat — detta fastslås såsom något, som icke vidare får inträffa.

Herr talman, mina herrar! Jag skall för ögonblicket icke anföra något vidare. Jag ber att få sammanfatta vad jag velat säga därhän, att jag är hans excellens herr utrikesministern tacksam för att kammaren har fått del av denna redogörelse, och jag uttalar den bestämda förväntan, att, i den mån anledning därtill i fortsättningen ges, man skall gå fram med en räfst och näpst med vad som förekommit så, att

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

det verkligen blir till en varnagel för framtiden. Jag tror, att i samma mån som den viljan visar sig levande och stark, i samma mån växer också folkets förtroende på ett sådant sätt, som verkligen blir en inkörsport till den tingens nya ordning, som vi nu vilja gå in uti, nämligen ett ökat och vidgat inflytande i form av kontroll ifrån den lagstiftande församlingens sida på vad som inom utrikespolitiken kan tilldraga sig.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman, mina herrar! Blott några få ord. Jag kan icke underlåta att säga, att då herr Engberg framförde sin interpellation i kammaren, fick jag det intryck, att de uppgifter, han däri delgav kammaren, voro väsentligt överdrivna. I dag hava vi av hans excellens utrikesministern själv hört, att de varit så långt ifrån överdrivna, att man tvärt om kan säga, att de uppgifter, som interpellanten avsåg, fullständigt hava besannats.

Men i olikhet med herr Engberg tillåter jag mig säga, att jag icke kan lägga något som helst ansvar för vad som passerat på hans excellens utrikesministern. När beskickningschefen i Petrograd icke synes hava haft den minsta aning om vad som legat bakom hela denna grumliga verksamhet, så är det väl åtminstone icke att undra över, att regeringen i Stockholm också levat i fullständig avsaknad av kännedom därom. Jag bringar mitt tack till hans excellens för det uppriktiga uttalande, han gjorde. Och jag är också övertygad om, att han låter straff följa på allt, vad man kan lägga de felande till last.

Dylika saker passera icke blott i det här uppdagade fallet. Överallt i vårt land är det precis samma historia, fast manipulationerna kanske icke komma i dagen. I det här påtalade fallet är det som vanligt lössläppt moral i allmänhet, som ligger under det hela. Den skönjes som en röd tråd under transaktionerna. Det är tidens lyten, som gå igen: förvärvshunger, moralisk rutenhet och depravation. Det har brustit både i förmåga att handla och leda, och det har brustit i redbarhet. Att sådant skall ske inom landets representation i utlandet är minst sagt beklagligt. Jag är övertygad om, att hans excellens utrikesministern förstår, utan att man här behöver ge några anvisningar om sättet, att åstadkomma en korrigeriug i det hänseendet. Depravationen är en följd av kriget och har därför helt naturligt i Ryssland blivit så mycket effektivare som man där stått händelserna synnerligen nära.

Det är några år sedan jag tillät mig interpellera den dåvarande chefen för utrikesdepartementet i en angelägenhet som rörde departementet, och jag erinrade därvid om nödvändigheten av, att man skaffade sig fullt kompetent folk på alla områden av utrikesdepartementets verksamhet. Det fanns på den tiden kanske icke så stor kännedom om behovet av detta. Det har visat sig och visar sig i dag i synnerhet, att särskilt på handels och det ekonomiska

området är man inom utrikesdepartementet svagt rustad. Att man i Moskva på generalkonsulatet övertrasserar på sina räkningar och i Petrograd handskas med inlämnade deposita på sätt som skett utan ringas-e betänklighet, och att man öppnar deposita, mottagna av allmänheten och som lämnats i förtroende, och vittjar dess innehåll, kan knappast förklaras än mindre försvaras. Egendomlig är just den historia, som hans excellens omnämnde i sin förklaring, att man har förbjudit personalen å legationen, att lämna kvitto på de depositioner, som mottogos till förvar. Det synes som om legationen hade inbillat sig, att blott man underlåte att lämna kvitto, så hade man intet ansvar. Icke ens har man en förteckning över vad som blivit deponerat, och därtill har man tillåtit nära nog vem som helst att gå och rota i vad som deponerats. Det står att läsa i en tidningsartikel i dag, att friherre Koskull hade låtit Röda korset efter gottfinnande handskas med sina i hans kassaskåp inlagda värdepaket, och där fått hantera dem precis som man behagat. Man hade begärt kvitto på beloppet, och sådant hade också lämnats av en underordnad tjänsteman, men denne hade underlåtit att lämna meddelande därom.

Det är nu betänkligt att sådana händelser kunnat passera. Jag vill blott uttala den önskan och förhoppning, att icke förluster måtte drabba beskickningen i Petrograd på grund av detta lättvindiga sätt att hantera andras egendom. Det är bristande affärssinne, som föranlett dessa beklagliga förhållanden, och bristande redlighet i allmänhet. För allt detta kan man i sanning icke ställa Sveriges regering eller utrikesdepartements chef till ansvar.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr vice talman! Jag har velat till den förda debatten göra den lilla korta erinran, att det nu föreliggande ärendet bör ses mot bakgrunden av det brytande av våra förbindelser med Ryssland, som skedde förlidet år. Vid det a tillfälle anfördes som ett formellt skäl för avbrytande av våra diplomatiska Rysslandsförbindelser den omständigheten, att den ryska beskickningen i Sverige förmodades hava missbrukat sin rätt i enlighet med gammal diplomatisk tradition, rätten till kurirpost o. s. v. Den gången ställde sig vår svenska regering och även vår utrikesminister på en synnerligen hög moralisk plattform. Det var något av den kränkta och förolämpade rättens helgd, som talade ur den stora moraliska indignationen från den svenska regeringens sida gent emot talesmännen för Sovjetryssland. Nu se vi i detta fall, att vår egen regering och samme utrikesminister tyvärr nödgas erkänna, att vår svenska beskickning där borta i Ryssland uppenbart har brutit i sina förpliktelser i enlighet med gammal diplomatisk tradition. Den har missbrukat kurirpassen och gjort sig skyldig till alldeles samma förseelser, som sades vara anledning till att den svenska regeringen kom att bryta förbindelserna med Ryssland. Under sådana omständigheter nödgas man tyvärr säga, att den starka moraliska indignationen gent emot sovjetryssland och dess representation från den svenska ministärens sida är en smula malplacerad. Skoll man föra de moraliska sopkvastarna, så bör man begagna den gamla kutymen

Svar å
interpellation.
(Forts.)

att börja sopa rent för egna dörrar. Här finnas högar av smuts. Vi hava sett det klarläggas i dag, och det är sannerligen befogat, att den svenska ministären sopar rent för sin egen dörr.

Man kan om det nu förrättade renhållningsarbetet tillämpa sjömansvisans gamla ord, att det går långsamt fram men det går ändå fram. Efter långa och många månader av utredning har man äntligen kommit till ett resultat, men man måste om den av herr utrikesministern upplästa promemorian från herr Borgström säga, att om man är glad över resultatet, så var det dock mjuka tonfall, alltför mjuka tonfall. Det kan särskilt anmärkas att de formuleringar, som man använde, i en del fall icke täckte själva saken. När man exempelvis om missbruken av depositionerna, »lånen» ur depositionerna, kan fälla ett sådant uttryck som »att man bör icke förorda a t med allt för stor mildhet bedöma lån ur deponerade belopp», när ett sådant ord kan komma i en sådan utredning med sådana fakta, då får man sannerligen säga, att man tar i med de lätta nävarna och icke med de hårda nävarna, som herr Engberg ville att man med full styrka skulle använda för att ränsa upp i denna ruttenhet. Det har i alla fall konstaterats, att man har missbrukat kurirpassen, att man har gulaschat, att man har »räddat», som det så vackert heter, undan den ryska förödelserna en del konstskatter på samma gamla, vackra rövarmanér, som gällde under trettioåriga kriget, då vi förvärvade de största delarna av våra svenska samlingar. Man har förfuskat pass åt medhjälpare. Man har lånat ur anförtrodda medel, ur depositionerna.

Alltsammans visar, att den gamla hederliga svenska mannamoralen är något gammalt förlegat. Den finnes icke längre. Den är ersatt med en stinkande ruttenhet inom den svenska beskickningen, i ett främmande land. När så är fallet, — och det är uppenbarligen bevisat, — då bör man vara tacksam mot interpellanten. Med sin interpellation har han möjliggjort en hemställan till vår regering, att den icke längre lägger fingrarna emellan utan låter saken ytterligare gå fram till åklaramakten, men på samma gång vid sidan härav med den makt, den ändock har, sätter sopkvastarna i gång inom vårt svenska utrikesdepartement. Det är en regering för samma partier, som under Luxemburgs-affären icke hade ord nog starka gent emot den högerminister, som då satt vid styret. Den borde göra till en plikt att i enlighet med sin gamla ståndpunkt låta kvastarna gå och lägga kraft i dagen i denna bedrövliga, för vårt svenska land och för våra internationella förbindelser rent av skamligt skandalösa affär. Det är vad nöden kräver.

§ 4.

Vid remiss av
propositionen
nr 391.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 391, angående gemensamt lönesystem samt lönereglering för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Därvid yttrade:

Herr Magnusson i Skövde: Herr vice talman! Jag har begärt ordet för att uttala en anmärkning med anledning av de nya propositioner, som kommit kammaren till del.

Vi veta, att vid den förändring, som vidtogs och stadfästes förlidet år, stadgades det, att Kungl. Maj:ts propositionsrätt skulle inskränkas till 70 dagar efter riksdagens öppnande. Det fanns då flera skeptici än undertecknad, vilka uttalade, att den förändring, som då gjordes, sannolikt skulle medföra blott det resultatet, att vi faktiskt skulle börja riksdagens arbeten fem dagar tidigare än förut men sluta lika sent, men näppeligen trodde man väl ändock, att den första riksdagen under den nya ordningen skulle bliva ett så eklatant bevis på sanningen av detta omdöme. Vi känna nog, hurusom man efter den egentliga propositionstidens utgång anmärkte mot den stora propositionsflod, som vi då vid utgången fingo mottaga, men nog tänkte man väl dock, att det därmed skulle vara slut, och att icke så stora och omfattande propositioner, som vi nu hava till bordläggning, skulle tillkomma. Jag ber att få erinra om ordalydelsen i den ändrade grundlagsparagraf, som nu för första gången tillämpas, där det heter, att proposition bör »vid lagtima riksdag avlämnas inom sjuttio dagar från dess öppnande, och må proposition ej senare avlitas, utan så är, att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men». Nu skulle jag vilja fråga, huruvida man verkligen kan säga, vare sig att det inträffat någon sådan händelse eller att det verkligen skulle lända riket till men, om sådana propositioner som dessa omfattande löneregleringspropositioner, vilka nu föreligga, hade blivit inhiberade. Vi veta ju, att avsikten var att icke framlägga dessa propositioner till innevarande riksdag, och då man vidare vet, att de icke skola träda i tillämpning förrän i mitten av nästa år, så är det svårt att förstå, varför riksdagens arbete behöver fördröjas genom dessa propositioners framläggande och handläggning vid innevarande riksdag. Jag kan emellertid väl förstå, att mycket stark påtryckning gjorts från håll, där man är intresserad av dessa propositioner, och att regeringen funnit sig böra falla undan för denna påtryckning.

Jag har emellertid föranletts att begära ordet för att giva uttryck åt en mening, som börjar — det vet jag — på många håll inom riksdagen bli ganska allmän, den nämligen att om det skall fortfara som hittills, att riksdagen skall fortsätta så länge som fallet är, så kommer det att ha den givna följden, att en stor del av näringsidkarna och särskilt de, som äro sysselsatta med jorden, nödgas lämna riksdagen. Det må vara, att kanske åtskilliga anse, att därigenom stor skada icke vore skedd, men å andra sidan vill jag giva uttryck åt den meningen och den alldeles bestämda uppfattningen, att därigenom skulle vår svenska riksdag och vårt allmänna lagstiftningsar-

Vid remiss af
propositionen
nr 391.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 391.
(Forts.)

bete tillfogas en mycket stor skada. Nu är det dock så, att alla som hava med jorden att göra, måste tillbringa den för jordbrukets ekonomiska drift och rationella planläggning viktigaste tiden här vid riksdagen. Det kan gå några år, men det går icke i längden för dem som ekonomiskt äro väsentligt beroende av sin näring. Om man skall fortsätta på detta sätt och allt flera sådana praktiska näringsidkare lämna riksdagen, blir följden att det blir — jag får väl säga det rent ut — nästan bara yrkespolitici som stanna kvar här. Detta måste medföra ganska menliga följder vid bedömande av de frågor, riksdagen har att pröva och besluta om, och jag vågar uttala, att för det anseende, riksdagen bör ha och, jag hoppas, den i framtiden också skall ha, kan det icke vara till nytta, att dessa det praktiska livets män tvingas att lämna riksdagen.

Jag har tillåtit mig begära ordet för att uttala detta, och jag vet, att jag därvidlag icke uttalat blott min enskilda mening utan en mening, som icke blott börjat göra sig gällande utan också redan fått starkt insteg på många håll i riksdagen. Jag tror icke det är skäl, att man vid den första riksdag, då den nya ordningen tillämpas, inför en sådan sed eller kutym, som kan i viss mån bli normgivande för kommande riksdagar.

Det är givetvis omöjligt att här framställa ett yrkande om återförvisande eller något dylikt av propositionen; det lär såvitt jag kan förstå, icke finnas möjlighet därtill, men jag har vid denna remiss endast velat inlägga denna mycket bestämda och allvarliga gensaga.

Herr *Lithander* instämde häruti.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr vice talman! Jag skall icke uppehålla tiden länge och gå in på ett närmare bemötande av de synpunkter, som av den föregående ärade talaren framförts. Jag tror för min del, att kanske i längden det sätt, på vilket man sökt begränsa propositionstiden vid den sist antagna grundlagsändringen, kommer att visa sig ohållbart.

Jag vill emellertid göra ett par erinringar rörande frågor, som talaren tydligen missuppfattat eller ej tillräckligt satt sig in i. Han sade först, att det varit meningen att det föreliggande löneregleringsförslaget för kommunikationsverken icke skulle komma fram alls till denna riksdag, men att man sedermera skulle hava vikit för påtryckningar. Så har situationen aldrig varit. I följd förklarades det, att detta ärende skulle om möjligt komma fram vid denna riksdag. Löneregleringskommitténs arbete utgick också från att det skulle komma fram. När frågan kom in till Kungl. Maj:t, var nog tveksamheten rätt stor beträffande hur och i vad utsträckning ärendet skulle framläggas, men att det under någon form och åtminstone till någon del borde komma fram, var man rätt så ense om redan från början. Jag vill nu säga, att riksdagsarbetet fördröjes icke med en enda dag genom detta löneregleringsförslag,

Vid remiss av
propositionen
nr 391.
(Forts.)

om man får utgå från normalt utskottsarbete, enär riksdagen, ifall detta ärende nu icke framlagts på sätt som skett, haft att motse åtminstone driftkostnadsstater för vissa av verken, kanske också organisationsförslag, vilka försnämnda icke i förväg gjorts upp, och som senare måst föreläggas riksdagen, driftkostnadsstater, varom kungl. propositioner säkerligen icke kunnat föreligga förrän långt in i maj; driftkostnadsstater äro ju med nu gällande bestämmelser alldeles nödvändiga för uppehållande av verksamheten vid postverket och telegrafan. Regeringen har utgått ifrån, att det skulle vara till men för riket, om man skjutit på löneregleringen till ett annat år.

Den ärade talaren anförde också någonting om en stor propositionsflod före påsk, efter propositionstidens slut, som det föreföll mig att han uttryckte sig. Det är emellertid så, som kammaren torde veta, att dessa propositioner inkommo inom den tid, som för propositioners avlämnande i regel är föreskriven.

Herr Magnusson i Skövde: Herr vice talman! Jag vill gentemot herr statsrådet betona, att mitt yttrande lydde så, att det vid propositionstidens slut kom en orimligt stor propositionsflod, varpå då anmärkts. Därvidlag tror jag, att jag yttrat mig fullständigt riktigt.

Jag kan givetvis här icke komma med direkt belägg för mitt påstående, att det varit meningen att dessa propositioner eventuellt icke skulle ha kommit, men det har dock varit så många och samstämmiga uppgifter — och jag vill uttala från håll, som jag tror tillförlitliga — att regeringens avsikt från början icke var att framlägga dessa lönereglerningspropositioner, varför mitt påstående i denna del har fog för sig. Och är det så, att jag därvidlag fått felaktig uppfattning, vet jag, att den felaktiga uppfattningen har delats och varit företrädd av ofantligt många både inom och utom riksdagen.

Det sades av herr statsrådet, att det skall nog visa sig, att den förändring, som vidtagits i fråga om begränsning av propositionstiden, i längden är ohållbar. Ja, detta är ju alldeles självklart, om regeringen själv icke visar sig mera respektera denna förändring, än vad som nu är fallet. Då blir förändringen ohållbar, liksom varje sådan förändring. Det är mot detta jag tillåtit mig rikta en gensaga. Och jag kan inte se, att herr civilministerns uttalande på något vis förringar värdet av den av mig gjorda gensagan.

Jag vill emellertid, att uppmärksamheten skall stanna vid huvudfrågan, den nämligen huruvida, om det fortsätter som hittills, det över huvud taget icke kommer att lända till men för riksdagsarbetet och för representationen, för besättandet av dessa så viktiga uppdrag, och jag tror att detta är en fråga, som verkligen tål att litet var tänker på, och som ingalunda är någon partifråga av något slag.

Herr Anderson i Råstock: Herr vice talman! Jag skall be att få säga endast några få ord till herr Magnusson i Skövde.

Vid remiss av
propositionen
nr 391.
(Forts.)

I går kväll hade vi nöjet att i en av huvudstadens aftontidningar läsa en del om det försenade riksdagsarbetet. Av herr Magnusson hade jag emellertid nästan väntat, att han för sin del åtminstone lämnat det erkännandet, att det faktiskt är omöjligt för riksdagen att, med den utveckling samhällslivet tagit, på samma korta tid, som förut varit anslagen för riksdagsarbetets fullgörande, medhinna sitt arbete. Det är och blir omöjligt. Det går icke an att alldeles opåtalat låta pressen vindicera den uppfattningen, att riksdagsmännen och regeringen icke göra allt vad göras kan för att påskynda frågornas lösning och få ärendena i vederbörlig ordning behandlade. Det är det jag velat använda tillfället att säga.

Herr Norman: Herr talman! Jag känner mig föranledd att instämma i det anförande, som herr Magnusson i Skövde hade. Det är nu något över ett år sedan, den 27 april förra året, då jag här i kammaren påpekade det sena propositionsavlämnandet, och jag var då i tillfälle att erinra, hurusom nuvarande statsrådet Rydén vid tidigare tillfällen yttrat sig synnerligen bestämt och skarpt härom. Herr Rydén hade t. ex. på dagen tre år förut, eller den 27 april 1915, ett mycket ampert anförande här i kammaren om det sena avlämnandet av propositioner, vilket han då betecknade som ett *oskick*. Herr Rydén yttrade bland annat, att beträffande det årets riksdag det förelåg alldeles särskilda skäl att hysa ett bestämt och berättigat missnöje med regeringen därför, att den förför på detta sätt. Och i sammanhang med detta erinrade herr Rydén, hurusom han några år tidigare eller den 26 april 1913 här i kammaren framställt en interpellation om det sena propositionsavlämnandet. Han betecknade detta som »det *oskick*, jag den gången påtalade», och han nämnde i sitt anförande bland annat, »att om det icke blir ändring i detta, så blir det nödvändigt, att man går in på den linjen, att det framställes yrkande, att regeringens rättighet att framlägga proposition för riksdagen i sådana ärenden, som icke föranledas av särskilda inträffade händelser, blir begränsad till tiden före den första april, och att därefter sådana propositioner icke få avlämnas, ty» — tilllade han — »*riksdagen kan väl icke finna sig i, att år efter år behandlas på detta sätt*, låt vara att all möjlig välmening och arbetsflit ligger bakom regeringens handlingssätt.»

Min anmärkning förra året uppkallade omedelbart på krigstigen såväl herr krigsministern som herr kyrkoministern, och krigsministern yttrade bland annat, att jag för min del måtte ha förbisett något, som inträffat efter april 1913, nämligen att — som herr krigsministern yttrade — »med anledning av den interpellation, som herr Rydén då framställde här i kammaren och i överensstämmelse med det löfte, som dåvarande statsministern avgav, har sedermera försiggått en utredning rörande den ordning, som skall iakttagas. Den utredningen föranledde framställning till riksdagen om vissa ändringar i grundlagen. De ändringarna komma att tillämpas från och med nästa års början och bli sålunda då att efterleva.»

Herr Magnusson i Skövde har nyss läst upp lydelsen av § 54

riksdagsordningen, vari det heter: »Propositionerna böra vid lag-
t. ma riksdag avlämnas inom sjuttio dagar från dess öppnande, och
må proposition ej senare avlätas, utan så är, att Konungen finner
någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller
prövar uppskov med framställningen lända riket till men.» Nu kan
man ju säga, att alla de framställningar, som vår mycket reform-
vänliga regering lägger fram för riksdagen, äro avsedda att gagna
land och folk och att följaktligen deras uppskjutande skulle lända
riket till men. Med en så fri tolkning av paragrafen hade dock
grundlagsändringen varit överflödig, den grundlagsändring, som nu-
varande statsrådet Rydén med sådan kraft tidigare krävde, och vars
efterlevande herr krigsministern förra året siade om.

Givetvis måste förhållandena bliva olidliga, om det skall fort-
sätta på detta sätt, så att vid en tidpunkt så sen som denna, pro-
positioner fortfara att avlämnas. I dag ha vi nu framför oss 7
kungl. propositioner att remittera, och i dag har ytterligare en över-
lämnats till riksdagen. Det är summa 11 propositioner, som nu av-
lämnats, sedan de 70 dagarna från riksdagens öppnande gått till
ända. När motonstiden utgår för de i dag remitterade proposi-
tionerna återstår tre dagar och för den i dag avlämnade proposi-
tionen, en dag av den tid, riksdagen normalt skulle vara samlad.
Jag hemställer verkligen, om detta är förenligt med god ordning och
med den uppfattning, som förut utmärkt dem, som påyrkat inskränk-
ning i tiden för propositioners avlämnande.

Jag tillåter mig, herr vice talman, att med anledning av vad
som förekommit, rikta en vördsam och ödmjuk vädjan till regerin-
gens ledamöter, att de till omväxling med propositionsförfattandet
måtte studera andra kammarens protokoll för den 26 april 1913,
då herr Rydén framställde sin interpellation, för den 28 maj 1913,
då interpellationen besvarades, för den 27 april 1915, då herr Rydén
gjorde förnyade ampra anmärkningar mot det sena propositionsav-
lämnandet, ävensom för den 27 april förra året, då frågan ånyo var
på tal. Om regeringen litet grand ville studera dessa saker och kan-
ske dessutom § 54 riksdagsordningen och därefter rätta sitt leverue,
så tror jag, att vi här i riksdagen för vår del skulle känna oss syn-
nerligen tacksamma. Jag skulle för min del vilja göra en vördsam
hemställan härom.

Jag har, herr vice talman, intet yrkande att framställa, än
om remiss av den föreliggande propositionen.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr
vice talman! Det tjänar ju mycket litet till att i denna fåtaliga
kammare upptaga till ett mera ingående berötande de anmärk-
ningar, som de bägge sista talarna gjorde och särskilt det synnerli-
gen »älskvärda» anförande, som den näst föregående talaren hade i
ämnet. Men jag vill be herrarna vara så goda och erinra sig, att
propositioner ha under föregående år lämnats åtskilligt fram i maj.
Visserligen kan den nu gällande ordningen vara föremål för an-
märkningar, men man har därigenom i alla fall — låt vara att det

Vid remiss av
propositionen
nr 391.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 391.
(Forts.)

sättet icke är fullkomligt tillfredsställande och att det icke i längden leder till bästa resultat — dock med andra tredjedelen av mars fått in den stora massan av propositioner. Vid föregående årens riksdagar ha vi som sagt sett, att det från början av april till långt in i maj avlämnats en massa propositioner. Att till den 20 eller 22 mars den väsentligaste delen av propositionerna skall vara avlämnad, är obestriddligt till viss fördel för riksdagsarbetet, och det vill nog ingen människa bestrida, men att efter den tiden propositioner inkomma, har man säkert från början varit beredd på och det har också riksdagen förutsett och antagit bestämmelser för vilka fall, så kan ske. Här föreligger ett sådant fall. Kungl. Maj:t har ansett förevarande propositioner vara sådana, att de borde nu framläggas efter propositionstiden, därför, att motsatsen skulle lända riket till men. Riksdagen är ju sedan oförhindrad att icke upptaga dessa till prövning.

Det är ett yttrande av mig, som kanske i någon mån missförståtts av herr Magnusson i Skövde. När jag talade om det övervägande, som skett, huruvida lönerregleringspropositionen bort framläggas eller icke, så ville jag säga, att den frågan ju också var uppe till övervägande, om man överhuvud skulle framlägga ett förslag, som byggde på lönesatser som gingo utöver den lönenivå, som gäller för andra verk och grundas på 1914 års prisstandard. Man löste detta spörsmål på sätt lönerregleringspropositionen innehåller. Men att propositionen i större eller mindre omprövning måste komma fram till riksdagen i detta ärende och vad därmed äger sammanhang och att detta ej kunnat ske inom den ordinarie propositionstiden har från början varit klart och nödvändigt.

Herr Lithander: Herr talman! Jag vill i anledning av detta herr statsrådets sista anförande säga, att om propositioner under ett föregående år lämnats så sent som nu skett, så gällde dock icke då den grundlagsbestämmelse, som vi nyss hörde herr Magnusson i Skövde läsa upp. Det är den väsentliga skillnaden härvidlag.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt hänvisa ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till statsutskottet.

Härefter föredrogos var för sig övriga på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 392, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens järnvägar m. m.;

nr 393, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid postverket m. m.;

nr 394, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid telegrafverket m. m.;

nr 395, med förslag till omorganisation av vattenfallsstyrelsen

samt i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens vattenfallsverk; och

nr 396. angående tillfällig löneförbättring åt vissa befattningshavare vid kommunikationsverken; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 397, med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att bortföra stråfoder m. m.

§ 5.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 21 samt memorial nr 23 och 24, statsutskottets utlåtanden nr 95 och 96, bankoutskottets utlåtande nr 40 och memorial nr 41, andra lagutskottets utlåtanden nr 28—31, jordbruksutskottets utlåtanden nr 63 och 64 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

§ 6.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Larsson i Västerås, som yttrade: Herr talman! Med anledning av det samband, som ett par av de i dag två gånger bordlagda ärendena ha med varandra, tillåter jag mig hemställa, att kammaren ville besluta, att konstitutionsutskottets memorial, nr 23, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av §§ 103 och 108 regeringsformen samt § 13, § 14 mom. 2, § 15 mom. 1 och 4, § 17 mom. 1 och 2, § 21, § 69 och § 70 riksdagsordningen, så ock till övergångsstadganden i regeringsformen och riksdagsordningen skall uppföras å föredragningslistan för det plenum, som inträffar näst efter det, då kammaren fattar definitivt beslut i anlednig av konstitutionsutskottets utlåtande nr 21.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Härefter erhöils ordet av

Interpellation

Herr Thoré, som anförde: Herr talman! Slag i slag följa underättelser om minolyckor på Sveriges västra kust. Fartyg sänkas eller skadas avsevärt, varigenom betydande förluster förorsakas. Människoliv gå till spillo vid fartygens sprängning och beklagliga olyckshändelser, där ett flertal människor sätta livet till, inträffa bland kustbefolkningen vid bärgningen och desarmeringen av ilanddrivna minor. Minfarligheterna på havet utanför Bohuskusten ha vid intet tillfälle under kriget varit större än nu, och såväl bland de sjöfarande som hos fiskarbefolkningen är skräcken för denna fara större än någonsin. Av vad man kan döma äro minolyckorna ej av

Interpellation. (Forts.) en snart övergående natur, fastmer kan man antaga, på grund av de flera 10-tusentals minor, som av de krigförande makterna nedlagts i Nordsjön och angränsande farvatten, att minfaran, såvida ej effektiva åtgärder vidtagas för dess avlägsnande, för månader, ja kanske för år framåt, blir överhängande.

Följande minsprängningar av svenska fartyg jämte andra oss träffande minolyckor äro under årets gångna månader att anteckna:

Ångf. Algiria, Göteborg, Thames mynning, jan. mån. Totalförlust. Ångf. Sphynz, Hälsingborg, Skottl. o. kust, jan. mån. Totalförlust, 18 man omkomna. Ångf. Milos, Hälsingborg, SO om Skagen, febr. mån. Totalförlust, 1 man omkommen. Trållångaren Ejdern, Göteborg, vid Skagen, mars mån. Totalförlust, 10 man omkomna. Ångf. Nordanvind, Landskrona, Engl. o. kust, mars mån. Totalförlust. Ångf. Lobelia, Göteborg, Nordsjön, mars mån. Totalförlust, 20 man omkomna. Ångf. Carolos, Göteborg, Kattegatt, 14 april. Totalförlust, 2 man omkomna. Ångf. Thyra, Göteborg, Kattegatt, 17 april. Bärjad i hamn. Ångf. Solid, Göteborg, Kattegatt, 24 april. Totalförlust.

Samt slutligen minolyckan vid Lilla Kornö, då 8 personer omkommo.

Det framgår av nämnda redogörelse att, särskilt under sista tiden, upprepade svåra fall av minsprängningar förekommit inom farvattnen utanför Bohuskusten och att olycksbuden när som helst kunna upprepas.

Minfaran i ifrågavarande farvatten uppträder på olika sätt. Dels kvarstå rester av minfält, med antagligen större utbredning än vad man efter svepningarna i Kattegatt förliden höst haft anledning att förmoda, vilka minfält utgöras av på större eller mindre djup förankrade minor. Helt säkert äro åtminstone någon eller några av de ovannämnda förlusterna att hänföra till kollisioner mellan fartyg och sådana i Kattegatt förankrade minor. Dels inkommer genom den s. k. jutska strömmen längs Jutlands nordkust, och särskilt vid de tillfällen, då västliga vindar äro rådande, drivminor från Nordsjön. Dessa föras, genom strömmens påverkan, mot den Bohusländska kusten, där de antingen ilanddriva eller, under sin drift utmed denna kust, fattas av strömmen vid Norges s.-kust och ånyo föras ut i Nordsjön. En föreställning om det betydande antal minor i drift, som påträffats vid Bohuskusten, erhåller man i den redogörelse om flottans neutralitetsvakt, som nyligen utdelats till riksdagen. Tusentals minor ha på detta sätt inkommit i Kattegatt och ytterligare tusentals kunna under månaderna framåt förväntas. Enbart minrapporten för i torsdags innehåller uppgift om 32 minor, som påträffats vid eller utanför Bohuskusten. Slutligen föreligger en betydande fara för trållfisket därigenom att minor, som genom beskjutning eller på annat sätt sjunkit till botten, infångas i trållredskapen och vilkas lossgörande härifrån kan medföra livsfara för trållfartygens besättningar. Det uppgives i en göteborgstidning för i dag (lördag) att under sista tiden ej mindre än 10 minor fastnat i

trålröskapens bottensvep, samt att trålfisket i Kattegatt på grund *Interpellation*
av denna orsak är lamslaget. (Forts.)

Den 20—22 mars i år hölls i kungl. sjöförsvarsdepartementet ett sammanträde med representanter för flottan, sjöfarts- och fiskerinäringen m. fl. för rådgivande angående de åtgärder, som borde vidtagas för minskande av minfaran i vårt land omgivande farvattnen. De åtgärder, berörande Sveriges v.-kust, som här sattes i fråga, och om vilka skrivelse ingick till Kungl. Maj:t, voro huvudsakligen följande:

a) Från Danmark torde böra inhämtas upplysning om den patrullering m. m., som eventuellt äger rum på Jutlands n.-kust väst om Skagen i och för oskadliggörande därstädes av från Nordsjön inkommande drivande minor. Om så befinnes erforderligt bör framhållas nödvändigheten av att denna patrullering göres så effektiv som möjligt och eventuellt erbjudas samarbete vid patrulleringen.

b) De å västkusten stationerade vedettbåtarna böra träda i intimt samarbete med sillfiskeflottan samt helst åtfölja denna jämte fiskefartygen för makrillfisket för att bereda skydd mot drivande minor.

c) För sjöfarten och fisket bör det såsom farligt betecknade osvepta området vid Hertas flak svepas och eventuellt kompletteras med trålsvepning.

d) Närmare utredning, genom marinmyndigheternas försorg, bör verkställas angående möjligheten att genom trålfartyg åstadkomma en effektiv svepning efter sjunkna minor.

Enligt vad man erfarit läser Kungl. Maj:t, ifråga om punkt a) beslutat att göra en förfrågan hos danska regeringen angående patrulleringen vid Jutlands n.-kust samt eventuellt erbjuda medverkan från svensk sida till sådan patrullering och oskadliggörande av drivande minor.

Rörande punkt c) förmäles att Kungl. Maj:t för närvarande icke anser sig böra företaga någon förnyad minsvepning med svenska fartyg i Kattegatt, utan att denna minsvepning bör utföras av den eller de krigförande makter, varifrån de fasta minfälten härstamma. Det uppgives i dagens tidningar (lördag), att herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet ingått med skrivelse till utrikesdepartementet i syfte att härifrån en framställning skall riktas till engelska regeringen om borttagande genom dennas försorg av de av England i Kattegatt utlagda minfälten. I avvaktan på åtgärder från Englands sida, är som sagt ingen minsvepning från Sverige omedelbart att förvänta.

Vad slutligen angår punkt d) läser utredning vara påbörjad angående förhyrning av trålfartyg för utförande av bottensvepning å vissa för trålfisket viktiga områden.

Så vitt av från marinen härstammande uppgifter framgår, borde, på grund av de svepningar och kontrollsvepningar, som förliden höst ägde rum inom områdena för de tyska minfälten i Kattegatt, den vanliga ruten mellan Skagens fyrskäpp och inloppet till Göteborg vara fri från förankrade minor. Full visshet härom synes dock icke

Interpellation. förefinnas. Vad de engelska minfälten angå uppgivas dessa ligga till huvudsaklig del åtskilligt söder om nämnda rut. Minsprängningar av fartyg, till synes genom kollision med förankrade minor, ha emellertid enligt var förut påpekats, ägt rum på nysnämnda kurslinje och norr om densamma.

Under sådana förhållanden synes mera effektiva och skyndsamma åtgärder än de, som här ovan omförmäls såsom påtänkta eller igångsatta, vara av behovet påkallade. De värden, som stå på spel ifråga om människoliv och gods, äro allt för betydande för att man skall slå sig till ro med att invänta vad som eventuellt kan bli följden genom en hänvändelse till Danmark och England. Det är uppenbarligen nödvändigt att taga saken i egen hand även om detta skulle medföra vissa kostnader för statsverket. Kostnaderna böra för övrigt mer än väl kompenseras genom det ökade skyddet för liv och egendom, som måste följa av ett effektivt ingrepp mot minfaran.

Med anledning av den nu påpekade överhängande faran för Västkustens sjöfart och fiske tillåter jag mig till herr statsrådet och chefen för kungl. sjöförsvarsdepartementet framställa följande frågor:

1. Är det herr statsrådets avsikt, i och för minskandet av minfaran genom förankrade minor i Kattegatt, att snarast möjligt igångsätta ett förnyat svepningsarbete inom området för de tyska, eventuellt engelska, minfälten i Kattegatt?

2. Är herr statsrådet beredd att omedelbart utsända ett eller helst tvenne av flottans fartyg för patrullering och minoskadliggörande inom området för den jutska strömmen väster om Skagen.

3. Vill slutligen herr statsrådet föranstalta om att åtgärder, avseende bottensvepning med trålfartyg efter minor inom för trålfisket viktiga områden i Kattegatt, snarast möjligt bli vidtagna?

Ifrågavarande anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 8.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Anderson* i Knapasjö:

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 393, med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid postverket m. m.; och

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 391, angående gemensamt lönesystem samt lönerreglering för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk; samt

herr *Loven*, nr 439, i anledning av sistnämnda proposition.

Nämnda motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 9.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 2 § förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin; och

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution i vissa fall av erlagda tobakslicensavgifter;

från andra lagutskottet:

nr 136, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om avsöndring från hemman av inägor; och

nr 137, i anledning av väckt motion om förslag till ändrad lydelse av 3 § i lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning; samt

från riksdagens kansli:

nr 129, angående utfärdande av allmänna bestämmelser rörande villkor för erhållande av tillstånd till lastautomobiltrafik.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Norge avslutad konvention rörande flyttlapparnas rätt till renbetning;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 5 februari 1919 mellan Sverige och Norge angående flyttlapparnas rätt till renbetning;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 65 och 67 §§ utsökningslagen och lag om ändrad lydelse av 30 § konkurslagen; och

nr 25, i anledning av väckt motion angående avlösning av kyrkojoridar;

jordbruksutskottets memorial:

nr 65, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord;

nr 66, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt arrendatorer, torpare och deras vederlikar av utsträckt rätt till jakt och fiske för husbehov; och

nr 67, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande väckt motion om upplåtande av två lägenheter från kronoegendomen Faleby nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län; samt

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av tiden för idkande av handel och viss annan rörelse ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 3 § strafflagen.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Holmström</i>	under 4 dagar fr. o. m. den	30 april,
» <i>Björklund</i>	» 3 » » »	1 maj,
» <i>Rune</i>	» 3 » » »	30 april,
» <i>Nilsson</i> i Kristianstad	» 6 » » »	30 »
» <i>Rehn</i>	» 5 » » »	2 maj,
» <i>Strid</i>	» 4 » » »	30 april,
» <i>Andersson</i> i Fiskebäckskil	under den	30 april,
» <i>Persson</i> i Tofta	under 5 dagar fr. o. m. den	2 maj,
» <i>Billqvist</i>	» 4 » » »	30 april, och
» <i>von Sneidern</i>	» 2 » » »	30 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.7 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 30 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 24 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 398, med förslag till lag om anstånd i visst fall med upprättande av kommunal röstlängd.

§ 3.

Härefter föredrogs var för sig och remitterades till statsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna nr 437 och 438 av herr *Anderson* i Knapasjö samt nr 439 av herr *Lovén*.

§ 4.

Första lagutskottets nu föredragna utlåtanden nr 22—25 bordlades åter.

§ 5.

Vidare föredrogs vart efter annat och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 65, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligaste sättet för statsbidrags utgående till stenröjning av odlad jord;

nr 66, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt arrendatorer, torpare och deras vederlikar av utsträckt rätt till jakt och fiske för husbehov; och

nr 67, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande väckt motion om upplåtande av två lägenheter från kronoegendomen Fa-beby nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län.

§ 6.

Andra särskilda utskottets utlåtanden nr 1 och 2, som härpå föredrogos, blevo ånyo bordlagda.

§ 7.

Ang. ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen. Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avläten proposition, nr 374, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt ett i propositionen intaget förslag till ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med godkännande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition och under förutsättning att det såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 103 och 108 regeringsformen, samt § 13, § 14 mom. 2, § 15 mom. 1 och 4, § 17 mom. 1 och 2, § 21, § 69 och § 70 riksdagsordningen, så ock till övergångsstadganden i regeringsformen och riksdagsordningen, bleve slutgiltigt av statsmakterna antaget, ville såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen.

§ 17.

1. Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas året näst före början av de fyra år, för vilka valen gälla, å den dag, under september månad, som i vallagen sägs.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Larsson* i Västerås, som med instämmande av herrar *Olof Olsson*, *Hallén*, *Zander* och *Hansson* i Gårda yrkat, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt

av herr *Räf*, som i huvudsak anslutit sig till den av herr *Larsson* i Västerås avgivna reservationen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Larsson* i Västerås: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna, har jag vid detta utlåtande fogat en reservation, i vilken fyra av utskottets medlemmar instämt. Jag ber nu att med några ord få angiva de skäl, varpå denna reservation är byggd. Jag

skulle måhända därvid kunna inskränka mig till att endast hänvisa till den motivering, som jag anfört på sid. 6 i utlåtandet, men då man bland annat i tidningspressen sökt inlägga en helt annan avsikt i vår reservation än vi för vår del kunna godkänna, nödgas jag något närmare utveckla saken. För några dagar sedan läste jag en tidningsartikel, vari gjordes gällande, att reservanterna åsyftade »en rubbning av planen för den gemensamma valdagen». I samma artikel insinueras, att reservanterna skulle ha någon tanke på att nå fram till valförrättningar, som räcka ända till en vecka. Detta är en fullständig missuppfattning. Vi ha tvärt om i reservationen betonat, att vi i likhet med Kungl. Maj:t anse önskvärdt, att valen till andra kammaren äga rum på en gemensam dag. Sälunda finnes det icke ringaste fog för det påståendet, att vi skulle önska, att valen skulle pågå under flera dagar, och ännu mindre att valförrättningar skulle utsträckas till en vecka. Vi anföra vidare i vår motivering följande: »Men då även kvinnorna inom den närmaste tiden torde komma att erhålla valrätt till andra kammaren och de valberättigades antal därigenom skulle fördubblas, kunna svårigheter tänkas uppstå med en begränsning för valets förrättande till en enda dag. Det torde nämligen icke vara aldeles givet, att möjligheten till distriktsindelning kan bliva tillräcklig för undanrödjande av dessa svårigheter.» Vi ha därför inom utskottet framställt yrkande på, att det här ifrågavarande momentet i § 17 riksdagsordningen skulle formuleras på det sättet, att det icke skulle lägga hinder i vägen för att, om så befunnas nödvändigt, genom en ändring av vallagen utsträcka valförrättningen till exempelvis två på varandra följande dagar. Detta yrkande har emellertid utskottets majoritet icke ansett sig kunna gå med på, och då gällde det för oss att söka en väg, varpå vi skulle kunna nå vad vi med vårt yrkande hade åsyftat, nämligen att icke låsa fast bestämmelserna i grundlagen på sådant sätt, att, om — jag säger om — svårigheter skulle visa sig framdeles, man då skulle få lov att vidtaga ändringar av grundlagen för att kunna åstadkomma rättelse. Vi ha därför haft till omprövning tre alternativ. Det första var en ändring i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen av första mom. § 17 riksdagsordningen. Vi hade tänkt att möjligen kunna gå fram med en formulering, som skulle innebära, att i grundlagssparagrafen inrycktes en bestämmelse om, att valet skulle kunna äga rum på mer än en dag. Formuleringen skulle i detta fall bli följande: »Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas året näst före början av de fyra år, för vilka valen gälla, å den eller de dagar under september månad, som i vallagen sägs.» När vi prövade denna utväg, kommo vi emellertid till det resultatet, att det var föga lämpligt att i själva grundlagen så att säga göra en inbjudan till att valet skulle pågå i flera dagar. Därför sökte vi oss fram på en annan väg och stannade då till en början vid det andra alternativet, nämligen att momentet skulle bibehållas i sin nuvarande lydelse med ett tillägg upptagande en hänvisning till vallagen. Då vi närmare prövat även detta alternativ,

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

kommo vi till det resultatet, att icke heller det skulle vara så synnerligen lämpligt, därför att vi för vår del ansågo detsamma vara obehöfligt. Vi kommo sålunda slutligen att stanna vid, att någon ändring av grundlagen icke skulle vara erforderlig och icke heller någon hänvisning till vallagen, då enligt vår mening den hänvisning är tillräcklig, som finnes i riksdagsordningen § 18. där det heter, att »närmare bestämmelser om valen fördelas i vallagen». Nu har man visserligen gjort gällande, att denna hänvisning endast skulle avse valsättet, för vår del kunna vi icke tolka saken så, därför att det såväl i § 17 som i § 18 riksdagsordningen talas om valen, och när det är så, att grundlagen skall tolkas efter sin ordalydelse, måste enligt vår mening hänvisningen i § 18 anses som generell och gälla valen över huvud taget. Nu har det emellertid visat sig, att det kan råda och även råder delade meningar om den saken, men jag har velat anföra, hur vi för vår del sett på de här bestämmelserna.

Nu kan man också säga, att det dock vore *önskvärt* att få en gemensam valdag fastställd i grundlagen. Den meningen kan jag förstå, då man gör gällande, att detta är så pass viktigt, att det bör grundlagfästas, men jag kan däremot icke förstå, att man så bestämt på vissa håll vill göra gällande, att det skulle vara *nödvändigt* att företaga en ändring av grundlagen för att vi skulle kunna över huvud taget genomföra en gemensam valdag. Jag ber att få erinra om, att rörande valen detaljerade bestämmelser finnas införda i vallagen, och jag vill säga, att vi för vår del ej kunna se, att det föreligger något som helst hinder att endast i *vallagen* bestämma en *viss dag* för riksdagsmannavalen och därigenom åstadkomma en gemensam valdag. Vad vi åsyftat med vår reservation är ingalunda, såsom jag ännu en gång vill betona, att valen skulle förrättas på flera än en dag, utan vi anse det riktigt att valen förläggas till en *gemensam dag*, men vi hålla före, att det skulle vara oklokt eller i varje fall olämpligt att låsa fast detta i grundlagen, så att man icke, om det senare skulle visa sig nödvändigt på grund av valmanskårens utökning eller andra omständigheter, skulle få lov att utsträcka valförrättningen på vissa platser till mer än en dag utan att företaga ändring även i grundlagen. Vi avse att, om man exempelvis har första valdagen förlagd till en lördag, vilket i Kungl. Maj:ts förslag till vallag är medgivet för städerna, valförrättningen även skulle kunna pågå följande söndag. Om detta skulle bli nödvändigt, tror jag icke, att man på grund därav skulle med fog kunna göra gällande, att genom en sådan anordning obehörig agitation skulle främjas.

Det är möjligt att i vissa undantagsfall, om valen som nu i mars pågå i flera dagar med en dags uppehåll emellan, en sådan agitation kan förekomma, men om valen pågå omedelbart den ena dagen efter den andra i två dagar — längre t'd kan man knappast tänka sig att det skall erfordras — så tror jag för min del icke mycket på faran av agitation eller den där »bottenskrapningen», som man talar om.

Nå, nu säger man, att om det uppstår svårigheter att medhinna valen på en dag, så skall det ordnas genom en lämplig distriktsindelning. Ja, det är uppenbart. Vi anse också, att alla åtgärder, som kunna vidtagas också böra vidtagas för att möjliggöra valen på en gemensam dag, men vi ha resonerat som så, att det kan tänkas fall, då distriktsindelningen icke lämpligen kan genomföras. Vi tänka oss ett brukssamhälle eller ett annat samhälle med mera sammanträngd befolkning, där valmanskåren är stor och det blir svårt att kunna medhinna valet på en dag och där det också kan förhålla sig så, att det inte på lämplig plats finnes en annan lämplig lokal att tillgå. Sålunda i det avseendet hinder skulle möta för att ordna distriktsindelningen, d. v. s. att ordna med flera valdistrikt. Det kan även tänkas andra orsaker, som kunna inverka på distriktsindelningen.

Det är dessa synpunkter som ha gjort, att vi för vår del ansett det olämpligt att införa i grundlagen bestämmelser om att valet skall ske på *en enda dag*. Vi ha därför, som jag nämnt förut, stannat vid att anse att den nuvarande lydelsen i grundlagen bör kunna bibehållas och att reformen om en gemensam valdag ändå kan genomföras och bli fullt effektiv. Det är sålunda ingen meningskiljaktighet mellan Kungl. Maj:t, utskottsmajoriteten och reservanterna i fråga om önskvärdheten av en gemensam valdag. Skillnaden mellan reservanterna samt Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten är, så vitt jag förstår, endast den, att Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten vill ha denna enda valdag inskriven i grundlagen. Vi däremot vilja icke ha den i grundlagen, därför att man sedan, i fall behov därav skulle uppstå, lättare skall kunna åstadkomma en anpassning efter förhållandena genom en ändring i vallagen. Det är hela skillnaden i uppfattningen, så vitt jag kan förstå.

Då jag som sagt, herr talman, för min del icke kan se, att något hinder möter att genomföra reformen om en gemensam valdag utan ändringar i grundlagen, tillåter jag mig att i anslutning till reservationen yrka bifall till det yrkaude, som där är framställt, nämligen avslag å Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Häruti instämde herrar *Källman* och *Zander*.

Herr *Jansson* i Edsbäcken: Herr talman! Inom det parti jag tillhör har det varit ett gammalt önskemål att få en enda gemensam valdag för riksdagsmannavalen över hela landet. Nu synas vi ha nått målet eller i varje fall kommit det så nära, att det bara fattas att riksdagen antager det här föreliggande utskottsförslaget.

Under fjolårets riksdag, då det var fråga om att man skulle konfirmera den under 1917 års riksdag vidtagna grundlagsändringen om fyraåriga perioder, ställde jag mig redan då som en bestämd motståndare mot fyraåriga perioder på andra villkor, än att man skulle få en gemensam valdag, såväl för landstingsvalen som för valen till andra kammaren. Det var sålunda endast under den förutskattningen, som jag för min del var med om fyraåriga perioder till

Ang. ändrad
lydelse av §
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

andra kammaren. Nu är det i alla fall utsikt att få detta genomfört, och då kan jag näppeligen förstå, varför några av utskottsledamöterna ha reserverat sig. Jag tycker det är ett förslag, som kunnat tilltala åtminstone alla på vänstersidan.

Det säges nu, att man icke vill ha detta fastslaget i grundlagen utan i vallagen på så sätt, att man skulle kunna få förrätta valen på flera dagar. Men det bör icke vara huvudsaken för oss att förrätta valen på flera dagar, utan huvudsaken är att göra dem tillgängliga, så att så många som möjligt kunna deltaga, och detta sker icke genom möjlighet till förrättande av valen på flera dagar, utan genom en utsträckt *distriktsindelning*. Vi veta, att det är många som strävat för att slippa söndagen som valdag utan vilja ha en arbetsfri vardag i stället. Men vi, som hålla på att fortfarande ha söndagen som valdag, vi kunna i det fallet åberopa oss på att vi icke hört talas om något missnöje över den anordning, sedan den 1911 kommit i tillämpning.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag, och jag hoppas också att denna kammare icke kommer att med alltför stor meningsskiljaktighet uppdelas sig, utan att utskottets förslag blir bifallet.

Herr L e a n d e r: Herr talman! När riksdagen förlidet år kunde enas om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en för hela landet gemensam valdag å hösten alternerande för riksdagsmannaval och landstingsmannaval, hälsades denna åtgärd med tillfredsställelse i synnerhet på vänsterhåll. Men man har ju aldrig tänkt sig, att man skulle ha flera gemensamma valdagar, utan önskemålet har ständigt varit *en* gemensam valdag. Det tycks vara anordningen med två valdagar vid de nyligen förrättade marsvalen, som nu stimulerat de ärade reservanterna att fortsätta på denna väg. Inom konstitutionsutskottet var dock meningen, så vitt jag kunde fatta ställningen, att denna anordning med tvenne valdagar endast var ett provisorium, ett medel att reda sig ur de svårigheter, som uppkommo därigenom, att distriktsindelningen ej hann att genomföras före valen i respektive kommuner. Man var på det klara med och därom voro alla ense, att så snart distriktsindelningen kunde genomföras, skulle inte längre några dubbla valdagar behövas.

Man har också hört, att på många ställen, där de nyligen förrättade landstingsmannavalen ägt rum, dels på Marie Bebådelsedag och dels dagen därefter, det varit mycket få röstande, vilka infunnit sig på den andra valdagen, det vill säga på vardagen; nästan samtliga kommo på Marie Bebådelsedag, helgdagen. Säkert är, att skulle man nu införa tvenne valdagar, en på en söndag och en på den efterföljande vardagen, komme man att göra samma erfarenhet. Och när nu, som sagt, distriktsindelningen blivit fullt genomförd, behöves inte heller någon sådan. Skulle man tänka sig tvenne valdagar införda, komme man att helt och hållet slå omkull det gamla önskemålet om en gemensam valdag.

Vad beträffar denna »bottenskräpning» av valmän, som man

nu talat om och som skulle befrämjas genom införande av tvenne valdagar, får man ändå icke blunda för denna fara.

Visst är, att det är ingen som har glädje av den utdragna valagitation, som är att befara enligt reservanternas förslag, utan alla ha skada av den i längden.

Hittills har ju det socialdemokratiska partiet ansetts vara det bäst organiserade och disciplinerade av alla, men det är betecknande nog, att de herrar socialdemokrater, som stå som reservanter vid detta tillfälle, ha fått herr Räf i sällskap. Det parti som herr Räf företräder, har också visat sig kunna agitera ganska bra. I synnerhet de moderata kvinnorna ha visat sig redan ha hunnit mycket långt i agitationskonsten, både den lojala och illojala. Nåja, människornas lidelser har man ju alltid att räkna med, men icke är det skäl att vidtaga sådana anordningar, som ge dessa lidelser näring. Jag tror att vi böra stå kvar på den gamla ståndpunkten: en gemensam valdag.

Beträffande frågan huruvida en ändring behöver vidtagas i grundlagen eller icke, ha vi verkligen icke inom utskottet mycket diskuterat densamma. Jag får för min del säga, att när jag fick se reservanternas hemställan, blev jag rätt förvånad. Vi hade inom utskottet litat på Kungl. Maj:t och trott, att han prövat frågan, och på grund därav kunde det icke falla oss in att tänka, att det hela skulle kunna ordnas utan en grundlagsändring. Då måhända herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet kommer att klargöra denna sak, skall jag icke inlåta mig därpå, utan jag ber endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Leander förenade sig herrar *Molin* i Aspa och *Johansson* i Olstorp.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Löfgren*: Herr talman! Jag skall endast be att få med några korta ord vitsorda den uppfattning, som senast uttalades av herr Leander och som framlagts i Kungl. Maj:ts proposition, nämligen att grundlagens nuvarande innehåll icke gör det möjligt att ordna denna fråga på ett annat sätt än genom en grundlagsändring. Av vad som anfördes av herr Larsson i Västerås, konstitutionsutskottets ordförande, framgick det — det vill jag med tillfredsställelse konstatera — att reservanterna inom utskottet icke heller avse att frågå den tanke, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition, nämligen att få till stånd en för hela riket gemensam valdag vid val till andra kammaren. Men, menade utskottets ordförande, den saken borde lämpligen regleras i *vallagen*, och det vore ej nödvändigt att binda bestämmelserna härom genom grundlagsstadganden, då det kunde tänkas undantagsvis vara fördelaktigt att utsträcka valet under en eller annan dag.

Utgångspunkten för detta resonemang är, som sagt, att grundlagens nuvarande stadgande tillåte en sådan uppdelning av lagstiftningen. Detta är emellertid enligt regeringens mening icke fallet. Ut § 17 riksdagsordningen, vars ändring nu är ifrågasatt, står det näm-

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Ang. ändrad
tydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

ligen: »Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas under september månad året näst före början av de tre år, för vilka valen gälla». I denna paragraf finnes ingen hänvisning från grundlagen till vallagen. Att det sålunda icke är möjligt för riksdagen att därom i vallagen träffa bestämmelse, framgår av en jämförelse med § 18 riksdagsordningen. Denna paragraf behandlar *sättet* för valens verkställande, under det att § 17 handlar om *tiden* därför. § 18 säger, att valen till andra kammaren äro omedelbara och proportionella och att lika rösträtt skall tillämpas; beträffande det närmare sättet för valens verkställande hänvisas åter uttryckligen till vallagen i en bestämmelse, som lyder: »De närmare bestämmelserna om valen meddelas i vallagen.» Jag kan vidare förklara, att regeringens tolkning är den allmänt vedertagna av riksdagsordningen i denna punkt. Jag får därför uttala den bestämda förhoppningen, att kammaren, med sin önskan att komma fram till en gemensam valdag, icke måtte ifråga om vägen härtill ge konstitutionsutskottets reservanter vitsord som grundlagstolkare gent emot regeringen.

På sätt förut blivit påpekat är det ju en allmän mening att en gemensam valdag bör införas. Om riksdagen skall vinna det syftet, måste det enligt min mening ske på det vis regeringen föreslagit och till vilket konstitutionsutskottets majoritet anslutit sig.

Jag ber även få meddela, att, enligt vad jag förnummit, första kammaren redan antagit propositionen och utskottets förslag, och torde då knappast finnas något skäl för andra kammaren att fatta ett annat beslut.

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Det är visserligen alldeles sant, som herr justitieministern säger, att utskottets reservanter nog kunna betraktas som skäligen klena grundlagstolkare i jämförelse med Kungl. Maj:t i förevarande fall, och jag kan gärna erkänna att det är nog möjligt, att vårt förslag om bibehållande av ifrågavarande ställe i grundlagen oförändrat i syfte att därigenom bereda möjlighet för införande av den valanordning, som vi rekommendera, kanske icke är tillfyllest. I så fall medför likväl ett bifall till vårt avslagsyrkande en möjlighet för regeringen att, om det visar sig, att andra kammaren skulle biträda vår mening, till ett kommande år kunna på ett lycklicare sätt än vi åstadkommit, inarbeta dessa önskemål i lagen. Ty *det* vill jag i likhet med utskottets ordförande ha sagt, att här föreligger icke den ringaste tanke på någon attack mot den gemensamma valdagen. Vi förstå likaväl som Kungl. Maj:t att uppskatta fördelen av att verkligen hela nationen får en sådan stor gemensam dag. Och detta medför ju också ur både valteknisk och, om jag så får säga, allmänt uppfostrande synpunkt fördelar, som ligga i öppen dag. Men vi reservanter äro också övertygade om att i ett land som vårt stöter det på ganska stora svårigheter att åstadkomma det resultat, att hela folket på en enda bestämd dag fullgör denna sin medborgerliga gärning.

Det har gent emot våra betänkligheter anförts, att svårigheterna kunna avhjälpas genom ett rikligt utnyttjande av rätten till ökad di-

striktindelning. Ja, det är sant, och det har ganska stor betydelse, men det gör dock icke allt. Jag vill erinra om att det alldeles säkert finnes en massa kommuner till exempel i Norrland eller andra glest bebodda trakter av vårt land, där man visserligen geografiskt kan dela upp kommunerna i valdistrikt, men där det saknas personer med nödiga förutsättningar i detta hänseende, och där det alltså saknas möjlighet att få kompetent folk att bekläda de viktiga posterna som valförrättare och ledamöter av valnämnder. Där kunde man kanske behöva tillgripa samma väg, som särskilt våra lantmän visste att vid de senaste landstingsmannavalen uppskatta, nämligen att valförrättare och valnämnder förrätta valet ena dagen på ett ställe i kommunen och andra dagen på ett annat. Där möta kanske svårigheter att få fram en sådan rent lokal valnämnd, och att tillämpa hela den apparat, som behöves.

Det finnes emellertid ett annat skäl för oss reservanter att påyrka åtminstone möjligheten av att under vissa förhållanden få begagna en andra valdag, om så skulle behövas. Det är förresten samma skäl, som, om jag är väl underrättad, har gjort, att även en av högerns representanter i utskottet, nämligen herr Räf, biträtt vårt reservationsyrkande. Jag avser den omständigheten, att även om valförrättarna mycket väl skulle på en dag medhinna sitt åliggande, kunde det tänkas, att det finnes en hel del medborgare, som just den dagen äro förhindrade att deltaga i valet. Bereder man nu ej dessa personer möjlighet att åtminstone under vissa förhållanden, som kunna vara genom skärpta garantier nog så begränsade, och bereder man icke särskilt dessa valmän på landsbygden möjlighet att eventuellt å en annan dag få avge sin röst, vad blir då följden? Jo, följden blir, att vi icke kunna motstå den växande opinion, som redan nu börjar kräva införande av fullmaktsröstning. Vi ha ju redan nu hört, hur man från olika håll och för övrigt genom motioner i riksdagen kräver exempelvis, att vid val till riksdagens andra kammare äkta makars rätt att rösta för varandra på det sätt Kungl. Maj:t föreslagit skulle omläggas till en enkel fullmaktsröstning makarna emellan. Sedan kan så småningom även det kravet uppkomma, att exempelvis sjuka eller lytta eller andra människor, som blott på grund av tjänst eller yrke, varom deras förmän kunna lämna intyg, utan kanske av husliga sysslor i hemmet eller annat dylikt äro förhindrade att bege sig till vallokalen, skola beredas lättnader; det kan ju finnas ställen, där en hel familjs alla röstberättigade medlemmar äro förhindrade att på denna en och samma dag avge sin röst. Kommer det nu att bli så, att man utestänger dessa medborgare från möjligheten att rösta, kommer kravet på fullmaktsröstning att tränga fram. Och vill andra kammaren vara med om att söka stävja den tendensen, är det uppenbart, att syftet nås synnerligen väl, om man bidrager till att öka möjligheten för sådana valmän att vid ett annat tillfälle få avge sin röst. Detta är, som jag tycker, synnerligen viktigt. Jag är alldeles övertygad om att åtminstone vänstern i denna kammare icke alls vill i framtiden reflektera på något förslag om att genom vare sig direkt ombudsröstning eller fullmaktsröstning på det ena eller andra sättet bereda de

Ang. ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

svenska medborgare rätt att rösta, vilka på grund av förbudet att avge sin röst på en annan dag än just den av Kungl. Maj:t fastställda bli urståndsatta därtill.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Hans excellens herr statsministern E d é n: Herr talman! Jag kan icke underlåta att börja med att uttrycka en viss förvåning över den reservation, som är fogad till konstitutionsutskottets utlåtande, och min förvåning har egentligen icke minskats, när jag nu hört den motivering, som förebragts för denna reservation.

Redan reservationens framkomst är, som sagt, överraskande. Det är dock icke längre sedan än i föl som riksdagens båda kamrar enades om att hos Kungl. Maj:t begära förslag om en gemensam valdag — väl att märka, icke en eller två eller flera gemensamma valdagar, utan *en* gemensam valdag. Under hela den tid, då frågan om dylik liktidighet vid valförrättningen varit uppe, har det mig veterligen aldrig någonsin förut ifrågasatts, att det skulle kunna bli tal om att utsträcka valen till mer än en dag. Tvärtom har det grundläggande i denna tanke varit den både ideella och praktiska betydelsen av att få valen sammanförda till så vitt möjligt en enda dag över hela landet och naturligtvis då också en enda dag för vederbörande valkretsar. När så Kungl. Maj:t i år framlägger, i enlighet med riksdagens önskan, ett dylikt förslag, som möjliggör införandet av en sådan gemensam valdag dels för landstingen och dels för andrakammarvalen — då inträffar det egendomliga, att man i konstitutionsutskottet är så gott som enhällig om att tillstyrka den gemensamma valdagen för landstingen — vid utlåtandet därom finnes bland samtliga denna kammars ledamöter endast en reservant, nämligen herr Räf — men att däremot en hel grupp av dem, som förut alltid förordat denna tanke, gör en reservation till den motsvarande proposition, som avser att förverkliga den gemensamma valdagen för andrakammarvalen. Jag skall till en början fästa uppmärksamheten på detta förhållande: att i propositionen angående ändringar vid valen till landsting, där finnes icke någon möjlighet att utsträcka valen till flera dagar, och dock har denna proposition tillstyrkts. Den argumentation, som reservanterna föra för det eventuella behovet av två eller flera valdagar vid andrakammarvalen, den ha de icke fört, när det gäller val till landstingen. Redan här framträder det, huru föga genomtänkt deras ståndpunkt är; skulle verkligen något behov av flera valdagar ha förefunnits, så borde detta naturligtvis göras gällande lika väl vid landstings- som vid andrakammarvalen.

Nu är det visserligen så, att såväl herr Larsson i Västerås som herr Hallén gjort gällande, att anledningen till deras avslagsyrkande i denna punkt endast är den, att de inte vilja binda den gemensamma valdagen så hårt, som en bestämmelse i riksdagsordningen medför. De vilja, som det heter, lämna öppet åt vallagen, att därom närmare föreskriva. Men det är redan utav statsrådet och chefen

för justitiedepartementet uttryckligen uppvisat, att denna väg icke låter sig beträdas. Det förhåller sig helt enkelt så, på grund av vederbörande grundlags paragrafers lydelse och på grund av dessa paragrafers historia, att efter regeringens och konstitutionsutskottets majoritetens gemensamma mening, någon gemensam valdag icke kan införas för andrakammarvalen, om icke en grund därför lägges i själva riksdagsordningen. Följaktligen är, så vitt jag kan finna, hela det resonemang, som reservanterna fört i denna kärnpunkt, alldeles felaktigt, och ett bifall till deras yrkande skulle i realiteten innebära ett *förkastande* av den gemensamma valdagen för andra kammaren. Herr Hallén har subsidiärt antytt, att Kungl. Maj:t ju skulle kunna komma fram med något förslag till nästa riksdag, som kunde vara ägnat att möjliggöra det av honom förordade förfarandet; hans tanke tycks vara den, att det skall införas i § 17 riksdagsordningen en hänvisning till vallagen av sådan art, att vallagen sedan skulle kunna bestämma *antingen* en gemensam valdag *eller* flera gemensamma valdagar. Men det vill jag för min del ha sagt, att det synes mig vara att ställa alldeles för stora krav på Kungl. Maj:t att göra ett sådant yrkande. Här har man dock varit ense om under många år, de som önska valens sammanförande, att det är en gemensam, en enda valdag man skall ha. Så kommer nu i en hastig vändning — på skäl, som jag senare skall gå att granska —, ett yrkande att eventuellt här och var skulle kunna anslås två eller flera dagar för valen; och det fordras, att vi skulle göra en sådan ändring i själva grundlagen, som uttryckligen förutsätter icke en utan två eller flera valdagar. Detta vore, efter min mening, att draga ett så brett streck över själva principen, att det skulle vara i hög grad beklagligt, om riksdagens andra kammare skulle kunna slå in på en sådan väg.

Om jag sålunda tror mig ha visat, att, därest vi skola ha ett beslut om en gemensam valdag, och skola ha det nu, detta måste fattas genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition, så återstår det mig vidare att något granska de skäl, på vilka särskilt den siste tälaren, herr Hallén, ville göra gällande, att det vore så angeläget att bereda möjlighet till röstning under två dagar åtminstone på vissa håll.

För det första skall jag be att få fastslå, att detta uttryck: »två dagar» i själva verket icke motsvarar det yrkande, som är framställt i reservationen och som även i allmänhet antyddes uti huvudreservantens anförande. Skall man öppna grundlagen för en utsträckning av valen, så lär det väl inte gå an att sätta, att det skall ske under en eller två dagar, utan det skall stå: »den eller de dagar, som i vallagen föreskrivas». Men i och med detsamma har man öppnat möjlighet att utsträcka dessa val icke blott till två dagar utan till tre och fyra eller över huvud taget så många man vill, och i själva verket leder också hela detta sätt att argumentera, som herr Hallén här använt, fram till en sådan ståndpunkt. Ty är det så, att man resonerar på följande sätt: det går inte för sig att göra distriktsindelningen tillräckligt omfattande, därför att man icke får lämpliga

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

distriktsnämnder, utan det är lämpligare att den gemensamma valnämnden reser till olika delar av kommunen — om man över huvud taget argumenterar på den bogen, så är klart, att det resonemanget kan utsträckas så långt som helst. Man kan naturligtvis sträcka anspråken på bekvämlighet för valmännen, för de valberättigade, mycket längre än till att det skall förrättas val på två ställen i kommunen: det kan lika gärna bli tre, fyra och fem ställen eller så många som helst.

I denna sak förhåller det sig nog så, mina herrar, att om man över huvud taget släpper principen att valet skall ske på *en* dag, så är gärdet uppgivet. Då finnes inte längre någon principiell grund att stå på; då komma just sådana argument, som herr Hallén ville göra gällande i ett annat sammanhang, fram från valmännen, argumenten om att man skall tillgodose vars och ens bekvämlighet genom att flytta valnämnden och valförrättningen från plats till plats inom kommunen, och inom de stora kommunerna kan det då bli synnerligen många platser. Jag tror därför det är alla möjliga skäl i världen att icke slå in på den vägen. Skulle nu mot all rimlig förmodan så inträffa, att man i en framtid kunde finna det påkallat att göra något undantag från grundsatsen om *en* valdag — ja, så är väl i alla händelser grundlagen icke oföränderlig. Det blir i så fall icke större risk av ett bifall till den nu föreliggande propositionen än att man får bibehålla den stadgade gemensamma valdagen under en grundlagsändringsperiod, d. v. s. vid ett val mera, än vad fallet skulle bli, om man endast hade att ändra själva vallagen. Och den risken tror jag verkligen, att man har skäl underkasta sig vida hellre än att man tar risken av att, såsom jag sade, ge upp gärdet redan från början genom att i grundlagen insätta principen om *en eller* flere dagar för val till andra kammaren.

Herr Hallén anmärkte, att man väl ändå icke kan tänka sig, att hela svenska folket skulle lämpligen kunna gå till val på en enda dag. Jo, mina herrar, det är just vad man både kan och bör tänka sig, dock med de förbehåll, vilka återfinnas i Kungl. Maj:ts utkast till vallag, som är bifogat denna proposition, nämligen att man kan i vissa fall kommunvis, eller valkretsvis utsätta valen till en annan dag, ifall det skulle befinnas alldeles nödvändigt. Så har möjligheten öppnats för magistraten i städerna att utsätta valet till dagen före den allmänna valdagen, som i propositionen bestämts till en söndag, och Kungl. Maj:t har dessutom avsett att det åt Kungl. Maj:t skulle ges möjlighet att göra andra undantag, där synnerliga skäl därtill äro. Men alla dessa undantag skola göras per kommun eller valkrets och så, att i alla händelser valet inom kommunen eller valkretsen blir gemensamt. Sälunda kan jag icke finna, att man har rätt att säga, att Kungl. Maj:ts proposition icke skulle tagit hänsyn till olika förhållanden i olika delar av landet. Därtill finnes möjlighet. Men Kungl. Maj:t har ansett, att jämkningarna skola icke gå därhän, att man utsträcker varje val till flera dagar, och det är icke heller, efter min mening, behöfligt.

Herr Hallén gjorde, såsom jag redan antytt, gällande, att det

skulle vara svårt att ersätta den av honom önskade ambulerande vallförrättningen genom en utsträckt distriktsindelning. Jag skall häremot påpeka, att under hela den tid, som man — länge nog för övrigt — har arbetat på att göra det lättare för valmännen att avgiva sina röster och på att vidtaga praktiska anordningar för vallförrättningen, har man alltid gått ut ifran, att den enda riktiga grunden därvidlag är, att dela upp kommunerna i så många distrikt, som kunna anses vara behöfliga. Det har alltid ansetts, att detta är vägen, och det är på intet sätt styrkt, att icke den vägen skulle vara tillräcklig. Ty det kan väl ändå icke på allvar göras gällande, att om en kommun är så beskafad, att densamma bör indelas i valdistrikt — om den är så vidsträckt eller så folkrik, att det kan vara anledning därtill — det då i den kommunen icke skulle kunna drivas upp några män i varje distrikt, som dugde till att sitta och förrätta ett val. Så konstigt är valet verkligen icke. Jag har heller aldrig hört, att det skulle yppats några svårigheter i den vägen i de kommuner, där man över huvud taget behövt underlätta valet på det sättet. Nej, denna anmärkning är alldeles säkert icke tillräckligt sakligt grundad. Men jag ber att få vända om saken och säga, att, för den händelse man öppnar möjligheter för en kommun att låta sin valordförande och sin valnämnd fara till kommunens olika delar i stället för att indela kommunen i distrikt, då kunna vi vara ganska lugna för att hela tanken på distriktsindelningen blir förfuskad. Ty då kommer man, såsom jag nyss antydde, naturligtvis att resonera som så, att det är bra mycket bekvämare, att icke besvara sig med distriktsindelning, utan i stället låta kommunens gemensamma valnämnd resa från det ena området till det andra. Med andra ord: tänka vi oss att föra in detta förfaringsätt såsom konkurrent till distriktsindelningen, ja, då ha vi också i väsentlig grad slagit ihjäl hela möjligheten för distriktsindelningens utveckling. Jag kan ej tro, att denna kammarens ledamöter skulle finna detta vara en praktisk och lycklig förändring.

Herr Hallén har slutligen anfört, att det skulle i den anordning, som Kungl. Maj:t nu föreslår, ligga något slags grund för yrkande på en utsträckt användning av fullmakter. Man skulle således, menar herr Hallén, kunna säga, att en hel del medborgare just den dagen, då valet skall förrättas äro förhindrade att deltaga i valet, och att de därför borde få möjlighet att rösta genom fullmakt. Denna anmärkning synes mig redan vara bemött genom de propositioner, som Kungl. Maj:t framlagt vid denna riksdag. Kungl. Maj:t har nämligen för sin del avvisat tanken på fullmakter vid riksdagsmannaval, och vid den ståndpunkten står Kungl. Maj:t alldeles bestämt fast. Däremot har regeringen föreslagit vissa anordningar för rätt att insända valsedel för dem, som på grund av sitt yrke ha fullgiltiga skäl att ej infinna sig. Det är en gammal tanke, som riksdagen velat få fram ända sedan år 1908. Och likaledes har föreslagits rätt att insända valsedel för äkta makar sinsemellan — även detta en tanke, som gång på gång har förts fram här i riksdagen; jag behöver ej erinra kammarens ledamöter om, att den i själva ver-

Ang. ändrad
lydelse af
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Fort.)

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

ket varit en förutsättning för kvinnans rösträtt så tillvida, att man ansett, att rösträtten för de gifta kvinnorna, på landsbygden i all synnerhet, icke skulle kunna bli effektiv utan möjlighet för dem att, där det behöves, insända sin valsedel. Alltså, det finnes i den föreliggande situationen alls ingenting som berättigar till den meningen, att ett bifall till den gemensamma valdagen skulle leda till förstärkt yrkande om fullmaktsröstning. Från regeringens sida är alldeles bestämt något sådant icke ifrågasatt. Tvärtom anse vi, att de åtgärder, som behöva vidtagas för underlättande för valmännen att verkligen utöva sin rösträtt, redan äro föreslagna genom den proposition, som gått till författningsutskottet.

Men jag skall be att även i detta sammanhang få erinra, hur hela den tankegång, som herr Hallén följer, leder honom själv in på just en sådan väg, där allt flyter lika betänkligt, som i fråga om de befarade kraven på fullmaktsröstning. Han talade om, att det väl ändå vore lämpligt, att landsbygdens människor skulle under skärpta garantier — om jag hörde rätt — kunna få rösta på olika platser. Vilka garantier och på huru många platser? — här finnas uppenbarligen inga gränser för hela valhandlingens utdragande på längden. Den ärade talaren förmenade, att tanken om röstning med fullmakt skulle motiveras även med hänvisning till dem, som äro sjuka eller lytta och därför ej kunna infinna sig en viss dag. Jag skall endast anmärka, att mot den motiveringen hjälper icke heller herr Halléns yrkande om flera valdagar, ty är en människa på allvar sjuk eller lytt, lär det ej bli bättre vare sig med sjukdomen eller lyttheten från en dag till en annan. Men vad hans yttrande där emot visar, det är, att just han är inne på en tankegång, som för oss alldeles för långt i önskan att göra det bekvämt för valmännen eller, om man så vill, hjälpa dem, som ha svårt att komma fram till valet.

Detta är hela grundfelet, tror jag, i den åskådning, herr Hallén företräder, och som ligger bakom denna reservation. Reservanterna ha börjat släppa den gamla goda tanken, att valhandlingen vid vare sig landstings- eller andrakammarval, är en sak, för vilken det är angeläget att bibehålla så mycket som möjligt av fasta, bestämda regler, en bestämd tidpunkt, en uppslutning på en enda gång av valmännen — med ett ord, att göra det hela så pass högtidligt, så pass allvarligt, som över huvud taget är möjligt. Låt oss icke, mina herrar av denna kammare, släppa den grundtanken. Låt oss vara överens därom, att, om man nu under många år här i andra kammaren yrkat på en gemensam valdag, skall man ej släppa detta yrkande nu för att gå in på ett fyllnadsyrkande om möjlighet till flera valdagar i de olika valdistrikten. Jag är övertygad om, att, ifall andra kammaren nu bifaller den framlagda propositionen, såsom första kammaren redan har gjort utan debatt och votering, så kommer därmed frågan om den gemensamma valdagen äntligen att bli löst. Och det skulle i allra högsta grad förvåna mig, om man ej, sedan det skett, skulle vara överens om, att det var väl, att vi ej

öppnat vägen för att bryta sönder hela denna tanke, som man så länge kämpat för.

Jag anhåller om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Räf: Herr talman, mina herrar! Principen om flera valdagar har utgått från högerhåll. Nu har någon här på vänster-sidan sagt, att det skulle ligga någon illojalitet under allt detta. Det har jag omöjligt kunnat förstå. Jag har ej kunnat begripa, var den illojaliteten finnes, då det gör sig lika gällande för alla partier. Men vad jag vet om denna sak, är, att den visat sig praktiskt fördelaktig nu vid de val, som ägt rum. Och det är icke från något håll, som man icke önskar, att det skulle vara som hittills. Och om det varit fördelaktigt denna gång, då det endast gällt landstingsval, där ej så många deltaga på långt när som vid andrakammarval, kan jag ej begripa, varför det ej skulle vara fördelaktigt även ifråga om dessa val. Då blir det ett större antal röstande än vid landstingsvalen, och man gjorde ju allt detta till förmån för, att så många som möjligt skulle vara i tillfälle att infinna sig vid valen ifråga. Och det är just också av den orsaken, som jag i detta fall följde den socialdemokratiska reservationen, icke av partihänsyn på något sätt, utan därför att jag funnit förslaget praktiskt fördelaktigt. Och endast för den händelse man kan uppvisa, att det icke är praktiskt fördelaktigt, kommer jag att vika från denna ståndpunkt. Och jag tager för givet, att det måste för var och en, som finnes här i kam-maren, ha känts fördelaktigt i synnerhet beträffande de stora kom-munerna. Jag vet bestämda vittnesbörd från småländska bygder om, att det varit synnerligen fördelaktigt särskilt i större och vidsträck-tare kommuner, där det varit svårt med samfärdsmedlen och sådant. När det gäller dessa val, vilka är det, som infinna sig? Jo, det är man, hustru, dotter, tjänare, söner, drängar. Hela hemmet, snart sagt, skall tömmas, ifall det verkligen skall kunna bli den effekt med valet, som man avser. Och då kan man tänka sig, att skola de infinna sig allesamman, skall hemmet bli helt och hållet tomt den dagen. Då säger man, att mannen har rätt att framföra hustruns fullmakt och tvärtom. Ja, det är ju fördelaktigt, men i allt fall skall hemmet tömmas på de övriga invånarna, och jag hemställer till lantmännen, om det är möjligt att på det sättet tömma hemmet på en enda dag från samtliga dess ledamöter, som jag här talat om. Då säger man, att en sådan bottenskrapning skulle vara synnerligen ohälsosam, d. v. s. att de, som ej hunnit avlämna sina röster första dagen, få göra det den andra. Jag förstår ej, varför detta skulle vara ohälsosamt. Man säger, att man hinner agitera så mycket under mellantiden. Ja, vilken mellantid är det? Jo, under natten till morgonen. Visserligen äger agitation rum många gånger i mörker, det erkänner jag, men jag tänker ej då på det fysiska mörkret utan på ett annat slags mörker, och jag tror, att både den ena och den andra varit i rörelse första dagen för valet, så att han behöver vila på natten. Jag tror ei mycket på talet om den svåra agitationen under de tolv timmarna ungefär, eller vad det kan vara. Huvudsaken

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.

(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

har för mig varit möjligheten för samtliga att deltaga i valet, så långt som möjligt är, och det är icke alls fråga om, att jag icke skulle vara vän av gemensam valdag, men den, som icke hinner med det första da:ren, honom vill jag ge tillfälle att deltaga i andra dagens val. Då säger man, att det skulle vara nödvändigt att inskriva detta i riksdagsordningen eller i grundlagen. Jag tror ej, att saken för närvarande ligger så, att man nödvändigt behöver tänka på att inskriva det i grundlag, ty det finnes åtskilliga saker i konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, som vi sedermera komma till, vilka tala för, att man ej alltför våldsamt bör fastläsa denna sak för närvarande. Ty utskottet har uttalat sig för förändring även i andra väsentliga avseenden, och vi vänta, att även den förändringen snart kommer på riksdagens bord, så att vi få tillfälle att samtala därom. Men skall det nu fastslås i grundlagen, så är det klart, att dessa förändringar ej kunna komma så hastigt till stånd, som om det står en hänvisning till vallagen. Nu förstår jag, att städerna här ej ha det behov som landsbygden, och därför har det aldrig förvånat mig, att städerna känna sig ganska likeiltiga i saken. Men jag försäkrar, att landsbygden och städerna ha ej samma möjlighet att realisera valen. Och därför bör man tänka sig noggrant för från landsbygden, vilken ställning man skall taga, innan man avger sitt votum. Och vidare tänker jag — och det hördes redan en antydning i sådan riktning i det anförande, som hördes från statsrådsbanken — att, om vi avslå saken, förfaller frågan visserligen för ett år framåt, men under tiden får regeringen tillfälle att taga i övervägande, på vad sätt den skall kunna realisera saken, så att så många som möjligt få deltaga i valen, så att ej valet avklippes med en dag, och det omöjliggöres för den, som ej kan infinna sig, att komma dagen därpå. Ty det gäller *dagen därpå* och ej *några dagar* därefter.

På grund av vad jag nu sagt och med den kännedom jag tagit om saken från utskottet ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Jag skall naturligtvis icke upptaga någon debatt med justitieministern och hans excellens statsministern. Det kan ju aldrig komma i fråga, att vi reservanter skulle vilja giva oss sken av att kunna tolka grundlagen riktigare än vad regeringen gör och kan göra. Men jag har begärt ordet för att framhålla, utöver vad jag förut anförde, några synpunkter till försvar för vår ställning till den här frågan.

Hans excellens statsministern framhöll, att det var icke längre än sedan i fjol man åtminstone på vänstersidan var fullt överens om en gemensam valdag. Ja, såvitt jag kan se, äro vi på vänstersidan den dag som i dag är fullt överens om en gemensam valdag. Det har jag tidigare betonat. I den punkten råder således ingen meningskiljaktighet.

Men herr statsministern anmärkte vidare, att vi icke hava ställt något yrkande i landstingsförordningen för att beträffande landstingsvalen åstadkomma mer än en valdag. Nej, det är ju helt na-

turligt. Det ha vi icke kunnat göra, när vi äro fullt överens om att vi skola hålla fast vid *en* valdag, så långt det över huvud taget är möjligt.

Nu är det enligt min mening beklagligt, att här framträder en viss motsättning mellan regeringen och reservanterna beträffande sättet att genomföra den gemensamma valdagen. Jag erkänner gärna för min del, att visst blir det klarare, om man skriver in denna i grundlagen. Visst blir det tydligare också, om man i grundlagen gör en hänvisning till vallagen. Men jag framhåller ännu en gång, att vi ha för vår del kommit till det resultatet, att reformen skulle kunna genomföras, utan att någon ändring företages i grundlagen. Nu höra vi, att regeringens uppfattning är den, att detta icke kan ske. Och för den händelse det framdeles skulle komma att visa sig — vilket vi för vår del befara — uppstå svårigheter att kunna för-
rätta valen på en dag, så har man därför givetvis ingen annan utväg än att gå till en ändring i grundlagen och därefter till en ändring i vallagen. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid, att vi hava i vår tankegång följt samma uppfattning, som Kungl. Maj:t har följt i sin proposition rörande själva valdagen. Om den saken säger justitieministern i motiveringen till den kungl. propositionen följande: »Att giva stadgandena angående själva den bestämda dagen för de samtidiga riksdagsmannavalen grundlags karaktär torde emellertid icke vara lämpligt. Därmed skulle nämligen, ifall erfarenheten gäve vid handen, att olägenheter i ett eller annat avseende vore förenade med tillämpningen av dessa hittills oprövade stadganden, erforderliga ändringar i dem försvaras». Ja, det är just precis samma tankegång, som vi haft, då det gällt att i grundlagen slå fast, att det skall vara endast *en* valdag.

Jag har, herr talman, velat ytterligare framhålla dessa synpunkter för att betona, att det är ingalunda så, att vi reservanter »i en hastig vändning» — såsom uttrycken föllo från herr statsministern — ha kommit fram till denna vår ståndpunkt. Vi ha så gott vi förmått sökt att pröva den. Nu har emellertid den prövningen underkänts av regeringen, som anser, att det är nödvändigt att få *en* gemensam dag fastslagen i grundlagen. Under sådana förhållanden kan jag icke se annat än att man får böja sig för regeringens uppfattning, och jag skall för min del, herr talman, icke driva den här saken längre. Jag vill dock till sist uttala min livliga förhoppning om att riksdagen icke i framtiden skall få tillfälle att konstatera, att det måhända hade varit klokt, om vi i dag icke hade låst fast det ifrågavarande stadgandet i grundlagen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson:
Herr talman! Det är icke ofta jag yttrar mig i konstitutionella frågor, och jag skulle icke heller begärt ordet i dag, om vi icke här hade att behandla en »*gammal bekant*». Det har varit min strävan under 30-årig politik, att vi skulle få *en* enda valdag, på vilken vi kunde samla valmännen för att giva det nationella uttrycket för lagstiftningen under en viss period framåt. När nu konstitutions-

Ang. ändrad
lydelse av: 4
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

utskottets utlåtande föreligger och jag då möter mina partivänner som reservanter emot denna gamla önskepunkt, så måste jag tala i detta konstitutionella spörsmål. Jag har frågat mig vad som varit anledningen till att mina partivänner reserverat sig emot ett av våra älsta önskemål. Då jag nu hörde, att de fått ledningen i denna fråga från herr Räf, så blir jag betänksam. Herr Räf yttrade nämligen att principen hade utgått från hans parti. Nog är det många beröringspunkter mellan de olika partiskiftningarna, och jag medger gärna, att när det gäller att skaffa så många valmän som möjligt fram till valurnorna, så kunna ju alla partier ha ett visst gemensamt intresse av många valdagar om man vill se det ur den synpunkten, att ha valmännen icke hunnit fram till valurnorna den ena dagen, så kunna de komma den andra dagen. Men den som praktiskt deltagit i valarbetet kan intyga att det kan ha både sina nackdelar och fördelar med flera valdagar. Jag skall taga ett enda litet exempel. Här är en förfärlig strid om själarna dagarna före valet, och alla partier anstränga sig för att inhäva största möjliga mängd av valmän och hädanefter troligtvis också valkvinnor. Det är en hel del agitatorer som, när de skola påverka valmän, gå olika vägar. En del äro icke precis välkomna, valmannen har åtskilliga anledningar att icke vilja utfästa sig att gå det ärende, som han ombedes. Nu kan det ju inträffa, att det vore till förmån för valagitationen för den händelse det blir flera valdagar. Men jag är övertygad om, att även om det blir en hel veckas valdagar, så kan den, som är föremål för dessa bearbetningar, lika bra låta bli att gå fram till valet, om det är åtta valdagar, som om det är en valdag. Ja det synes mig rent av som det skulle bliva svårare att hålla reda på valmännen med den anordning reservanterna föreslå.

Det synes mig därför riktigast, att hålla på *en* valdag och att man, för att giva valmännen tillfälle att utöva sin medborgerliga rätt, ordnar valdistrikten på sådant sätt, att de beredas tillfälle utöva sin rösträtt.

För övrigt finnes ju i det förslag till vallag, som föreligger här i konstitutionsutskottets utlåtande, en punkt, som innebär, att Kungl. Maj:t i vissa fall kan få göra undantag från de allmänna reglerna. Och det vill förefalla mig, att det bör vara tillräckligt tills vidare.

När nu första kammaren redan fattat beslut i frågan och bifallit Kungl. Maj:ts förslag, vill jag allvarligen fråga mina partivänner, som äro reservanter, om den uppfattning de företräda är av en sådan gripande natur och om det över huvud taget ligger något verkligt framstegsintresse fördolt i deras reservation. Skulle reservanterna lyckas få majoritet i kammaren för sitt förslag kan ju riskeras att hela frågan faller i år och riksdagen skulle då bli tvungen att på nytt upptaga spörsmålet om valdagen till omprövning. Jag är av den uppfattningen, att frågan utan risk för den verkliga demokratien kan lösas på det sätt Kungl. Maj:t har föreslagit. Och då i detta förslag ligger inneslutet ett mycket gammalt kärt önskemål, så är jag även ur den synpunkten intresserad av att

frågan löses på sätt Kungl. Maj:t har föreslagit. Det vill dock förefalla mig, som om det skulle vara mer än besynnerligt om en lag sådan som denna skulle falla på grund av en reservation mot densamma, framställd av mina partivänner.

Därför anhåller jag, herr talman, att på det livligaste få önska framgång åt utlåtandet i den föreliggande punkten.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Jag var icke i tillfälle att deltaga i konstitutionsutskottets behandling av detta ärende, och jag önskar därför begagna tillfället att få tillkännagiva, att för den händelse jag hade varit med, så skulle jag icke ha kunnat ansluta mig till den av mina partivänner avgivna reservationen, utan jag skulle ha instämt med utskottet i dess hemställan.

För såvitt jag kan se, är det på det sättet, att de skäl, som här ha anförts för ett avslag på propositionen, kunna icke gärna vara så bäriga, om man tar hänsyn till vad som betonades av hans excellens statsministern, nämligen att det i särskilda fall gives en möjlighet — om jag så får uttrycka mig — till dispens, där så kan påfordras för valens anordning. Under sådana omständigheter måste man ju säga sig, att det blir icke den tvångsform, som här har förutsatts i diskussionen, utan det gives ju i själva verket möjlighet till den anpassning, som man även genom reservationen har velat vinna.

När jag hörde på herr Räf, så måste jag också göra den reflexionen, att det förefaller mig, som om han tänker särskilt på en motsvarande tillämpning beträffande landstingsmannavalen och att han gick fram med ett intresse, som det nog kan vara skäl att hålla tillbaka, nämligen att det skulle beredas möjlighet att där bedriva fullmaktsinsamling i så stor utsträckning som möjligt. Och det är ju också uppenbart, som framhållits av herr finansministern, att om här skulle bli en serie av valdagar — och den möjligheten ligger ju öppen genom den ståndpunkt, som företrädes i reservationen — så skulle tillfälle givas till påtryckning och bearbetning av dem, som icke varit framme första valdagen, på ett sätt, som sannerligen icke kan anses önskvärt.

Men vidare: varför skulle vi nu avvisa lösningen av denna fråga, som har varit ett gammalt demokratiskt önskemål? Vi stå ju inför den slutliga lösningen av vår rösträttsfråga vid årets riksdag, och då förefaller det mig, som om det också vore synnerligen lämpligt, att denna fråga finge sin lösning i samband därmed, och då sin lösning efter de linjer, som hittills varit det demokratiska önskemålet. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Strömberg* och *Waldén*.

Herr Hallén: Herr talman! När jag hörde min partivän herr Thorsson uttrycka sitt beklagande och sin häpnad över att t. o. m.

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

hans partivänner dristat sig att gå honom och regeringen emot, så kunde jag icke uraktlåta att göra den reflexionen, att det är åtminstone väl, att det i denna bräckliga värld, där allting brister, dock finnes någonting som håller, nämligen den obrutna fronten inom regeringen på snart sagt alla punkter. Man får ju dock ursäkta, att man, trots att vi äro partivänner, kan på en eller annan punkt vara litet obenägen att göra sällskap.

Apropos sällskap, så skulle jag egentligen be att till hans excellens statsministern få uttrycka min veneration och tacksamhet för hans älskvärda benägenhet att göra mig sällskap in på den väg, där jag befann mig, för att visa upp, till vilka kusliga perspektiv vi skulle komma på den vägen. Det var ju ruskiga slutmål han utmålade. En del voro en liten smula sorglustiga, exempelvis bilden om de lytta och halta, om vilka jag skulle hava menat, att de behöfve två valdagar, ty kunna de icke komma den ena dagen, så kunna de komma den andra, och då skulle vi få se denna underliga bild av folk, som plötsligt bliva krya på en enda dag. Det andra perspektivet, som utmålades, var mindre sorglustigt men desto mer allvarligt, nämligen ett hart när oändligt antal valdagar.

Nu får jag emellertid något reservera mig mot denna tolkning av vad jag egentligen har menat. Det där exemplet med de sjuka och lytta anförde jag naturligtvis endast för att visa upp, att i kravet på deras obeskurta rätt att få avgiva sin röst ligger ett sanningsmoment, som icke på längden kan avvärjas. Och då vet man naturligtvis icke, när den konsekvensen en gång är införd, var det kan sluta, om man för andra stora grupper av medborgare gör det svårt att på en viss bestämd dag infinna sig. Då kunna de börja att resa samma krav, och det var därför jag menade, att man skulle se till, att ingen blir utestängd från möjligheten att avlämna sin röst.

Vad sedan beträffar det andra, att vi i reservationen skulle hava tänkt oss möjligheten icke bara av två valdagar, utan att eventuellt i någon stor norrlandskommun valnämnden och valförrättarna skulle kunna kуска omkring i både 3, 4 och 5 och kanske ännu flera kyrkbyar, så är det en överdrift. Och det möter naturligtvis intet hinder, om den goda viljan finnes, att tydligt och klart bestämma i lagen, att endast i vissa undantagsfall, som kunde angivas, kunna på sin höjd två valdagar tillåtas. Den risken borde ju således kunna med litet god vilja övervinnas.

Det är visserligen sant, som herr statsministern sade, att det kungl. förslaget icke prompt yrkar på, att hela den svenska nationen skall på precis en och samma dag gå till val. Han anförde, att det kommer ju att givas möjlighet att för vissa delar av landet få en helt annan valdag och att man kan tänka sig, att förhållandena i ganska stor utsträckning göra, att det t. ex. i norrländska län kan vara av behovet påkallat att ha en annan dag än den, som tillämpas i södra och mellersta Sverige. Ja, det veta vi också. Men vad jag velat framhålla — och som icke kan bestridas — är det, att hela svenska folket åläggas att kanske visserligen icke på en och samma dag men dock under loppet av endast en dag avgiva sina röster. Härifrån får

enligt Kungl. Maj:ts förslag icke någonsin medgivas något undantag.

Och då herr statsministern uttryckte sin förvåning över att vi reservanter nu kommit till en ändrad ståndpunkt, emot vad vi förut i utskottet under föregående år företrätt, så kan man också erinra om att förändrade uppfattningar brukat ha sin grund i förändrade förhållanden. Och det är väl också numera fallet, då vi ha erfarenhet av, huru det tillgått vid denna oerhörda ökning av valmanskåren, där icke hos valmännen och hos allmänheten tacknämligheten varit stor över möjligheten till större distriktsindelning utan över denna valförrättarnas möjlighet att ambulera åtminstone till något annat ställe inom kommunen. Jag vill också nämna, att när man då talar om att vi få trygga alla dessa människors rätt enbart genom att, såsom det kungl. förslaget säger, utsträcka antalet valdistrikt, så föreligger dock där en risk. Ty det blir faktiskt så, att skulle vi, låt oss säga kanske nästan fördubbla antalet valförrättare i riket med det adjungerande bistånd, som valmän borta i många hemman och rotar och vad det heter skulle utöva, så är det icke så säkert, att vi över hela vårt land med alla dess olika delar kunna ha tillgång till fullt kvalificerat folk. Redan nu se vi, huru mycket överklagande som förekommer. Och skulle vi på det sättet våldsamt öka antalet av dessa funktionärer, så är det klart, att möjligheterna till överklagande och valtrassel bliva åtminstone icke mindre.

Jag vill för övrigt säga, att när det talas om att vi skola nu icke förfuska den gamla goda saken på enhetliga bestämmelser i dessa frågor och att vi icke få vara blinda för denna rent högtidliga och ur nationell synpunkt värdefulla stund, då hela folket går till val, så ha vi ju icke alls velat förringa detta nationella värde. Men om det är så, att av dem, som skulle vilja rösta, d. v. s. låt oss antaga 50 eller 60 % av de röstberättigade, som det väl brukar vara, endast cirka 70 eller 80 % äro i tillfälle att under loppet av den bestämda dagen avgiva sin röst, då vilja vi i demokratiens namn giva möjlighet även för de återstående 10, 15 eller 20 %, eller vad det kan vara, att rösta. Då kan man invända, att det finns kanske folk, som icke heller denna andra valdag kunna gå till val, och då blir det alltid ett par procent kvar, och så få herrarna fortsätta med den ena valdagen efter den andra. Nej, den konsekvensen behöver man icke draga, ty man kan ju icke nå det absoluta, utan man får vara tacksam, om största tänkbara antal kan få komma fram. Och visar det sig, att utökningen med en valdag betyder en avsevärd ökning av möjligheten för vissa grupper av valmän och valvinnor att komma fram, då bör man icke utan vidare avvisa den möjligheten.

Jag vill sluta med att säga, att detta att få fram svenska folket icke på en absolut för hela riket gemensam dag — herr statsministern har ju själv sagt, att det icke är nödvändigt — men att få fram svenska nationen på en enda dag kan ha ett visst intresse. Men det finns absolut ett annat intresse, som är mycket större. Ty det är faktiskt, att detta första, som jag autydde, är det sekundära, och det primära är att se till, när demokratin skall vara underlag för hela

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
Forts.

Ang. ändrad
lydelse av
§ 17 mom. 1
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

vår författning och vårt samhällsliv, att den blir så effektiv i sina former, som tänkbart är, alltså att se till, att alla valmän i största möjliga utsträckning få komma fram och avgiva sina röster. Det är det primära och avgörande för oss.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Ingen lär väl misstänka att icke samma varma intresse att bereda landsbygdens befolkning möjlighet att kunna deltaga i valen förefinnes hos mig som hos herr Hallén eller herr Räf. Och likväl håller jag före, att valen icke behöva förläggas till två dagar, utan målet vinnes fullt ut lika bra genom att bereda valmännen tillfälle att rösta på flera vallokaler och således distrikten delas i mindre sådana.

Jag hyser heller icke någon farhåga för, att i kommunerna skola saknas män tillräckligt tränade för att förrätta valen. Det kommunala livet har nu verkat så länge bland svenska folket, att brist på valförrättare icke behöver befaras.

Jag tror icke heller, att man behöver hysa farhågor för, att ett bifall till utskottets förslag skulle nödvändiggöra fullmaktsröstning. Sådan är behöfvlig endast vad beträffar rätt för äkta makar att rösta för varandra, och detta behov häves icke på sätt som reservanterna tänkt sig.

Jag vågar vädja till denna kammare att icke frångå den ställning, som den hittills intagit i frågan, och frångå den stor tanken om en gemensam valdag för hela vårt land, en dag, som folket och valmanskåren bör vika redan långt i förväg för denna medborgerliga skyldighets fullgörande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Norman: Herr talman! Då från högerhåll endast en talare uppträtt i denna fråga och jag har en mot honom alldeles motsatt uppfattning, så ber jag att få tillkännagiva, att jag inom utskottet anslutit mig till Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag också ber att få yrka bifall.

Det skäl, som skulle närmast tala för en utsträckning till två valdagar, skulle ju vara den stora ökning av valmanskåren, som följer med de blivande grundlagsändringarna. Men innan dessa blivande grundlagsändringar träda i kraft och skola tillämpas, är det ju fullkomligt tillräcklig tid att vidtaga en distriktsindelning så omfattande, att det blir möjligt för de valberättigade att vid valtillfället avgiva sina röster.

Jag skall, då tiden är långt framskriden, icke mera argumentera i denna sak, utan vädjar till mina partivänner att ansluta sig till utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Larsson i Västerås avgivna, vid utlåntandet fogade reservationen: och förklarade herr

talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 22, röstar

Ang. ändrad lydelse av § 17 mom. 1 riksdagsordningen.
(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Larsson i Västerås avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 129 ja mot 47 nej: och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogos vart för sig konstitutionsutskottets

utlåtande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862, jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion; och

memorial, nr 24, med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 66 och 68 i lagen om val till riksdagen.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 9.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omreglering av folkskolinspektionsområdena samt löne- och pensionsreglering m. m. för folkskolinspektörer jämte en i ämnet väckt motion.

Ang. omreglering av folkskolinspektionsområdena m. m.

I en till riksdagen avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 232, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 11 mars 1919, framlagt förslag till omreglering av folkskolinspektionsområdena samt löne- och pensionsreglering m. m. för folkskolinspektörer.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr Björck väckt motion, nr 354, däri påyrkats vissa ändringar i omförmälda proposition.

Ang. omregle-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområden
m. m.

Forts.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och med avslag å herr Björcks ovanberörda motion, måtte

a) besluta.

att avlöningen till folkskolinspektör skulle från och med år 1920 utgöra 5,300 kronor, därav 3,500 kronor lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunde komma två ålderstillägg till lönen, vardera å 500 kronor, dock att för folkskolinspektör, som av Kungl. Maj:t tillsatts genom förordnande på viss tid, lönen skulle minskas med 200 kronor;

att ortstillägg därjämte skulle utgå med 400 kronor till folkskolinspektör, vars inspektionsområde innefattade Stockholms stad, där-
est han vore där bosatt, samt med 500 kronor till folkskolinspektör, vars inspektionsområde huvudsakligen vore förlagt till Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län och som vore där bosatt;

att arvodet till vikarierande folkskolinspektör skulle, där Kungl. Maj:t ej i särskilt fall annorlunda förordnade, utgå med 4,300 kronor för kalenderår räknat;

att högsta pesionsunderlaget för folkskolinspektör skulle utgöra 4,300 kronor; samt

att för expenser skulle utgå till ordinarie och av Kungl. Maj:t förordnad folkskolinspektör ävensom till å ledig befattning vikarierande folkskolinspektör dels ersättning med 300 kronor för år, dels och därutöver, så länge riksdagen för ändamålet beviljade medel, tilläggsersättning med 300 kronor för år, dock att folkskolinspektör, som vore tjänstledig, skulle av honom tillkommande ersättning och tilläggsersättning för expenser till sin vikarie avstå 300 kronor för år räknat, så vida icke Kungl. Maj:t i särskilt fall bestämde, att han skulle avstå högre belopp;

b) föreskriva, att för åtnjutande av de föreslagna avlöningsförmånerna skulle gälla de villkor och bestämmelser, som i sådant hänseende vore stadgade i kungörelsen den 9 oktober 1914 angående avlöningsförmåner åt folkskolinspektörer m. m. dock med vissa i momentet intagna ändringar och tillägg;

c) förklara,

att en var, som med eller efter ingången av år 1920 tillträdde befattning som folkskolinspektör, skulle vara pliktig att underkasta sig nyssnämnda villkor och bestämmelser; samt

att de förutvarande ordinarie folkskolinspektörer, vilka icke före den 15 november 1919 anmälde, att de ville underkasta sig de nya avlöningsbestämmelserna och därvid fästade villkor och förbehåll, och som icke lagligen kunde därtill förbindas, skulle vara bibehållna vid den enligt dittills gällande föreskrifter tillkommande avlöningsförmåner;

d) bestämma, att ordinarie folkskolinspektör skulle tillhöra folkskollärarnas änke- och pupillkassa eller den anstalt för familjepensionering, som kunde komma att ersätta denna, varvid som delaktighetsbelopp skulle gälla lönen i högsta lönegraden; dock med rätt för den, som före tillträdet av inspektörsbefattningen vore delägare i nämnda

kassa med högre delaktighetsbelopp än det, som skulle tillkomma folkskolinspektör, att bibehållas vid det högre delaktighetsbeloppet, under villkor att han erlade dels den mot det högre delaktighetsbeloppet svarande pensionsavgiften, dels därutöver en årlig tilläggsavgift, motsvarande det statsbidrag, som skulle utgå för skillnaden mellan folkskolinspektörs delaktighetsbelopp och det högre belopp, med vilket han vore delaktig i kassan;

Aug. omregl-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområden
m. m.
(Forts)

e) för anställande i ett från 34 till 52 ökat antal inspektionsområden av folkskolinspektörer med ovan angivna avlöningsförmåner och ersättning för expenser samt för bestridande av arvoden åt vikarierande folkskolinspektörer höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer med 188.000 kronor eller från 157.000 kronor till 345.000 kronor;

f) till bestridande av tilläggsersättning för expenser åt folkskolinspektörer anvisa på extra stat för år 1920 ett förslagsanslag, högst 15.600 kronor; samt

g) höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer med 151.000 kronor eller från 149.000 kronor till 300.000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Waldén, Bengtsson* i Norup, *Hansson* i Stockholm och *Björck*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag och med bifall till herr *Björcks* ovanberörda motion, måtte

a) besluta, att avlöningen till folkskolinspektören skulle från och med år 1920 utgöra 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunde komma två alderstillägg till lönen, vartdera å 500 kronor, dock att för folkskolinspektör, som av Kungl. Maj:t tillsatts genom förordnande på viss tid, lönen skulle minskas med 200 kronor;

att ortstillägg därjämte skulle utgå med 400 kronor till folkskolinspektör, vars inspektionsområde innefattade Stockholms stad, därest han vore där bosatt, samt med 500 kronor till folkskolinspektör, vars inspektionsområde huvudsakligen vore förlagt till Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län och som vore där bosatt;

att arvodet till vikarierande folkskolinspektör skulle, där Kungl. Maj:t ej i särskilt fall annorlunda förordnade, utgå med 4.800 kronor;

att högsta pensionsunderlaget för folkskolinspektör skulle utgöra 4.600 kronor; samt

att för expenser skulle utgå till ordinarie och av Kungl. Maj:t förordnad folkskolinspektör ävensom till å ledig befattning vikarierande folkskolinspektör dels ersättning med 300 kronor för år, dels ock därutöver, så länge riksdagen för ändamålet beviljade medel, tilläggsersättning med 300 kronor för år, dock att folkskolinspektör, som vore tjänstledig, skulle av honom tillkommande ersättning och tilläggsersättning för expenser till sin vikarie avstå

Ang. omregle-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområdena
m. m.
(Forts.)

300 kronor för år räknat, så vida icke Kungl. Maj:t i särskilt fall bestämde, att han skulle avstå högre belopp;

b) _____

c) _____

d) _____

e) för anställande i ett från 34 till 52 ökat antal inspektionsområden av folkskolinspektörer med ovan angivna avlöningsförmåner och ersättning för expenser samt för bestridande av arvoden åt vikarierande folkskolinspektörer höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till avlöning m. m. åt folkskolinspektörer med 214,000 kronor eller från 157,000 kronor till 371,000 kronor:

f) _____

g) _____

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Waldén: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande förslaget avser en omreglering av folkskolinspektionen i två avseenden. Dels föreligger här ett förslag om att de nuvarande inspektionsdistrikten skola ökas till antalet från 34 till 52, och dels innehåller förslaget en omreglering av folkskolinspektörernas löner. Vad den förstnämnda omregleringen beträffar, vill jag endast nämna, att då den fackliga folkskolinspektionen omreglerades 1914, så uttalades redan då från riksdagen den mening, att distriktens antal var något väl litet tilltaget, men att man ville först pröva den nya folkskolinspektionen, innan man gick att bestämma något större antal. Nu har Kungl. Maj:t liksom vederbörande myndigheter funnit tiden vara inne att utöka detta antal till 52. Detta är folkskoleöverstyrelsens förslag och den har funnit, att något mindre antal icke lämpligen bör ifrågasättas, såvida man skall få en verkligt god och grundlig inspektion ute i landet. Jag behöver icke närmare uppehålla mig vid den saken, då ju utskottets förslag i det avseendet är enhälligt.

Så är däremot icke förhållandet ifråga om den lönerreglering för folkskolinspektörerna, som föreslås.

Kungl. Maj:t har föreslagit — och detta förslag understödjes av utskottet — en begynnelselön av 5,300 kronor med två ålderstillägg å 500 kronor vardera. Mot detta utskottets och Kungl. Maj:ts förslag finnes, som kammaren torde finna, en reservation avgiven av mig med instämmande av tre andra utskottsledamöter, i vilken vi hemställa, att lönen skall sättas för folkskolinspektörerna till 5,800 kronor med två ålderstillägg på 500 kronor vardera. De förutvarande lönerna hava varit, såsom de sattes 1914, endast 4,000 kronor med två ålderstillägg. Lönen sattes i viss paritet till seminarie- och läroverksadjunkternas löner. Dessa hava som bekant blivit omreglerade vid förra årets riksdag. Vad seminarielärarnas löner angår, ha ju dessa blivit höjda så, att seminariernas ämneslärare nu hava blivit satta i samma lönegrad som lektorer och hava också erhållit titeln lektor. Således få de en lön av 5.800 kronor liksom lektorerna vid läroverken. Då ha vi reservanter funnit det vara lämpligt att, ef-

ttersom man ursprungligen har ställt inspektörerna i nivå med seminariernas ämneslärare, även nu vid en omreglering av folkskolinspektörernas löner bibehålla denna överensstämmelse mellan inspektörerna och seminarielärarna och sålunda giva de förra samma lön som de senare. Folkskoleöverstyrelsen har också föreslagit detta i sitt utlåtande angående omreglering av dessa löner, och de skäl, som av folkskoleöverstyrelsen anförts, har jag för min del funnit så avgörande, att jag icke kunnat göra annat än ställa mig på samma ståndpunkt inom utskottet.

Det viktigaste skälet för att man bör giva folkskolinspektörerna en högre lön än den, som här föreslagits av Kungl. Maj:t och utskottet, är hänsyn till rekryteringen. Om man skall kunna tänka sig möjligheten av att få de bästa krafterna till folkskolinspektörer, och det bör man naturligtvis sträva efter kan jag icke se annat än att man också måste se till, att man har en avlöning för dessa inspektörer, som åtminstone är någorlunda jämförlig med lönerna inom de lärargrupper, från vilka man bör rekrytera denna kår. Nu är det så, att man har att rekrytera folkskolinspektörerna dels från seminarie- och läroverkslärarkåren, dels från de lokala inspektörerna och vidare från de överlärare i stora och medelstora städer, som förvärvat sig särskild praktisk erfarenhet och visat sin duglighet ifråga om ledningen av skolväsendet, samt slutligen från rektorerna vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Det är väsentligen från dessa grupper, som man hittills har rekryterat folkskolinspektörkåren.

Om man då ser till, vilka löner som utgå inom dessa kårer, skall man finna, att dessa i regel äro till och med högre än de löner, som vi reservanter föreslå för folkskolinspektörerna. Jag har redan nämnt seminarie- och läroverkslärarna. Vad seminarielärarna beträffar. så ha ju dessa lektors avlöning, och skall man kunna få de bäst kvalificerade från läroverken, så gäller det att söka få lektorer och med dem jämnställda. Se vi efter, hur det förhåller sig med lönerna bland de lokala inspektörerna, skola vi finna, att även i våra medelstora städer uppbära dessa över 6,000 kronor i lön och till och med upp till 9,000 kronor. Det är icke mer än två städer, där, såvitt man nu vet, avlöningen är mindre än 6,000 kronor. Ser man efter, vad överlärarna nu komma att få i våra medelstora städer efter den nya lönerereglering, som antogs förra året, skall man finna, att deras löner äro väsentligt högre. Jag behöver icke nämna ett sådant exempel som Stockholm, där en överlärare har 2.200 å 2.600 kronor utöver den ordinarie lönen. Man kan tryggt påstå, att lönerna för dessa överlärare komma att uppgå till mellan 6,000 och 7.000 kronor, och då kan man icke rimligen tänka sig, att dessa lärare skola söka sig in som folkskolinspektörer, då de få mindre avlöning. På samma sätt förhåller det sig, om jag gör en jämförelse med rektorerna vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Deras kontanta avlöning är visserligen icke så stor, men de ha naturaförmåner eller ersättning därför, som uppgår till så stora belopp, att man kan säga, att rektorerna vid högre folkskolor, åtminstone av yrkesskoletypen.

Ang. omreglering av folkskolinspektionsområdena
m. m.
(Forts.)

Ang. omregle-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområdena
m. m.
(Forts.)

liksom också vid mellanskolor få en avlöning, som kommer att gå utöver vad vi föreslå för folkskolinspektörerna.

Vidare vill jag erinra om det synnerligen ansträngande och maktpåliggande arbete, som påvilar inspektörerna. De skola dock vara skolchefer för ett distrikt på i medeltal 400 lärarkrafter, och man förstår då, att det är ett mycket krävande arbete. De måste i regel ligga ute på resor under en stor del av läsåret för att fullgöra sina inspektionsåligganden, och vidare fordras hos dem synnerligen stor duglighet och skicklighet för att kunna ordna och leda arbetet ute i de olika skoldistrikten.

Vi skola ändå komma ihåg, att här ha vi att se till, att en statsbudget på uppemot 50 miljoner kronor skall utnyttjas på bästa möjliga sätt ute i landets olika delar. Jag tager härvid icke hänsyn till vad det kostar kommunerna; endast statsbudgeten för folkskolundervisningen går upp till inemot 50 miljoner kronor. Det är av synnerligt stor vikt, att man ser till, att få de bästa och mest dugande krafterna anställda för dessa befattningar, för att detta belopp skall bli använt på bästa möjliga sätt.

Vidare vill jag erinra om att den stora skolreform, som förra året beslöts av statsmakterna, nämligen de praktiska ungdomskolornas ordnande, kommer att kräva ett synnerligen omfattande arbete för folkskolinspektörerna, särskilt under de närmaste åren, och även ur denna synpunkt är det av vikt att få de bästa möjliga krafterna till folkskolinspektörkåren.

Om vi se efter, hur departementschefen motiverar sin framställning, skola vi finna, att han själv anser, att mycket tungt vägande skäl kunna anföras för folkskoleöverstyrelsens förslag. Han påpekar själv, att man bör rekrytera kåren från de lärargrupper jag nyss nämnde, och att det måste bli förenat med avsevärda svårigheter att för lägre lönebelopp förvärva för uppdraget fullt lämpliga personer. Att departementschefen detta oaktat stannat för det lägre beloppet, beror naturligtvis delvis på att lönergeleringskommittén i sitt utlåtande, innan folkskoleöverstyrelsens senaste förslag inkommit, stannat vid det belopp, som departementschefen ansett sig nu böra förordna, och dels är det de statsfinansiella förhållandena, som av departementschefen åberopats. Naturligtvis bör man taga all hänsyn till dessa förhållanden, men jag kan icke finna, att de dock i detta fall böra kunna avskräcka riksdagen från att bevilja det högre lönebeloppet, då det endast gäller en ökning på 26.000 kronor. Det är nämligen 52 inspektörer, och det skulle bli en ökning på 500 kronor utöver det av utskottet föreslagna lönebeloppet. Om vi skola kunna tänka oss att till folkskolinspektörer få de bästa möjliga krafterna bland de olika lärargrupper, som här kunna komma ifråga — och det böra vi sträva till — böra vi också giva dem god avlöning, och det tror jag även kommer att betala sig både rent materiellt och framför allt i ideellt avseende.

Jag skulle därför vilja uttala den förhoppningen, att kammaren ville bifalla den av mig med flera avgivna reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman, mina herrar! 1914 års senare riksdag beslöt, att till folkskolinspektörerna skulle från och med år 1915 utgå lön i tre lönegrader, därav i första lönegraden med 2,700 kronor jämte tjänstgöringspengar 1,300 kronor, summa 4,000 kronor. I den till riksdagen nu avlåtna propositionen har Kungl. Maj:t föreslagit, att avlöningen till folkskolinspektörerna skall från och med 1920 utgöra 5,300 kronor i första lönegraden, vartill sedermera skall komma två ålderstillägg à 500 kronor. Ökningen utgör således 1,300 kronor. Därjämte har, såsom den föregående ärade talaren erinrade, i sammanhang med denna löne reglering föreslagits en omreglering av inspektörsområdena. Dessa områdens antal har ökats med omkring 50 procent. Det nuvarande antalet utgör, såsom herr Waldén nämnde, 34, och antalet skulle nu samtidigt med att denna betydande löneförhöjning beviljas, utökas med 18 till 52.

Utskottet har för sin del varit ganska tveksamt, huruvida det skulle acceptera förslaget i avseende å den nya distriktsindelningen. Huvudskälet, varför statsutskottet emellertid har biträtt detta förslag, har varit den vid sistlidet års riksdag beslutade reformen angående obligatoriska fortsättningsskolor. Uppenbart är nämligen, att denna reform kommer att påkalla folkskolinspektörernas uppmärksamhet och arbete i ganska betydande omfattning, sedan de en gång komma i full tillämpning. Men det är härvid att märka, att reformen antogs med en övergångstid, så att den skulle vara i full tillämpning först år 1924. Ökningen av inspektörernas arbete kan av denna anledning, åtminstone under de närmaste åren, icke anses vara så särdeles betydande, och i synnerhet kan man väl antaga, att dessa skolor under de två första åren icke skola öka deras arbete i större utsträckning. Därför har det inom utskottet också varit på tal, att man till äventyrs skulle kunna uppskjuta den nya distriktsindelningen ett par år. Därigenom skulle rätt avsevärda besparingar kunna göras, i ty att man då skulle kunna inbespara arvodena åt 18 folkskolinspektörer i två år. Utskottet har emellertid på denna punkt låtit sina betänkligheter fara och anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Beträffande lönebeloppet har, såsom herrarna finna, en motion väckts av herr Björck. Han stöder sig härvid på folkskolöverstyrelsens förslag. Såsom naturligt är, har nämligen folkskolöverstyrelsen gått på det högre beloppet 5,800 kr. Såsom det förnämsta skälet, varför ett högre belopp än det av Kungl. Maj:t ifrågasatta ansett erforderligt, framhålles svårigheten med rekryteringen. Man håller före, att det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet, 5,300 kronor, vilket dock innebär en höjning av den nuvarande avlöningen med 1,300 kronor, i alla fall icke skulle vara till fyllest, utan man befärrar, att de bästa och mest dugande krafterna icke skulle anmäla sig såsom sökande. Om detta kan nu icke något med visshet uttalas. Det är en hypotes, vilken efter min mening sannolikt aldrig kommer att bli bestyrkt som faktisk. Jag vågar verkligen hålla före, att när man går med på en så betydande höjning, som här föreslås, så skola

Ang. omreglering av folkskolinspektörsområdena
m. m.
(Forts.)

Ang. omregle-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområdena
n. m.
(Forts.)

ingalunda de olägenheter ifråga om rekryteringen uppstå, som här av motionären och särskilt av den ärade reservanten gjorts gällande.

Det har bland annat sagts av honom, att det är ett mycket ansträngande arbete inspektörerna ha. Ja, det vill jag gärna erkänna, men det kan hända, att det för många är mycket intressantare än att sitta och föreläsa på katedern eller i skolsalen. Då de därjämte genom inspektörsbefattningarna komma upp i en något högre social ställning, kan detta också verka som en sporre till att många dugande lärare finna med sina intressen förenligt att övergiva skolsalen och i stället söka en dylik befattning, ehuru den i vissa avseenden är mera ansträngande. En sådan utgång håller jag för sannolik.

Herr Waldén framhöll, att statsmakterna genom det ökade bidrag, som de beviljat för folkundervisningsändamål, nu hava ett mycket stort intresse av att se till, att dessa betydande medel, som på detta sätt anslås, komma till den användning som därmed är avsedd. Därutinnan ber jag att få instämma med honom. Det är naturligtvis ett mycket stort och viktigt samhällsintresse, och det bör på bästa sätt tillgodoses. Herr Waldén sade, att anslaget till folkundervisningsändamål uppgick till omkring 50 miljoner kronor. Han kom, tycker jag, till en något högre siffra än den, som framgår av denna proposition. Jag vill minnas, att beloppet anges här till 43 miljoner kronor, men det betyder i själva verket ingenting. 43 miljoner kronor är ju ett så betydande belopp, att det redan på den grund kan sägas vara ett verkligt samhällsintresse att för dessa platser erhålla dugande krafter. Jag för min del är lika livligt intresserad för att detta skall komma att ske som någonsin motionären eller reservanterna. Men jag har som sagt trott, att detta önskemål mycket väl skall kunna tillgodoses med den betydande höjning, som av Kungl. Maj:t föreslagits och av statsutskottets majoritet förordats.

Herr Waldén framhöll vidare, att i vissa städer avlönades folkskollärarna med 6 å 7,000 kronor, så att man för den skull icke hade att därifrån förvänta sökande till inspektörsbefattningar. Det är möjligt, men jag undrar, om städernas avlöningar böra vara normerande i detta fall. Jag tror, att man kommer in på betydande avvägar, om man går ut ifrån de löner, som i en eller annan storstad betalas åt lärarna. Jag tror icke, att det skulle vara så lämpligt.

Jag har nämnt, att folkskolöverstyrelsen förordat det högre beloppet, men trots detta har departementschefen icke ansett nödigt att ansluta sig till folkskolöverstyrelsens förslag härutinnan. Herr Waldén citerade något av vad herr statsrådet yttrat i propositionen. Jag skall be att få anföra några andra ord, yttrade departementschefen, ord, som enligt min uppfattning äro för denna sak mera betydande än de av herr Waldén anförda. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrar följande: »Den omorganisation av och löneroglering för folkskolinspektionen, som här föreslås, kräver förhållandevis stora belopp, och då därtill kommer, att lönerogleringskommittén med sin stora sakkunskap på hithörande områden varit fullt enig med avseende å de av kommittén föreslagna lönebeloppen. har jag ansett mig böra stanna vid att förorda kom-

mittens förslag.» Sedan säger han vidare: »Skulle kommande tiders erfarenhet giva vid handen, att väl kvalificerade inspektörer ej stå att erhålla utan ytterligare höjningar av lönebeloppen, så torde framställningar i detta syfte ej utebliva. Jag förordar alltså, att avlöningen för ordinarie folkskolinspektör sättes till 5,300 kronor.»

Ang. oireglering av folkskolinspektionsområdena
m. m.
(Forts.)

Jag tycker, att detta är en klar och riktig ståndpunkt. Man måste väl inhämta erfarenhetens vittnesbörd ifråga om den nya löne reglering, som här föreslås, innan man beviljar ytterligare ökning. Det synes mig vara en så stark ståndpunkt, att den torde kunna motivera, att man för närvarande stannar vid vad Kungl. Maj:t föreslagit, och jag tycker för min del, att man är i gott sällskap, när man ställer sig på den ståndpunkten.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan, som innebär detsamma, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herrar Nilsson i Kabbarp och Nilsson i Landeryd instämde häruti.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Det är ju känt för oss litet var, att det pågår en genomgripande nydaning på samhällslivets olika områden, och det är av vikt, att man härutinnan tänker på, att man för folkets djupa lager får en undervisning, som kan vara till hjälp och bli bärande på samhällslivets olika områden.

Nu anser jag för min del, att den, som är en verklig vän av vår folkbildning, måste framställa vissa synpunkter och uppslag, hur denna folkundervisning bör läggas. Då det gäller vår folkskola, har inspektionen en mycket stor uppgift att fylla. Vårt folk har under de förra årtiondena vant sig vid en inspektion, som icke varit hälsosam, och de äldre folkskollärarna torde också ha vuxit samman med denna inspektion på ett sätt, som icke verkat till fördel för folkskolebildningen. Inspektörsbefattningarna voro, som vi känna till, ännu för några år tillbaka förenade med annan tjänst. Innehavaren av en dylik befattning hade denna såsom bisyssla jämte annan verksamhet. Detta hade det med sig, att dessa inspektörer gjorde endast en liten titt in i skolan på en halvtimme eller så, därpå en titt in i en annan klass och sedan ägnade sig åt de göromål, som de hade som sin egentliga uppgift. Statsmakterna ha sedan flera år tillbaka insett det oegentliga i en sådan inspektion och därför föranstaltat om att det tillsattes inspektörer, som helt ägnade sig åt denna speciella uppgift, samt därtill också sakkunniga att kunna fullgöra inspektionen på ett för skolan och staten gagnande sätt.

Bland de krav, som därför, när det gäller inspektionen, böra uppställas, märkes först och främst, att inspektionsområdena icke göras större, än vad nödvändigt är. Som det nu är, hava folkskolinspektörerna icke kunnat besöka en och samma skola mer än vart annat år, och då förstå vi, att en inspektion med så långa mellanrum icke kan vara till fyllest. Därför bör man utöka distriktens antal, såsom Kungl. Maj:t föreslagit. Herr Nilsson i Bonarp var

Ang. omregle-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområdena
m. m.

(Forts.)

inne på detta förslag, men förståndigt nog gjorde han icke något motyrkande, ehuru det inom utskottet var en allvarlig tanke på att redan här i någon mån stäcka denna inspektion. Alltså råder det inga delade meningar angående distriktens antal.

Det är emellertid också en annan sak, som är av vikt, och det är att se till, att man får verkligt kvalificerade inspektörer. Jag tror icke, att det går att motivera en låg avlöning för inspektörerna med det, som herr Nilsson här anförde, nämligen att det kan vara lockande att komma upp i bättre social ställning. Jag vet icke, vad han menar med detta. Om det skulle vara titeln, som skulle göra det. Ty icke kan det vara lockande att ägna sig åt denna verksamhet, när den ekonomiska ersättningen ej motsvarar vad som gives på jämförbara områden.

Det har förut här erinrats om inspektörernas ganska tröttnande arbete, och jag vill ytterligare betona detta. Det ställer sig väsentligt olika för en person, som, när måltidstimmen är inne, kan lämna sitt arbete på bestämd tid och gå till sitt dukade bord, och en annan person, som får leva på resande fot och icke kan beräkna, huruvida han får mat vid middagstid eller får vänta därmed, tills kvällen kommer, då han möjligen kan nå en gästgivargård eller ett hotell eller på annat sätt få tillfällig bostad och mat. Rent fysiskt sett är det undergrävande för en persons hälsa, att icke någorlunda regelbundet få intaga sina måltider utan vara beroende av tillfälliga omständigheter. Jag menar, att det verkar icke så lockande, då man söker sätta sig litet in i denna sida av inspektörernas erfarenheter. Därtill kommer att inspektören icke får taga hänsyn till väder och vind, utan hurudant vädret än är, måste han giva sig ut i sin verksamhet, varvid han åtminstone i de flesta distrikt i stor utsträckning nödgas färdas landsvägen, om också delvis på järnväg.

Nu erinrade den förre talaren om, att man i framtiden icke kan tillbakavisa kravet på, att få mindre distrikt och flera krafter, därför att, som han sade, vi fått de nya bestämmelserna om ungdomsskolorna, som skola börja sin verksamhet. Han förutsatte emellertid, att detta icke behövde ske förrän år 1924. Detta är visserligen sant, herr Nilsson, men då skall reformen vara genomförd i hela landet, och det är väl icke tvivel underkastat, att en stor procent redan i år komma att börja. Åtminstone känner jag till flera platser, där man redan satt i gång en undersökning för att kunna börja med dessa ungdomsskolor. Men därutinnan hava folk-skolinspektörerna en stor uppgift att fylla, ty skolråden och skolstyrelserna treva sig fram på områden, som de icke känna till. Detta gör, att dessa vända sig till inspektörerna. Dessa få ägna mycket tid åt att dels genom föredrag och upplysningar söka väcka intresse för saken, som de naturligtvis anse som sin uppgift, och dels att med råd bistå dessa skolstyrelser och skolråd för att få saken från början lagd på rätt sätt.

Vi veta ju, att man inom distrikten fått så fria händer, att man kan snart sagt ordna detta efter godtycke, men det kräver då desto mera inspektörens uppmärksamhet, ty det är på honom, som det till

stor del vilar, om genom råd sådana former komma att väljas, som verka tillfredsställande.

Även på ett annat område, som här icke alls påvisats, har inspektören mycket stora uppgifter att fylla. Vi veta, att instruktionen föreskriver, att så snart det gäller nybyggnader vid våra skolor, skall inspektören yttra sig om detta. Da bör han såvitt möjligt deltaga redan från början i planläggningen därav. Ritningarna skola av honom undersökas och godkännas innan skolbygget kan företagas. Dessa göromål kräva en rätt stor del av hans tid. Därtill kommer, att brev och förfrågningar i olika ämnen hagla in över honom, och dem får han merendels besvara på sin s. k. vilotid.

Då herr Nilsson talade om de föregående lönerna och gjorde jämförelser mellan dem och de nu föreslagna, glömde han att nämna de dyrtidstillägg på 700 kronor, som fylla ut en del av skillnaden, som han gjorde så stor som möjligt. Samma anmärkning gäller hans påpekande att anslaget till undervisningsändamål endast utgör 43 miljoner kronor, men han glömde att nämna tillägget på 8 miljoner, alltså kommer siffran upp till över 50 miljoner. Detta må ju bara vara som en rättelse.

Man får även uppmärksamma huru pass stort intresset är för dessa inspektörsplatser. När en plats är ledig, för kommunal inspektion, är den mera lockande, än statens inspektörsplatser. För icke länge sedan annonserades en plats ledig som statens inspektör, och därtill anmälde sig nio sökande, och samtidigt annonserades en ledig för kommunal inspektion i en medelstor stad, och där anmälde sig icke mindre än 24 sökande. Där ser man således, att de kommunala inspektörsbefattningarna äro mycket mera lockande, än vad fallet är med statens.

Jag håller för troligt, att om vi icke få verkligt för undervisningen varmt besjälade och intresserade personer på dessa befattningar, kommer vår folkundervisning att bliva lidande, och det kan icke hjälpas upp i en framtid, om man nu slår in på felaktig väg. När man vet, att en överlärarebefattning i en vanlig folkskola avlönas med 6- à 7,000 kronor, frågar man sig med skäl: böra inspektörslöner sättas så låga, att en person hellre stannar kvar som folkskollärare än söker en inspektörsbefattning?

Jag vill med detta säga, att det är av betydelse, att man får sådana personer till inspektörer, som ha erfarenhet även som folkskollärare, och som ha en pedagogisk blick och kännedom om vad skolan kräver och vad bygden kräver, men då måste man sätta lönen så pass hög, att det verkar åtminstone i någon mån lockande för även en folkskollärare att söka en sådan befattning.

Hur jag än ser saken, kan jag icke komma ifrån, att på det varmaste förorda, att lönen nu sättes till 5.800 kronor, då den i alla fall ändå icke blir så hög, som vad många folkskollärare ha i städerna, och den ännu mindre kan tävla med vad de kommunala inspektörerna ha.

Nu säger herr Nilsson i Bonarp, att han är i mycket gott sällskap, då han ställer sig på Kungl. Maj:ts sida. Jag vill icke för-

Ang. omreglering av folkskolinpektionsområdena
m. m.
(Forts.)

Ang. omregle-
ring^m av folk-
skolinspek-
tionsområdena
m. m.
(Forts.)

ringa Kungl. Maj:ts syn på saken, fastän det kan ju hända, att den kunde ha blivit en annan, om tillfälle hade givits att dröja några dagar med propositionen. Men jag kan också säga, att jag är i mycket gott sällskap, då jag har överstyrelsen som sakkunnig i denna fråga på min sida. Överstyrelsen har nämligen föreslagit 5,800 kronor som grundlön.

Då skillnaden till dessa 52 inspektörer icke gör mer för staten än 26,000 kronor om året, anser jag för min del, att det för folkskolundervisningen och för hela det svenska folket är mycket väl använda pengar, om man ökar ut denna siffra, som här föreslagits av Kungl. Maj:t, med 26,000 kronor.

Med dessa ord ber jag, herr vice talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr S o m m e l i u s: Herr vice talman, mina herrar! Den siste ärade talarens värtaliga anförande började med ett huvudsakligen etiskt innehåll, men han övergick sedan till att i sitt anförande ägna sig åt siffror. Jag ber att få nämna för honom, att jag också iakttagit den nydaning, som på senare tid mer och mer gjort sig gällande, och jag ber att få försäkra, att, ehuru jag nu kommer att arbeta emot den uppfattning, som den siste ärade talaren hade, har jag ändå förstått och lärt mig inse värdet av de kulturella strävandena. Jag ber att få säga, att jag icke kan inränga mig bland dem, som icke visa välvilja mot folkbildningen i stort sett. Jag kan på den grund mycket väl, då jag vet detta, inse värdet av en inspektion.

Jag ser denna fråga huvudsakligen ur ekonomisk synpunkt. Jag skulle icke gjort det i detta fall, om det icke redan ifrågasatts så betydande anslag till denna folkskolinspektion, som staten får vidkännas, så att jag anser det nödvändigt, att iakttaga den största sparsamhet med statens medel.

Det är icke i dag första gången, som vi behandla ett stort anslag för en statsinstitution. Det förekommer oavbrutet ständiga krav på statskassan, och det förekommer ökade anslag oavbrutet till ämbetsverk och andra institutioner, kort sagt, överallt ökas det på alla möjliga håll och kanter. Jag förstår icke, hur en finanminister slutligen skall kunna reda sig med alla dessa nya krav, som ställas på honom.

Jag har därför blott helt kort velat säga, på samma gång som jag meddelar, att första kammaren redan har tagit Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta hemställan, att den ökning, som här ifrågasatts av Kungl. Maj:t och utskottet, utgör för närvarande dels 188,000 kronor och dels 151,000 kronor, sålunda utgör hela ökningen dock 339,000 kronor. I detta avseende ha reservanterna, bland vilka jag räknar herr Björck och den siste ärade talaren, som jag tyvärr alltid haft till motståndare, kommit med ett litet tillägg på 26,000 kronor. Denna summa synes visserligen icke vara så hög, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att, då Kungl. Maj:t har kommit fram med ett förslag om 500 kronors mindre lön, än vad reser-

vanterna föreslagit, har nog Kungl. Maj:t gjort detta efter mycket noggrann prövning. Herrarna veta själva, att Kungl. Maj:t i detta fall är en synnerligen varm vän till allt, som rör sig inom folkskolan.

Nu är frågan den, huruvida vi skola gå med reservanterna och ytterligare höja detta betydliga tillskott i folkskolans budget, om man skall åtaga sig ytterligare förpliktelser utöver 339,000 kronor, om man skall nöja sig med denna siffra eller gå ännu högre upp, därför att en motionär och ett antal reservanter ha önskat en höjning. Jag erkänner villigt de synpunkter, som herr Bengtsson i Norup har framställt. Jag erkänner också den maktpåliggande uppgift, som påvilar folkskolinspektören. Jag vet väl, vilken möda och besvär det medför att sköta en folkskolinspektörsbefattning, särskilt i norrländska distrikt, det är ingalunda en syssla, som icke vållar obehag och svårigheter. Men det hindrar icke, att jag i betraktande av att hela institutionen nu skulle utvecklas på ett så betydligt sätt, att ett ytterligare antal av 18 stycken inspektörer nu skulle tillsättas, anser för min del, att man åtminstone till att börja med borde gå något varsamt tillväga.

Jag har därför, herr vice talman, för min del icke kunnat ansluta mig till reservanternas förslag, utan jag nödgas begränsa mig till det kloka och välbetänkta förslag, som utskottet har kommit med, och vartill jag, herr vice talman, yrkar bifall.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr vice talman! Jag instämmer i vad herr Nilsson i Bonarp anförde och hade icke tänkt yttra mig i denna fråga. Men då herr Bengtsson i Norup målade ut inspektörernas ställning såsom synnerligen beklaglig, kan jag icke annat än säga några ord i anledning härav.

Herr Bengtsson i Norup framhöll, att deras löner äro synnerligen dåliga, att de ha svårt att få mat, då de äro ute på resor, och att de då äro utsatta för dålig väderlek och allt sådant, och detta på ett sådant sätt, att jag trodde, att han skulle föreslå en ytterligare ökning av lönerna utöver vad reservanterna föreslagit i den här föreliggande reservationen.

Emellertid har jag för min del en alldeles motsatt uppfattning. Om man tar i betraktande, att dessa folkskolinspektörer enligt Kungl. Maj:ts förslag skola jämnställas med lärare vid de allmänna läroverken, som fingo sina löner reglerade genom beslut vid 1918 års riksdag, kan man väl ändå tycka, att de blivit tillgodosedda på ett sådant sätt, att det härutinnan icke skulle vara något ytterligare att önska. Dessutom tillkommer ju, att enligt Kungl. Maj:ts förslag antalet inspektionsområden utökats med 50 %, d. v. s. att tjänstgöringsområdena bli mycket mindre till arealen, och därjämte ha de blivit uppflyttade från fjärde till tredje klassen i resereglementet. Jag tror för min del, att just den omständigheten att folkskolinspektörerna få vid sina resor debitera sina kostnader enligt

Ang. omregle-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområdena
m. m.
(Forts.)

tredje klassen i resereglementet, gör, att dessa platser skola vara ganska eftersökta, och detta kanske icke minst i de trakter av landet, där avstånden äro större. För min del har jag den uppfattningen, att folkskolinspektörerna äro genom detta förslag så väl tillgodosedda från lönesynpunkt, som de gärna kunnat önska.

Men det var också en annan sak, som jag vill framhålla, då jag nu har ordet. Förut ha folkskolinspektörerna varit jämnställda med lärare vid de allmänna läroverken, och det bli de också enligt Kungl. Maj:ts förslag, men i fall vi gå med reservanterna, komma ju dessa inspektörer upp på en löneskala, som står 500 kr. högre än den, där dessa läroverkslärare stå. Därigenom är denna jämnstäl- lighet bruten, och det har alldeles givet konsekvenser med sig för framtiden, som man icke kan överblicka. Att andra kammaren då skulle frångå Kungl. Maj:ts förslag och på en enskild motionärs framställning öka dessa löner med ytterligare 500 kr. utöver Kungl. Maj:ts förslag, tror jag vore litet lättsinnigt. Enligt utskottets för- slag bli kostnaderna för folkskolinspektionen väsentligt höjda, men enligt reservanternas förslag skulle de ökas med mellan 60,000 å 70,000 kr. om året utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

För min del kan jag icke inse, att detta kan vara på något sätt motiverat, och därför ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Magnusson* i Tumhult och *Andersson* i Knäppinge.

Herr *Waldén*: Herr vice talman! Jag vill endast yttra några ord för att replikera ett par föregående talare.

Jag vänder mig då först till herr Nilsson i Landeryd. Han anförde såsom skäl för att man skulle stanna vid det lägre lönebelopp, som utskottet föreslagit, den omständigheten, att folkskolinspektörerna flyttats upp i en högre klass i resereglementet. Jag får säga, att det är verkligen synnerligen befogat, att de kommit upp i denna högre klass. Ty för närvarande förhåller det sig så, att en folkskolinspektör i regel förlorar 4 å 5 kronor om dagen på sina resor på grund av de dyra omkostnader, som han har för att skaffa sig logi och mat, och det är väl alldeles orimligt, att av avlöningen skall tagas till dessa omkostnader. Även om det blir bättre förhållanden beträffande priserna framdeles, kommer han sannerligen knappast ändå att förtjäna något på att han kommit upp i denna högre klass. Det bör sålunda icke vara något skäl för att icke ge honom någonlunda ordentlig lön.

Vidare anser jag det icke alldeles riktigt att jämföra folkskolinspektörerna med läroverkslärarna, utan denna jämförelse borde snarare göras med seminarielärarna. Ursprungligen har också Kungl. Maj:t och riksdagen satt dem i paritet med dessa lärare, såsom jag förut påpekat. Här är det fråga om att tillsätta chefsplatser — ty folksinspektörerna få väl anses vara chefer inom sina distrikt — och

man brukar väl avlöna chefer på olika områden något högre än motsvarande kårer i övrigt.

Jag vill också säga ett par ord i anledning av herr Sommelius' anförande. Det är klart, att man måste taga hänsyn till de ekonomiska synpunkterna, som man bör lägga på denna fråga liksom på så många andra. Men då herr Sommelius framhåller, att Kungl. Maj:t måste ansett sig haft goda skäl för sin ståndpunkt, då Kungl. Maj:t stannat för detta förslag, vill jag erinra herr Sommelius om att Kungl. Maj:t också antagligen haft synnerligen goda skäl för att stanna vid de nuvarande lönerna för läroverkslärarna, men om jag icke missminner mig, var herr Sommelius den allra ivrigaste förespråkare för att läroverkslärarnas löner skulle ytterligare ökas vid denna riksdag. Jag tror således, att man får taga en liten smula hänsyn till vad som kunnat vara avgörande för Kungl. Maj:t vid dess beslut. Det har redan framhållits, att det beror därpå, att Kungl. Maj:t icke ansett sig böra gå utöver löneregleringskommitténs förslag. Man kan således icke bara taga hänsyn till de ökade krav på alla områden, som framställas, utan också till att man skall få de bästa och mest dugande på alla områden, och så också här.

Nu sade herr Nilsson i Bonarp, att mitt påstående därom, att det blir svårt att rekrytera inspektörstjänsterna med de bästa krafterna är en hypotes och att det kommer kanske att visa sig, att det går mycket väl för sig. Jag betvivlar icke, att man skall lyckas att få sökande till dessa platser, men jag är övertygad om att man icke kan få de bästa krafterna, då man inom motsvarande grupper inom andra kårer betalar bättre löner, än vad som här föreslås till folkskolinspektörerna. Visserligen åberopar herr Nilsson i Bonarp liksom departementschefen gjort, att man får se vad framtiden kommer att utvisa. Visar det sig framdeles, att man icke kan rekrytera dessa tjänster, bör man naturligtvis höja lönen och då kommer också förslag därom fram. Men är det skäl till att invänta en sådan erfarenhet, om man redan nu kan påvisa, att man icke under den närmas'te tiden kan få de bästa krafterna? Jag tycker, att det vore både bättre och förståndigare att taga steget fullt ut nu och ge ordenliga löner, så att man redan från början får de bästa krafterna.

Jag vill också erinra därom att på ett annat område, som jag anser jämförligt med dessa befattningar, nämligen yrkesinspektörernas, betalas redan nu löner, som äro något högre än de, som av oss reservanter föreslås åt folkskolinspektörerna. Jag tycker därför, att det är anledning att nu höja dessa löner, så att de komma någorlunda i nivå med dem, som de kunna jämföras med.

Jag ber, herr vice talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Bengtsson i Norup: Herr vice talman! Endast några ord såsom en replik till herr Nilsson i Landeryd.

Han säger, att jag skildrat folkskolinspektörernas ställning såsom beklaglig. Det har jag icke gjort, men jag framställde densamma, sådan den i verkligheten är. Och då herr Nilsson i Landeryd sade, att hans uppfattning är en annan, så må det stå för hans egen

Ang. omreglering av folkskolinspektionsområdena
m. m.
(Forts.)

Ang. omrekle-
ring av folk-
skolinspek-
tionsområdena
m. m.
(Forts.)

räkning. Han bevisar icke något därmed. Man måste erkänna, att det icke är avundsvårt med dessa resor i dåligt väder och obestämda måttidstimmar.

Beträffande herr Nilssons i Landeryd yttrande därom, att när distriktens antal ökades, det icke finnes något skäl till att höja lönerna så pass mycket, vill jag säga, att jag är förvissad om att Kungl. Maj:t icke haft någon tanke på att, när Kungl. Maj:t utökade distriktens antal, detta skulle göras beroende av folkskolinspektörernas löner, utan detta ökade antal distrikt är en förutsättning för att folkskolinspektörerna skola kunna bättre fullgöra sina åligganden i synnerhet i de stora distrikten.

Så tillät herr Nilsson i Landeryd sig en missägning, då han sade, att om reservanternas förslag skulle gå igenom detta skulle medföra en ökning i kostnaderna med 60 å 70,000 kr. om året. I verkligheten blir denna ökning icke större än 26,000 kr., d. v. s. 500 kr. för varje distrikt; och när det är 52 distrikt, gör det 26,000 kr. Det kunde kanske också vara lämpligt att nämna, att då statsverkspropositionen avlämnades hade Kungl. Maj:t räknat med en lön av 5,800 kr. för folkskolinspektörerna, och att det sedan blev en ändring, beroende av statsfinansiella skäl. Men jag beklagar, när det nu gäller vår folkundervisning, att man genom denna nedprutning å 26,000 kr. gör denna undervisning så pass riskabel, som man verkligen gör, om man vid inspektionerna icke söker att få de allra bästa krafterna härtill.

Med detta tror jag mig hava, herr vice talman, försökt tillrättalägga de uttalanden, som herr Nilsson i Landeryd gjort gentemot mig.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den av herr Waldén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 95, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Waldén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, företogs omröstningen; och utföll densamma med 109 ja mot 48 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Härefter föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtande, nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till tackande av brist i serafimerlasarettets räkenskaper för år 1918; samt

bankoutskottets

utlåtande, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrat förfaringssätt beträffande emottagande och utbetalande av medel, som genom befälets försorg för manskap vid armén eller marinen insätts i postsparbanken; och

memorial, nr 41, angående gratifikation åt föreståndaren för riksdagens tryckeriexpedition J. P. Velander.

Utskottens i nämnda utlåtanden och memorial gjorda framställningar bifölls av kammaren.

§ 11.

Vid nu skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna begärdes ordet av

Herr Pettersson i Södertälje, som yttrade: Herr talman. mina herrar! Det förslag, som nu föreligger i detta ärende, ansluter sig till den kungliga propositionen angående lag om ändring i vissa delar av vattenlagen, som förut vid denna riksdag behandlats av bägge kamrarna, men som återgått till andra lagutskottet på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut. Andra lagutskottet har ännu icke framframlagt något memorial till sammanjämkning av de skiljaktiga besluten, och innan så skett, torde det icke heller vara lämpligt att kamrarna fatta beslut i detta ärende. Första kammaren har därför i dag återremitterat det här utlåtandet. Jag tillåter mig hemställa, att även andra kammaren ville till andra lagutskottet återremittera ifrågavarande utskottsutlåtande.

Vidare anfördes ej. Med bifall till vad herr Pettersson i Södertälje sålunda föreslagit beslöt kammaren att återförvisa ärendet till utskottet för ny behandling.

§ 12.

Föredrogs vart för sig andra lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till förordning om ändrad lydelse av §§ 10 och 12 i lasarettstadgan

den 18 oktober 1901, dels ock till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 i sjukstugestadgan den 18 oktober 1901.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden föreslagit.

§ 13.

Ang. upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan. Vidare förekom till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan.

Genom en den 18 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 319, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan.

Härigenom förordnas som följer:

Vad 6, 9, 45 och 52 §§ i legostadgan för husbönder och tjänstehjon den 23 november 1833 innehålla därom, att tjänstehjon genom polismyndighets försorg entledigas från tjänsten eller hämtas och däri inställes, så ock samma stadgas föreskrifter i vad de bestämma särskilda bötestraff eller förverkande av lönen eller viss del därav skola upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1919.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan upplästes. Därefter yttrade:

Herr Karlsson i Sandviken: Herr talman! När man läser detta utskottsutlåtande, ser man av dess motivering, att utskottet säger sig vara förvissat om »att de partiella förbättringar som förevarande förslag innebär, icke skola verka fördröjande på den nya fullständiga lagstiftningen i ämnet». När man sedan tar del av departementschefens motivering till propositionen, så ser man i denna ett yttrande, »att jordbruksarbetarnas avtalsfråga icke synes kunna lösas annorledes än i sammanhang med en kommande utredning av arbets- och avtalsförhållandena inom industrien». När utskottet säger i sin motivering, att dessa partiella förbättringar icke böra verka fördröjande på en ny lagstiftning på området, och man ser departementschefens motivering av propositionen, så kommer man otvivelaktigt till den slutsatsen, att man här har gett ett finger åt en ny utredning för en ny avtalslag även inom industriens område, vilken givetvis också skall användas till lagstiftning på jordbruksnäringens område.

Man hade ju givetvis med anledning av denna motivering bort kunna vänta sig någon reservation fogad till detta utskottsutlåtande, när man erinrar sig den diskussion, som fördes i denna kammare föregående år med anledning av en motion, avlämnad av herr Sjölander, vari han yrkade på den nuvarande legostadgans avskaffande, samt dess ersättande med en tidsenlig lagstiftning på området. De socialdemokratiska ledamöterna i denna kammare reserverade sig bestämt emot att man skulle införa en lagstiftning på ifrågavarande område. Men när man läser detta utskottsutlåtande och läser denna motivering och icke ser till någon reservation mot motiveringen, måste man otvivelaktigt fråga sig, om de personer, som vid detta tillfälle förde opposition gent emot utskottets utlåtande, nu hava övergivit sin förutvarande position i saken och övergått till annan ståndpunkt.

Ang. upphävande av vissa bestämmelser i legostadgan.
(Forts.)

När därför jag, herr talman, under inga förhållanden vill vara med om en avtalslagstiftning vare sig på industriens eller jordbrukets område, kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets utlåtande med uteslutande av sista meningen i dess första stycke, som börjar med orden »Tillika anser sig utskottet» och slutar med »lagstiftningen i ämnet».

Herr Sjölander: Herr talman! Jag kan icke annat än uttrycka min tillfredsställelse över att vissa bestämmelser i legostadgan genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition komma att utgå ur stadgan, bestämmelser, som lantarbetarkåren stämplat såsom orättvisa och för densamma kränkande.

Men jag vill dock stryka under, vad utskottet i sin motivering framhållit, nämligen att »i legostadgan innehållas jämväl andra stadganden, vilkas uteslutande synes ur ovan anförda synpunkter vara lika påkallat som upphävandet av nu förevarande bestämmelser». Jag vill även i detta sammanhang meddela, att lantarbetarkåren ingalunda är nöjd med enbart detta resultat. De organiserade lantarbetarna fordra rätt och slätt tjänstehjonsstadgans totala slopande. Med anledning av den förefintliga bristen på organisation bland lantarbetarna, uttalade jag vid förra årets riksdag farhågor för stadgans slopande utan någon som helst ersättning, i lagstiftningsväg, men dessa farhågor hava betydligt skingrats, när lantarbetarna nu mot min förmodan i mycket stor utsträckning hava organiserats. Kommer emellertid en allmän och fast organisation av lantarbetarna till stånd, så anser jag en avtalslagstiftning fullständigt överflödigt. Detta vill jag betona. Önskligt och lyckligt vore, om även de kvarstående resterna av denna förhatliga stadga fortast möjligt bleve strukna ur svensk laesamling.

Under den förhoppningen får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Då jag i likhet med den förste ärade talaren icke kan finna annat, än att det uttalande, utskottet gjort i sista punkten av sin motivering, kan åtminstone tolkas såsom innebärande en motsättning till det utta-

Ang. upphä-
vande av vissa
bestämmelser
i legostadgan.
(Forts.)

lande, som andra kammaren gjorde i fjol, kan jag heller icke finna annat, än att andra kammaren nu bör ur motiveringen utsluta den sista meningen av utskottets utlåtande. Jag har icke hört någon av utskottets ledamöter redogöra för meningen därmed; det kan ju hända, att meningen icke är den av mig antydda. Men då man, som sagt, kan draga en sådan mening ur detta utlåtande, så ber jag, herr talman, få instämma i det yrkande, som herr Karlsson i Sandviken gjorde.

Herr Karlsson i Gasabäck: Herr talman! Jag har icke varit närvarande i andra lagutskottet, då detta ärende behandlades, och är sålunda icke fullt inne i, vad utskottet här menat. Emellertid framgår av utskottets motivering, att utskottet anser, att det finnes åtskilliga andra förbättringar i legostadgan, som äro önskvärda. Utskottet uttalar den förhoppningen, att den partiella reform, som utskottet föreslår, icke skall innebära ett fördröjande av en fullständig revision av lagstiftningen på detta område. Det är klart, att personer, som ställa sig på samma ståndpunkt som herr Karlsson i Sandviken och anse, att icke någon lagstadgad avtalsform över huvud bör komma till stånd mellan arbetare och arbetsgivare på jordbrukets område, kunna intaga den ståndpunkt, han förfäktade.

Då jag emellertid förmodar att många i likhet med mig anser en lagstiftning på detta område önskvärd skall jag be att få yrka bifall till motiveringen i den form, den fått i utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det yrkande, som under överläggningen framstälts av herr Karlsson i Sandviken; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som under överläggningen ang. andra lagutskottets förevarande utlåtande, nr 31, framstälts av herr Karlsson i Sandviken, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Omröstningen utföll med 58 ja, men 104 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Härpå föredrogos vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ödebygdsvägar; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 35 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt bifölls.

§ 15.

Slutligen föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av ett reformerat stavningssätt; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 16.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 135, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts dels i vissa punkter under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen samt under samma huvudtitel av propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1919 dels ock i särskilda propositioner, nr 145, 168, 171, 188 och 281 gjorda framställningar.

§ 17.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till §§ i riksdagsbeslutet:

nr 17, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

nr 18, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 19, angående ansvarsfrihet för styrelsen för riksdagsbiblioteket;

nr 20, angående viss nedsättning av sockerskatten;

nr 21, rörande utredning för vidtagande av vissa ändringar i lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster;

nr 22, angående lag med särskild bestämmelse att tillsvidare gälla i fråga om skydd för vissa främmande patent;

nr 23, angående förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 24, angående förslag till lag om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.;

nr 25, rörande förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 42.

nr 26, rörande förordning angående särskilda bestämmelser om tiden för förvarande av vissa till ledning för taxering avgivna deklamationer;

nr 27, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § och 18 § 11, 42, 55 och 56 punkterna i lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909;

nr 28, rörande lag angående inkallande av värnpliktiga för fullgörande av viss tjänstgöring utom landets gränser;

nr 29, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1919 under tredje huvudtiteln för bestridande av kostnader för utgörande av vissa demoleringsarbeten å Åland;

nr 30, angående lag om lindring i de mindre bemedlades kostnader för vård av sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka;

nr 31, rörande förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbäрге åt arbetarna m. m.;

nr 32, angående utredning för utarbetande av förslag till ny lagstiftning om mönsterskydd;

nr 33, angående val av en tryckfrihetskommitté;

nr 34, angående förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen;

nr 35, angående förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden;

nr 36, rörande förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 30 april 1918 om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.;

nr 37, angående förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 19 juni 1917 med vissa bestämmelser mot oskäliga pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden;

nr 38, angående förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 39, rörande förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter m. m.; och

nr 40, rörande förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot förvärfv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om spritdrycksaccis m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning angående försäljning för vissa ändamål av odenatu-

rerad sprit, framställd ur avfallslut vid sulfittcellulosatillverkning. dels ock förordning om ändrad lydelse av 12 § förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin ävensom i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtande, nr 42, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av dels väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förekommande av en ruinerande ekonomisk kris för jordbruksnäringen vid övergången till normala förhållanden m. m., dels väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder till vidmakthållande och ytterligare utveckling av det svenska jordbruket efter världskrigets avslutande.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Sköld</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 1 maj,
» <i>Svensson</i> i Långelanda	» 8 » » » 1 »
» <i>Lindley</i>	» 3 » » » 1 »
» <i>Källman</i>	» den 1 maj och
» <i>Forssell</i>	» 3 dagar fr. o. m. den 2 ma

Kammarens ledemöter åtskildes härefter kl. 2.37 e. m.

In fidem
Per Cronvall.